

ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา
ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิม
ที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

**The Influences of Personal Factors, Social Support, and Mothers' Perceived Self-Efficacy
on Mothers' Behaviors in Pre-School Child Rearing of Muslim Mothers Who Had Lost
their Husbands in the Unrest Area of Narathiwat Province**

วนิสา หะยีเซะ

Wanisa Hayeese

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลเด็ก)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Nursing Science (Pediatric Nursing)

Prince of Songkla University

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเอง
ของมารดา ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดา
มุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส
ผู้เขียน นางสาวนิตา หะยีเซะ
สาขาวิชา พยาบาลศาสตร์ (การพยาบาลเด็ก)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
..... (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี นภาพรรณสกุล)ประธานกรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร.ลดาวลัย ประทีปชัยกุล)
.....กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี นภาพรรณสกุล)
.....กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันฉวี วิรุฬห์พานิช)
.....กรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร.เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย)
.....กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูฮัมหมัดซาคี เจ๊ะหะ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลเด็ก)

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์คารา)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส
ผู้เขียน	นางสาววนิสา หะยีเซะ
สาขาวิชา	พยาบาลศาสตร์ (การพยาบาลเด็ก)
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทำนาย (Predictive study) เพื่อศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส กลุ่มตัวอย่างเป็น มารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสที่มีบุตรวัยก่อนเรียน 3-6 ปี จำนวน 113 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนาโดยผู้วิจัย ประกอบด้วย 4 ชุด คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา และบุตร แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา และแบบสอบถามพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาคของแบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา และแบบสอบถามพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เท่ากับ 0.78, 0.93 และ 0.89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย และสถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยส่วนบุคคล มารดาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าหรืออยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 66.4) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 78.4) และส่วนใหญ่มีประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อน 3-6 ปี มาก่อน (ร้อยละ 71.7)

2. แรงสนับสนุนทางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นต้น พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา และประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา สามารถร่วมทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ได้ร้อยละ 57 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$)

ผลการวิจัยครั้งนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า พยาบาลควรส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียน เพื่อช่วยให้มารดามีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนที่เหมาะสม

Thesis Title	The Influences of Personal Factors, Social Support, and Mothers' Perceived Self-Efficacy on Mothers' Behaviors in Pre-School Child Rearing of Muslim Mothers Who Had Lost their Husbands in the Unrest Area of Narathiwat Province
Author	Miss Wanisa Hayeese
Major Program	Nursing Science (Pediatric Nursing)
Academic Year	2012

Abstract

This predictive study aimed to identify the influences of personal factors, social support, and mothers' perceived self-efficacy on mothers' behaviors in pre-school child rearing of Muslim mothers who had lost their husbands in the unrest area of Narathiwat province. The sample comprised 113 mothers who had lost their husbands and had a pre-school child aged 3 to 6 years. The data were collected using four questionnaires developed by the researcher: mothers and children's demographic data; social support; mothers' perceived self-efficacy; and mothers' behaviors in pre-school child rearing. The questionnaires were tested for content validity by three experts and for reliability using Cronbach's alpha coefficient. The Cronbach's alpha coefficients of social support, mothers' perceived self-efficacy, and mothers' behaviors in pre-school child rearing were 0.78, 0.93, and 0.89 respectively. The data were analyzed using descriptive statistics and stepwise multiple regression analysis.

The results revealed that

1. For personal factors, most mothers had education up to secondary school level or less (66.4%). Most families were extended family (78.4%) and 71.7 percent of mothers had pre-school child rearing experience.
2. The mean total of social support, mothers' perceived self-efficacy, and mothers' behavior in pre-school child rearing were at moderate, high, and high level respectively.
3. Stepwise multiple regression analysis showed that 57 percent of the variance of the mothers' behaviors in pre-school child rearing was explained by mothers' perceived self-efficacy and mothers child rearing experience ($p < 0.001$).

The results of the study suggest that nurses should promote mothers' perceived self-efficacy in order to improve mothers' behaviors in pre-school child rearing.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(8)
สารบัญ.....	(9)
รายการตาราง.....	(11)
รายการภาพประกอบ.....	(12)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
สมมติฐานการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์.....	9
ขอบเขตการวิจัย.....	10
ความสำคัญของการวิจัย.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
มารดามุสลิม.....	11
พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิม.....	26
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา.....	44
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	64
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	64
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	65
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	71
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง.....	73
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
บทที่ 4 ผลการวิจัยและการอภิปรายผล.....	76
ผลการวิจัย.....	76
การอภิปรายผล.....	92
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	113
สรุปผลการวิจัย.....	115
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	116
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	117
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	117
บรรณานุกรม.....	118
ภาคผนวก.....	131
ก ใบพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง.....	132
ข เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย.....	133
ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	159
ง ความหมายคำศัพท์ในงานวิจัย.....	160
จ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติม.....	163
ฉ การจัดสรรกลุ่มตัวอย่าง.....	198
ช ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ.....	200
ประวัติผู้เขียน.....	210

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1. จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา.....	77
2. จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของบุตร.....	80
3. ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นรายด้านและโดยรวม.....	81
4. ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเป็นรายด้านและโดยรวม.....	83
5. ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นรายด้านและโดยรวม.....	86
6. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	90
7. ค่าสัมประสิทธิ์ของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณระหว่างตัวทำนายกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	91
8. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นรายข้อ.....	164
9. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเป็นรายข้อ.....	170
10. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นรายข้อ.....	184
11. จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสที่มีบุตรวัย 3-6 ปี	198
12. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างตัวแปรอิสระ	208

รายการภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
2. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังใน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น.....	58
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่ เกิดขึ้น.....	59
4. การกระจายข้อมูลสภาวะแวดล้อม ระหว่างความสัมพันธ์ของระดับการศึกษา และ พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความ ไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	201
5. การกระจายข้อมูลสภาวะแวดล้อม ระหว่างความสัมพันธ์ของแรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	202
6. การกระจายข้อมูลสภาวะแวดล้อม ระหว่างความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถ ของตนเองของมารดา และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิมที่สูญเสีย สามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	203
7. แผนภูมิฮีสโตแกรมของข้อมูลระดับการศึกษา.....	204
8. แผนภูมิฮีสโตแกรมของข้อมูลแรงสนับสนุนทางสังคม.....	205
9. แผนภูมิฮีสโตแกรมของข้อมูลการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา.....	206
10. แผนภูมิฮีสโตแกรมของข้อมูลพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดา มุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	207

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นอนาคตที่สำคัญที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป การที่จะพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ จะต้องอาศัยการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว กล่าวคือเมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่ให้ความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง เด็กย่อมได้รับโอกาสในการพัฒนาความสามารถของตนเองให้เหมาะสม และสอดคล้องตามวัยในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ สังคมและจริยธรรม (ลัดดา และชาลวิทย์, 2547) โดยเฉพาะเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งมีช่วงอายุ 3-6 ปี เป็นระยะที่มีพัฒนาการทุกด้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว (ลดาวัลย์, 2545) เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น และตระหนักถึงความแตกต่างทางเพศ สังเกตจากเด็กชายจะติดมารดาและอิจฉาบิดาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมารดา เด็กหญิงจะติดบิดาและอิจฉามารดาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดบิดา ซึ่งช่วงนี้เองจะทำให้เด็กเกิดความรัก ความผูกพันกับบิดามารดายิ่งขึ้น (กรมอนามัย, 2551) ถ้าเด็กในช่วงนี้ไม่ได้รับการตอบสนองด้านความรัก ความผูกพัน ทำให้เด็กไม่สามารถแก้ไขความรู้สึกอิจฉาที่เกิดขึ้นกับบิดามารดา อาจนำไปสู่การมีปัญหาในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น เกิดความห่างเหินไม่ไว้วางใจบิดามารดา และอาจนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศได้ (ลดาวัลย์, 2545) นอกจากนี้เด็กวัยนี้มีพัฒนาการด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เริ่มมีการวางแผนในการทำกิจกรรม และพยายามทำตามแผนที่วางไว้ โดยใช้บทบาทสมมติเป็นวิธีการในการสำรวจหน้าที่ทางสังคมของผู้ใหญ่ ดังนั้นถ้าบิดามารดาทำหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดี เด็กจะสามารถเข้าใจและนำไปสู่การเลียนแบบบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาได้ในอนาคต (จิรัชยา, 2550; Dehart, Sroufe, & Cooper, 2004) จะเห็นได้ว่าถ้าเด็กวัยนี้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการได้อย่างเหมาะสมนั้น ซึ่งจะสามารถนำไปสู่พื้นฐานในการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรมสู่วัยอื่นๆ อย่างมีคุณภาพต่อไป ดังนั้นประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจะส่งผลกระทบต่อช่วงพัฒนาการของเด็ก หรือพฤติกรรมที่เด็กจะแสดงในอนาคตได้ กล่าวคือหากบิดามารดาแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเป็นแบบอย่าง จะส่งผลให้บุตรมีพฤติกรรมก้าวร้าว และรุนแรงในอนาคตได้ (นิตยา และคณะ, 2549)

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ใกล้ชิดกับเด็ก เป็นแหล่งดูแลเด็กในทุกระยะพัฒนาการ และเป็นสถาบันที่เตรียมความพร้อมให้เด็กได้เผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอกในอนาคต ซึ่งครอบครัวไทยส่วนใหญ่พบว่า มารดาจะมีบทบาทหลักในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่มีอายุต่ำกว่าวัยเรียน เนื่องจาก วัยทารก และวัยหัดเดินเป็นวัยที่ต้องดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ตลอดจนวัยก่อนเรียน ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มมีการช่วยเหลือตนเองได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการคิด การตัดสินใจยังไม่สมบูรณ์เต็มที่ (ภัทรา, 2547) จึงต้องอาศัยการดูแลอย่างใกล้ชิดจากมารดาเช่นกัน จากการศึกษาของลัดดา และชาญวิทย์ (2547) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม ของเด็กปฐมวัยของเด็กไทยพบว่า มารดาที่มีบุตรช่วงวัยก่อนเรียน จะมีการดูแลสภาพอย่างใกล้ชิด ทั้งเรื่องการรับประทานอาหาร การนอนหลับ ขับถ่าย และมีการเตรียมความพร้อมด้านการเรียน เช่น สอนนับเลข อ่านพยัญชนะ นอกจากนี้มารดาจะแสดงออกด้านความรักกับบุตรโดยการสัมผัส โอบ กอด ซึ่งการแสดงพฤติกรรมของมารดานั้นมุ่งหวังให้บุตรมีสุขภาพดี มารยาทดี มีคุณธรรมจริยธรรม และสามารถนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในอนาคต (ศิริกุล และปราณี, 2550) ตลอดจนเมื่อศึกษาบทบาทหลักของมารดาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความเป็นเอกสิทธิ์ทางวัฒนธรรม และความเชื่อทางศาสนาอิสลาม เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งมากที่สุดในประเทศไทย ร้อยละ 83 (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2553) ซึ่งศาสนาอิสลามมีแนวทางการดำเนินชีวิตอยู่บนหลักการ 3 หลักการคือ หลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรม (บรรจง, 2550) โดยได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินชีวิตในทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย กล่าวได้ว่าทุกพฤติกรรมของมุสลิมจะต้องอยู่บนครรลองของอิสลามทั้งสิ้น และอิสลามยังให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก เนื่องจาก เป็นสถาบันแรกที่ดูแล และขัดเกลาให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในรูปแบบอิสลาม โดยมีการกำหนดหน้าที่ของบิดา มารดา อย่างชัดเจน คือบิดามีหน้าที่หารายได้จุนเจือครอบครัวอยู่นอกบ้าน ส่วนมารดามีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องภายในบ้าน (อิสมะแอ, 2547) โดยบทบาทของมารดาในครอบครัวแบ่งได้เป็น 2 บทบาทคือ (1) บทบาทภรรยา มีหน้าที่ดูแลบ้าน เชื้อฟิงสามี และปฏิบัติตามตราบเท่าที่ยังอยู่ในขอบเขตของศาสนา และ (2) บทบาทมารดา มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร ให้ความรัก ความอบอุ่น และปลูกฝังศาสนาให้กับบุตร (สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม, 2549) ตลอดจนอิสลามยังสนับสนุนการมีบุตรมากเท่าความสามารถ เนื่องจาก การมีบุตรมาก ยิ่งได้รับความจำเริญ และความโปรดปรานจากพระเจ้ายิ่งขึ้น (มัสลิน, 2551) จึงส่งผลให้ครอบครัวมุสลิมส่วนใหญ่มีบุตรมาก ตามความเชื่อ และความศรัทธาในศาสนา (วันเต็ม, สุภาณี, ฤทัยพร, และอุมาพร, 2546)

ทั้งนี้จากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้ตลอดระยะเวลา 5 ปี (2547-2551) พบว่าเป็นเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดเหตุมากที่สุด คือจังหวัดนครราชสีมา รองลงมาคือปัตตานี ยะลา และสงขลา โดยผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นเพศชายทั้งที่บาดเจ็บ พิการและเสียชีวิต คิดเป็นร้อยละ 81.4

อายุโดยเฉลี่ย 37.5 ปี และจากการสำรวจข้อมูลครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ พบว่า สตรีมีอายุที่อาศัยในจังหวัดนราธิวาสที่เกิดจากสถานการณ์ความไม่สงบ มีจำนวน 237 ครอบครัว และจำนวนเด็กกำพร้า 422 ราย ร้อยละ 75 กำพร้าบิดา ร้อยละ 16 กำพร้าบิดาและมารดา และร้อยละ 9 กำพร้ามารดา (เมตตา, อภิรดี, นิตยา, และศุภวรรณ, 2551) ซึ่งเมื่อจำแนกเด็กกำพร้าตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับก่อนวัยเรียนหรือชั้นอนุบาลมีจำนวนสูงสุดร้อยละ 64.2 รองลงมาเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไปร้อยละ 35.8 (กุลธิดา, 2551) จากการเสียชีวิตของเพศชายย่อมส่งผลกระทบต่อครอบครัว กล่าวคือ มารดาต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหัน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งสาเหตุหลักมาจากความเครียด ความวิตกกังวล และนำไปสู่ความผิดปกติทางจิตได้ (มารินี, 2551) นอกจากนี้การสูญเสียหัวหน้าครอบครัว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างของครอบครัว (สุชาดา, ถนอมศรี, และวันดี, 2554) กล่าวคือมารดาต้องรับบทบาทหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งมีหน้าที่หลัก คือหารายได้จุนเจือครอบครัว ประกอบกับต้องรับผิดชอบสมาชิกครอบครัวทุกคน ภายใต้สภาพจิตใจที่ไม่พร้อม ทำให้บทบาทหน้าที่เดิม คือการอบรมเลี้ยงดูบุตรอาจถูกกระทบ เช่น เวลาในการอบรมบุตรในด้านศาสนาน้อยลง ทั้งด้านการสอนอัลกุรอาน หรือสอนละหมาด เป็นต้น (อาภาภรณ์, 2551) อย่างไรก็ตามภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น มารดามุสลิมยังต้องการทำหน้าที่ของตนเองให้ดี เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข โดยเฉพาะบุตร มารดามุสลิมหวังว่าจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง จะส่งผลให้บุตรมีสุขภาพกาย ใจที่ดีเป็นไปตามพัฒนาการ และเติบโตเป็นคนดีในรูปแบบของอิสลามในอนาคต (เขาวนิจ, ปารีฉัตร, และธฤชวรรณ, 2548)

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาพบว่า นักวิจัยหลายท่าน มีความเห็นสอดคล้องว่า การที่มารดาจะมีพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี และบุตรมีพัฒนาการเป็นไปตามความมุ่งหวังนั้น ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ซึ่งสามารถอธิบายแต่ละปัจจัยได้ดังนี้ (1) ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีของมารดา (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546; สุธรรม, 2547) เนื่องจากการศึกษาช่วยให้มารดามีโอกาสแสวงหาความรู้และรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตลอดจนการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุตร และช่วยให้มารดามีความรู้ในการเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุตร (Isaranurug, Nanthamongkolchai, & Kaewsiri, 2005) เพื่อให้บุตรได้รับการตอบสนองความต้องการตามพัฒนาการทุกด้าน (2) ลักษณะครอบครัว มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีของมารดา (รสสุคนธ์, 2547; สุธรรม, สิริกุล, และดวงพร, 2547) โดยลักษณะครอบครัวไทยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย (ภัทรา, 2547) จากการศึกษาพบว่าบุตรที่อาศัยในครอบครัวขยาย มารดามี

พฤติกรรมการดูแลบุตร และส่งเสริมพัฒนาการบุตรได้ดีกว่าครอบครัวเดี่ยว (นลินี, 2551; รสสุคนธ์, 2548) เนื่องจากมารดาที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยาย จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ ได้รับกำลังใจ และความช่วยเหลือจากบิดา มารดา หรือญาติพี่น้อง (สุธรรม, 2547) ในทางตรงข้ามมารดาที่อาศัยในครอบครัวเดี่ยว เมื่อพบปัญหาการเลี้ยงดูบุตร มารดามักขาดกำลังใจ หรือคำปรึกษา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทัศนคติที่ไม่ดี และรับรู้ว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก (Mercer, 2004) ทำให้มารดาแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการเลี้ยงดูบุตรได้ (3) ประสิทธิภาพการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีของมารดา (สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) เนื่องจากมารดาที่มีประสิทธิภาพอบรมเลี้ยงดูบุตร จะมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเล่น ให้กับบุตรตามพัฒนาการได้ดีกว่า และทราบว่าลักษณะกิจกรรมที่จัด มีผลต่อพัฒนาการของบุตรหรือไม่ (สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547; ธีรภภา, 2549) ตลอดจนมีความมั่นใจในการอบรมเลี้ยงดู เนื่องจากมารดาได้นำประสบการณ์ที่ตนเองเคยได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูบุตรคนก่อน มาช่วยในกระบวนการคิดและการตัดสินใจ เพื่อสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรคนปัจจุบันดียิ่งกว่า (ธีรภภา, 2549; Gross & Howard, 2001) (4) แรงสนับสนุนทางสังคม เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (House, 1981) ส่งผลให้ตนเองเชื่อว่ามีผู้ให้ความรัก ความเอาใจใส่ และให้ความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Cobb, 1976; House, 1981) โดยแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีของมารดา (กนิษฐา, 2545) โดยเฉพาะมารดาที่มีความเครียดจากการอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือมารดาที่อยู่ในภาวะวิกฤตของชีวิต เนื่องจากแรงสนับสนุนทางสังคมจะทำให้มารดาเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และมั่นใจในความสามารถการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ดียิ่งขึ้น (Narumon, 2007) ซึ่งความช่วยเหลือนั้นจะสามารถแบ่งเบาภาระ และลดภาวะความเครียดที่เกิดขึ้น (รติวรรณ, 2550) ส่งผลให้มารดามีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีขึ้น

นอกจากนี้การที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี โดยหวังให้บุตรเจริญเติบโต เป็นไปตามพัฒนาการ ยังต้องอาศัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนดูรา (Bandura) ที่กล่าวว่า เมื่อบุคคลมีความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการกระทำสิ่งใดแล้ว บุคคลนั้นจะแสดงความสามารถของตนเองออกมา โดยแสดงถึงความอดทน อุตสาหะ เมื่อพบปัญหาส่งผลให้บุคคลนั้น ประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังในที่สุด (Holloway & Watson, 2002) ทั้งนี้การที่บุคคลจะพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น จะต้องอาศัยแหล่งข้อมูลในการสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง เช่น ประสบการณ์ที่เคยประสบความสำเร็จ การได้รับคำพูดชักจูงและความพร้อมทางด้านร่างกายและอารมณ์ ส่งผลให้บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองดีขึ้น (Bandura, 1997) และจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของ

มารดา มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีของมารดา (วันเพ็ญ, 2550; รสสุคนธ์, 2547; Sander & Woolley, 2004) กล่าวคือเมื่อมารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองระดับสูง จะทำให้มารดามีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูในการส่งเสริมพัฒนาการได้ถูกต้อง และเหมาะสมในทุกช่วงวัยเนื่องจากมารดาจะมีความพยายามและอดทนในการเผชิญปัญหา หรืออุปสรรคในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ทางตรงกันข้ามหากมารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองระดับต่ำ ย่อมทำให้มารดา มีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรม เพราะมารดาไม่รู้สึกไม่เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าจะสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้ดีได้ (Sander & Woolley, 2004)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยสนใจศึกษาปัจจัยที่สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สูงสุดอีกด้วย โดยปัจจัยที่ศึกษาประกอบด้วย ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ซึ่งปัจจัยข้างต้น พบว่ามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่อยู่ในครอบครัวปกติ กล่าวคือครอบครัวที่มีบิดา และมารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร แต่ทั้งนี้ยังไม่พบการศึกษาในกลุ่มมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการศึกษานี้จะนำไปเป็นแนวทางให้คำปรึกษา คำแนะนำ ให้การพยาบาล และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการค้นคว้าการทำวิจัยเพื่อพัฒนาเป็น โปรแกรมการให้ความรู้สำหรับมารดามุสลิม เพื่อส่งเสริมให้มารดา มีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยครอบคลุมพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรในด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจและอารมณ์ สังคม และจริยธรรมตามแนวคิดพัฒนาการและหลักการอิสลาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ที่ร่วมทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาที่สามารถร่วมทำนายนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้หรือไม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมของเฮิร์ (House) แนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนดูรา (Bandura) และจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิม โดยรายละเอียดดังนี้

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิม เป็นกิจกรรมของมารดาในการสั่งสอนเพื่อให้บุตรมีพัฒนาการเหมาะสมเป็นไปตามวัย (ดวงเดือน, 2546; ศิริกุล, สุธรรม, และดวงพร, 2546) โดยทุกขั้นตอนในการอบรมเลี้ยงดูบุตรจะมีหลักการอิสลาม มาเป็นแนวทางร่วมด้วยเสมอ (ฟารามาซ, 2551) ซึ่งครอบคลุมด้านต่างๆ ดังนี้ (1) ด้านร่างกาย เป็นกิจกรรมการดูแลบุตรให้มีการเจริญเติบโตของอวัยวะต่างๆ มีการพัฒนาสมรรถภาพทางกายได้เต็มที่และเหมาะสม (Ress, 2006) (2) ด้านสติปัญญา เป็นกิจกรรมการดูแลบุตรให้มีการวิเคราะห์ รู้คิด รู้เหตุผล รู้จักสังเกต จดจำและมีความสามารถในการแก้ปัญหาพร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา (Pan, Rowe, Singer, & Snow, 2005) ควบคู่กับการเรียนรู้ทางด้านศาสนา (ภักคินี, 2548) (3) ด้านสังคม เป็นกิจกรรมการดูแลบุตร ให้มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ และใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) โดยอยู่บนพื้นฐานของอิสลาม (ฟารีดาห์, 2551) (4) ด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นกิจกรรมการดูแลบุตร ให้มีความสามารถในการแสดงความรู้สึกและอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม (สุภาพร, 2549) โดยให้บุตรมีจิตใจที่ผูกพันอยู่กับพระเจ้า (รอมือเลาะ, 2551) และ (5) ด้านจริยธรรม เป็นกิจกรรมการดูแลบุตร ให้มีจริยธรรมในทุกด้าน (กุลยา, 2547) ซึ่งการส่งเสริมด้านจริยธรรมมีความสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของมุสลิม (พิชชอล, ปราณิ, และมารุต, 2550) ทั้งนี้การที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี สอดคล้องกับพัฒนาการ และหลักการอิสลามนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมของ (House) แนวคิดการรับรู้ความสามารถของ

ตนเองของแบนดูรา (Bandura) และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งสามารถอธิบายตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แรงสนับสนุนทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรอบมเลียงคูบุตรของมารดา (นฤกรณ์, 2545) เนื่องจากแรงสนับสนุนทางสังคม จะอิทธิพลต่อความคิด ทศนคติ และพฤติกรรม ช่วยให้มารดามีกำลังใจ และมั่นใจในการแก้ปัญหาหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น (Narumon, 2007) โดยเฉพาะมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบ ซึ่งมารดาต้องปรับเปลี่ยนบทบาทอย่างกะทันหันถือว่าเป็นภาวะวิกฤตของชีวิต (อาภาภรณ์, 2551) ที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ สอดคล้องกับแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมของเฮาส์ (House) ที่กล่าวว่าแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่ให้ความช่วยเหลือกัน (House, 1981) ซึ่งแรงสนับสนุนทางสังคม นับได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้มารดาสามารถจัดการกับปัญหาเมื่อมารดาต้องเผชิญกับภาวะวิกฤต และช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมกรอบมเลียงคูบุตรที่ดีต่อไป (รัตนา, 2552)

การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรอบมเลียงคูบุตรของมารดา (Sander & Woolley, 2004) เนื่องจากการรับรู้ความสามารถของตนเอง จะส่งผลให้มารดาสามารถจัดการ และกระทำกิจกรรมกรอบมเลียงคูบุตรให้สำเร็จตามเป้าหมายที่มุ่งหวัง (รสสุคนธ์, 2548) โดยมารดาจะมีความอดทน อุทิศสาคะ และกระตือรือร้นที่จะแสดงพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้บุตรมีสุขภาพที่แข็งแรง (พวงทิพย์, สุธิศา, และวิมล, 2551) สอดคล้องกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนดูรา (Bandura) ที่อธิบายว่าการที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์นั้น เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่คาดหวังไว้ บุคคลนั้นจะต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าตนเองสามารถจะแสดงพฤติกรรมนั้นได้ (Bandura, 1997) โดยแสดงออกถึงความอดทน พยายามไม่ท้อถอยจนในที่สุดก็จะประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนเองคาดหวังไว้ (Holloway & Watson, 2002)

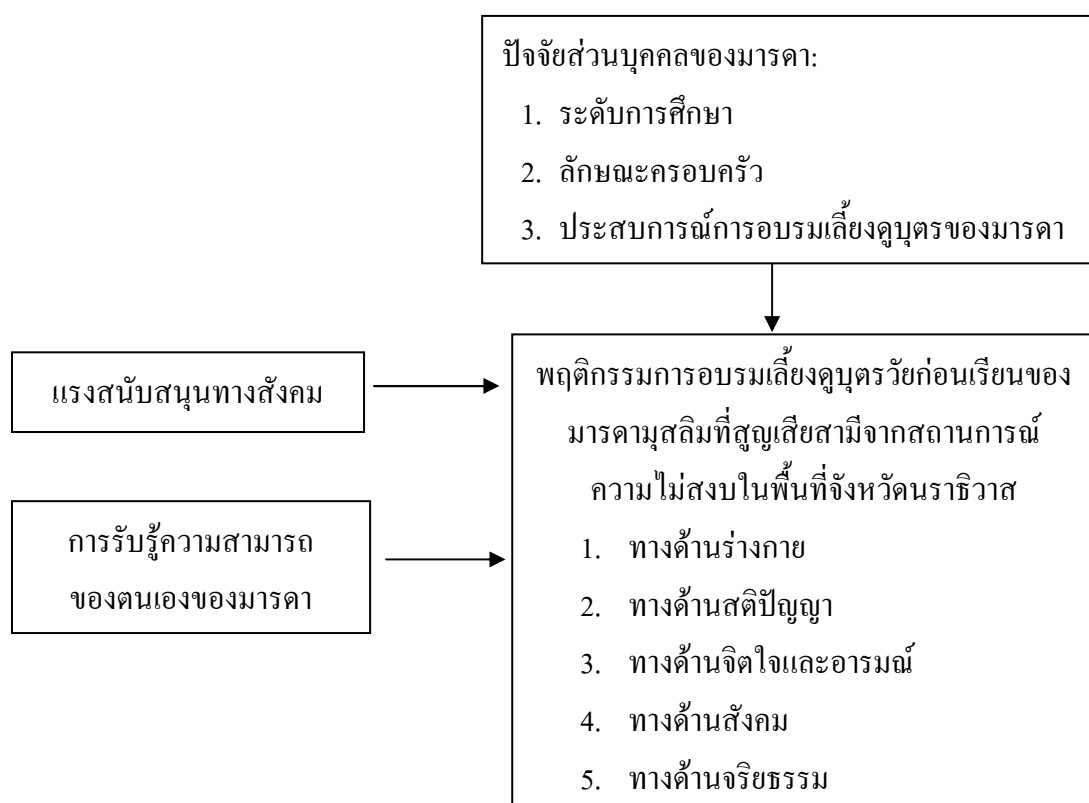
ระดับการศึกษาของมารดา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรอบมเลียงคูบุตรของมารดา (สุธรรม, 2547; สุภาภรณ์, 2551) เนื่องจากการศึกษาทำให้มารดามีโอกาสพัฒนาความรู้และทัศนคติ รู้คิดพิจารณาเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพ การเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุตร (Isaranurug, Nanthamongkolchai, & Kaewsiri, 2005) โดยเฉพาะมารดามุสลิมที่มีการศึกษาสูงทั้งด้านสามัญและศาสนานั้นจะมีความสามารถในการนำความรู้ด้านศาสนามาประยุกต์ใช้การอบรมเลี้ยงคูบุตรได้ดีกว่ามารดาที่มีการศึกษาค่ำกว่า (ฟารีดาห์, 2551; สุภาภรณ์, 2551)

ลักษณะครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยที่ลักษณะครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีผลต่อพฤติกรรมกรอบมเลียงคูบุตรที่แตกต่างกัน กล่าวคือครอบครัวขยาย จะได้รับการดูแลเอาใจใส่ กำลังใจ และความช่วยเหลือจากครอบครัว ทำให้มารดามีทัศนคติที่ดีในการอบรมเลี้ยงคูบุตร (วิไลวรรณ, 2548; สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) ทางตรงกันข้ามมารดาที่อยู่ใน

ครอบครัวเดี่ยว เมื่อพบปัญหาการอบรมเลี้ยงดูบุตร มารดามักขาดกำลังใจ รู้สึกท้อ เหนื่อยล้า ส่งผลต่อทัศนคติที่ไม่ดี และรับรู้ว่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก (รสสุคนธ์, 2548; Mercer, 2004)

ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา เนื่องจากประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรคนก่อน จะทำให้มารดาเกิดความมั่นใจมากขึ้น และนำประสบการณ์ต่างๆที่เคยได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูบุตรคนก่อนมาช่วยในกระบวนการคิดและตัดสินใจเพื่อสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรคนปัจจุบันได้ดียิ่งกว่า (ธีรวิภา, 2549; Gross & Howard, 2001)

ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิม สามารถแสดงกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา สามารถร่วม

ทำนายพฤติกรรมกรอบมเลียงคูนุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้

นิยามศัพท์

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะเฉพาะบุคคลของมารดา ได้แก่ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว และประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา

ระดับการศึกษา หมายถึง จำนวนปีที่มารดาได้รับการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงขั้นสูงสุด

ลักษณะครอบครัว หมายถึง รูปแบบของครอบครัวที่มารดาอาศัยอยู่ในปัจจุบัน สามารถจำแนกรูปแบบของลักษณะครอบครัวออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ลักษณะครอบครัวเดี่ยว คือครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัว คือมารดาและบุตร ลักษณะครอบครัวขยาย คือครอบครัวที่มีสมาชิก 3 รุ่นขึ้นไป คือสมาชิกเป็นปู่ ย่า ตา ยาย มารดาและบุตร

ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา หมายถึง มารดาที่ผ่านการมีบุตรและผ่านการอบรมเลี้ยงดูบุตรคนก่อนมาแล้ว ซึ่งในปัจจุบันมารดากำลังอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียน

แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การช่วยเหลือที่มารดาได้รับจากสังคม เช่นความรัก ความเอาใจใส่ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การได้รับข้อมูลข่าวสารหรือข้อมูลย้อนกลับเพื่อการเรียนรู้และสามารถนำไปประเมินตนเองเพื่อให้มารดาเกิดความมั่นใจในการกระทำ ตลอดจนช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุสิ่งของต่างๆ จากบุคคลอื่นที่อยู่ใกล้ชิด เช่นญาติพี่น้อง เพื่อน บุคลากรในทีมสุขภาพ ประเมินโดยใช้แบบสอบถามแรงสนับสนุนทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาจากกรอบแนวคิดของเฮิร์ (House)

การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา หมายถึง ความเชื่อมั่นในความสามารถของมารดาในการมีพฤติกรรมกรอบมเลียงคูนุตรที่ดี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ คือบุตรมีการเจริญเติบโตตามพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยในทุกด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจและอารมณ์ สังคม และจริยธรรม ประเมินโดยใช้แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาจากกรอบแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนดูรา (Bandura)

พฤติกรรมกรอบมเลียงคูนุตรวัยก่อนเรียน หมายถึง การปฏิบัติ หรือกิจกรรมของมารดาในการสั่งสอน และดูแล เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการด้านต่างๆเป็นไปตามวัย โดยสามารถตอบสนองความต้องการ และพัฒนาการของบุตร ประกอบด้วย ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม จิตใจและอารมณ์ และจริยธรรม ซึ่งในการดูแลทุกพัฒนาการนี้จะมีหลักศาสนาอิสลามเข้ามาเกี่ยวข้อง ประเมินโดยใช้

แบบสอบถามพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิม ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแนวคิดพัฒนาการของเด็กและหลักการอิสลาม

มารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส หมายถึงสตรีที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนราธิวาสอย่างน้อย 1 ปี และสามีของตนเองได้เสียชีวิตจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทำนาย (predictive study) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ร่วมทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส โดยมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว และประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ในส่วนตัวแปรตามคือ พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียน โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนราธิวาสอย่างน้อย 1 ปี และมีบุตรวัย 3-6 ปี

ความสำคัญของการวิจัย

1. เป็นองค์ความรู้สำหรับบุคลากรที่มสุขภาพ ได้แก่แพทย์ พยาบาล และนักสาธารณสุข เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางให้คำปรึกษาแนะนำ และวางแผนการพยาบาล เพื่อส่งเสริมให้มารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสที่มีบุตรวัยก่อนเรียนมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องและเหมาะสม
2. เป็นองค์ความรู้ในการศึกษา ค้นคว้า และจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสให้เป็นไปตามพัฒนาการเด็ก ตามบริบทในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง
3. เป็นองค์ความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าทำวิจัยเพื่อนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการให้ความรู้สำหรับมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการที่สมวัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคล แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูงวัยสามีนอกสมการณ่ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. มารดามุสลิม
2. พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิม
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา
 - 3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของมารดา
 - 3.1.1 ระดับการศึกษา
 - 3.1.2 ลักษณะครอบครัว
 - 3.1.3 ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา
 - 3.2 แรงสนับสนุนทางสังคม
 - 3.3 การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา

มารดามุสลิม

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้ชื่อว่าเป็นสังคมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อที่มีลักษณะโดดเด่นจากสังคมไทยทั่วไป ความโดดเด่นดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งศาสนาอิสลามมีความหมายว่า “สันติ” หรือ “การยอมจำนนต่ออัลลอฮ์” (สุพล, 2549) โดยจุดมุ่งหมายของคำสอนอิสลามมิใช่แต่ให้ความสำคัญกับความเชื่อ หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่อิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่มีพื้นฐานความศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวที่เรียกว่า “อัลลอฮ์” และมีแนวทางการปฏิบัติจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และหะดีษ ซึ่งทั้งสองนั้นได้อาศัยพื้นฐานจากหลักการอิสลาม ประกอบด้วยหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรม (มัสลัน, 2551) ดังนี้

1. หลักศรัทธา เป็นความเชื่อมั่นที่มุสลิมทุกคนต้องเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่จริง ประกอบด้วย 6 ประการ (บรรจง, 2550; มัสลัน, 2551; สุพล, 2549) ดังนี้

1.1 ศรัทธาในพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งมีพระนามว่า “อัลลอฮ์” โดยมุสลิมต้องเชื่อและยอมรับว่าอัลลอฮ์นั้นเป็นพระเจ้าที่เราจะต้องเคารพภักดีเพียงองค์เดียวเท่านั้น ต้องเชื่อว่าพระองค์เป็นผู้ทรงดำรงด้วยพระองค์เอง ไม่ทรงพึ่งพิงสรรพสิ่งทั้งหลาย แต่สรรพสิ่งทั้งหลายต้องพึ่งพิงพระองค์ (บรรจง, 2551) นอกจากนี้อัลลอฮ์นั้นยังมีคุณสมบัติเพียบพร้อมทุกอย่าง ไม่มีข้อบกพร่องแต่ประการใด ดังนั้นเมื่อมุสลิมมีความศรัทธาในพระองค์แล้ว มุสลิมจึงปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ และออกห่างจากข้อห้ามของพระองค์อย่างเคร่งครัด (มัสลิน, 2551)

1.2 ศรัทธาในเทวทูต (มะลาอิกะฮ์) โดยมุสลิมต้องเชื่อและยอมรับว่ามะลาอิกะฮ์นั้นมีอยู่จริง โดยที่อัลลอฮ์ได้ทรงสร้างจากอัมมัล โดยมะลาอิกะฮ์มีคุณสมบัติแตกต่างไปจากมนุษย์ เช่น ไม่กิน ไม่นอน ไม่มีเพศ ไม่มีรูปร่างที่แท้จริงสามารถแปลงร่างได้ตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ และเป็นป่าวของอัลลอฮ์ที่มีเกียรติยิ่ง ทำแต่ความดี (สุพล, 2549) ซึ่งมะลาอิกะฮ์มีจำนวนมากมาย แต่ละคนมีหน้าที่แตกต่างกันตามภารกิจที่ได้กำหนดไว้ เช่น มะลาอิกะฮ์ที่ทำหน้าที่คอยบันทึกความดีความชั่วของมนุษย์อยู่ตลอดเวลา (บรรจง, 2550)

1.3 ศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ โดยมุสลิมต้องเชื่อและยอมรับต่อบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ที่พระองค์ทรงประทานให้แก่ศาสนทูตบางท่านของพระองค์ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชาติของศาสนทูตในสมัยนั้น ซึ่งประกอบด้วยคัมภีร์ที่สำคัญ 4 คัมภีร์ ได้แก่ (1) คัมภีร์เตารอต (ไบเบิลเก่า) ที่ประทานให้กับศาสนทูตมูซา (โมเสส) (2) คัมภีร์ซะบูร์ ที่ประทานให้กับศาสนทูตดาวิด (3) คัมภีร์อินญิล (ไบเบิลใหม่) ที่ประทานให้กับศาสนทูตอีซา (เยซู) (4) คัมภีร์อัลกุรอาน ที่ประทานให้กับศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายมีผลบังคับใช้หลังจากที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้รับจนกระทั่งวันสิ้นโลก โดยคัมภีร์อัลกุรอานเป็นธรรมนูญแห่งชีวิต เป็นแนวทางในการปฏิบัติของมุสลิมทุกคนในทุกเรื่อง (บรรจง, 2549)

1.4 ศรัทธาในศาสนทูต โดยมุสลิมต้องเชื่อและยอมรับว่า อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งคนจำนวนหนึ่งให้เป็นศาสนทูต เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ เจริญชวนมนุษย์ทั้งหลายในยุคต่างๆ สู่การยอมรับในหลักธรรมคำสอน และเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยศาสนทูตมีคุณสมบัติเหมือนมนุษย์ธรรมดา แต่ทั้งนี้คุณสมบัติที่เหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป ได้แก่ คุณสมบัติในด้านพฤติกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเฉลียวฉลาด การมีสติจะเป็นต้น (บรรจง, 2551) ดังนั้นศาสนทูตจึงเป็นบุคคลที่มุสลิมต้องเชื่อฟัง และนำคำสอนหรือจริยวัตรมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยศาสนทูตคนสุดท้ายคือ ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ (มัสลิน, 2551) ซึ่งมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตามคำสอนของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ เนื่องจาก คำสอน จริยวัตร คุณความดีของท่าน ทั้งหมดได้ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี (บรรจง, 2550)

1.5 ศรัทธาในวันอาสานและวันพิพากษา โดยมุสลิมจะต้องเชื่อและยอมรับว่า โลกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ จะต้องถึงวันสิ้นสุดโดยสภาพที่จะเกิดขึ้นในวันสิ้นโลกนั้นจะมีความน่าหวาดกลัวมาก เช่นแผ่นดินไหว ภูเขาจะปลิวอ่อนเหมือนปูนนุ่ม บุตรจะพลัดพลากจากบิดามารดา เป็นต้น เกิดการดับสลายของโลกใบนี้ และมีโลกหน้าซึ่งเป็นที่อยู่อันแท้จริงของมนุษย์ (บรรจง, 2551) โดยมนุษย์ทุกคนจะถูกฟื้นขึ้นมาอีกครั้งใน โลกหน้า เพื่อรับการสอบสวนและตอบแทนผลกรรมที่ประกอบเอาไว้ ดังนั้น ผู้ใดเชื่อฟังและปฏิบัติตามอัลลอฮ์ที่ได้สั่งสอนไว้ ผู้นั้นย่อมได้เข้าสวรรค์ ส่วนผู้ใดปฏิเสธและฝ่าฝืนผู้นั้นย่อมอยู่ในนรก (มยุรา, 2546)

1.6 ศรัทธาในกฎกำหนดศกาวการณ์ โดยมุสลิมจะต้องเชื่อและยอมรับอัลลอฮ์ทรงสร้างทุกสิ่งให้เกิดขึ้นมาในสิ่งที่พระองค์ประสงค์ และทรงดำเนินการตามที่ทรงต้องการ (สุพล, 2549) ดังนั้นหากพระองค์ทรงประสงค์ในสิ่งใดแล้ว มันย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และหากไม่ทรงประสงค์ในสิ่งใดแล้ว สิ่งนั้นก็ย่อมมิเกิดขึ้นได้ โดยที่อำนาจในการกำหนดความเป็นไปทั้งหลายอยู่ในความสามารถของพระองค์ (บรรจง, 2550) ดังนั้นเหตุการณ์ที่มนุษย์ประสบนั้นอาจอยู่ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเป็นความสุขสบายหรือความทุกข์ยากลำบากทั้งสิ้น ล้วนเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ เพื่อเป็นข้อทดสอบความศรัทธาและเพื่อหล่อหลอมมนุษย์ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น (มยุรา, 2546)

2. หลักปฏิบัติ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้ โดยที่มุสลิมทุกคนจะต้องนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จะละเว้นไม่ได้โดยเด็ดขาด ประกอบด้วย 5 ประการ (บรรจง, 2550; มัสลิน, 2551; สุพล, 2549) ดังนี้

2.1 การปฏิญาณตน เป็นการจำนนตนต่ออัลลอฮ์ โดยการยอมรับด้วยความศรัทธาว่าแท้จริงแล้วไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตของพระองค์ โดยการปฏิญาณนั้นจะต้องเปล่งวาจาประกาศยืนยันความศรัทธานั้น (บรรจง, 2550) และสถานภาพมุสลิมก็จะได้รับการพิจารณานับตั้งแต่เมื่อได้มีการกล่าวคำปฏิญาณ โดยกล่าวเพียง “อัสฮะดอ อัลลาฮิลลาฮะ อิลลัลลอฮุ วะอัสฮะดอ อันนะมุฮัมมัดร์เราะฮูลลอฮุ” (มัสลิน, 2551; สุพล, 2549)

2.2 การละหมาด เป็นการแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งหมายถึง การสำรวมกาย วาจา และจิตใจมุ่งตรงสู่อัลลอฮ์ ในช่วงเวลาที่กำหนดอย่างน้อยวันละ 5 เวลา ซึ่งการละหมาดจะเป็นการยืนยันความศรัทธาและคำสัตย์ปฏิญาณ โดยการปฏิบัติตนตามรูปแบบและวิธีการที่ได้รับการถ่ายทอดจากท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ (บรรจง, 2550) คือ การเริ่มต้นด้วยการยืนหันหน้าไปยังทิศกิบลัต (กะบะฮ์ที่เมืองเมกกะ) ยกมือทั้งสองขึ้นระดับไหล่แสดงถึงการยอมจำนนพร้อมกล่าว “อัลลอฮุอักบัร” หมายความว่า อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ ซึ่งในกระบวนการละหมาดนั้น มีการอ่านกุรอาน มีการกล่าวสวดอิชชะดะฮ์และสรรเสริญอัลลอฮ์ ตลอดจนการขอพรต่อพระองค์ ในอิริยาบถต่างๆ ที่ต้องปฏิบัติ เช่น ยืนตรง ไค้ก้านับ ก้มกราบ (สุญูด) และปิดท้ายด้วยการกล่าวสลาม (สุพล, 2549) โดยจะละหมาดในแต่ละวัน

ประกอบด้วย 5 เวลา ได้แก่ ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น (ซุบฮิ) บ่าย (ซุสุริ) เย็น (อัคริ) หลังพระอาทิตย์ตกดิน (มัฆริบ) และกลางคืน (อิชาอ) โดยทุกครั้งก่อนการละหมาดมุสลิมทุกคนต้องชำระร่างกายให้สะอาด พร้อมทั้งอาบน้ำละหมาด โดยขั้นตอนของการอาบน้ำละหมาดที่จำเป็น (วาญิบ) สำหรับมุสลิม คือ (1) การตั้งเจตนาว่าตนเองอาบน้ำละหมาดเพื่ออัลลอฮ์ (2) ล้างใบหน้า ซึ่งต้องล้างให้ทั่วเขตของหน้า (3) ล้างมือทั้งสองข้างให้ทั่ว ตลอดจนถึงข้อศอก (4) เช็ดหรือลูบที่ผสมส่วนหนึ่งส่วนใดของเขตศีรษะ (5) ล้างเท้าทั้งสองข้างให้ทั่ว ตลอดจนถึงตาตุ่ม ซึ่งการอาบน้ำละหมาดต้องเรียงลำดับตั้งแต่ข้อ 1-5 ถ้าสลับกันหรือเว้นข้อหนึ่งข้อใดการอาบน้ำละหมาดนั้นใช้ไม่ได้ (บรรจง, 2551)

2.3 การถือศีลอด เป็นการงดเว้นจากการบริโภค เครื่องดื่ม การมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งรวมถึงการละเว้นในการกระทำความชั่ว ทั้งด้านกาย วาจา และจิตใจ ตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า เพื่ออัลลอฮ์ (บรรจง, 2551) ซึ่งการถือศีลอดนั้นเป็นการบังคับกับมุสลิมทุกคนที่ได้บรรลุนิติภาวะ และมีความสามารถในการถือศีลอด โดยกำหนดในเดือนรอมฎอนหรือเดือนที่ 9 ตามปฏิทินของเดือนอิสลาม (สุพล, 2549) ซึ่งการถือศีลอดไม่ได้มุ่งหวังเพื่อการทรนร่างกาย หากเป็นกระบวนการฝึกความอดทน อดกลั้น สำนึก และความยำเกรงต่อพระเจ้า ทั้งเป็นประโยชน์ต่อระบบของร่างกาย เช่นระบบย่อยอาหาร เป็นต้น (มัสลิน, 2551)

2.4 การบริจาคหรือการออกซะกาต แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ซะกาต เป็นการจ่ายทาน ซึ่งเป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมที่มีทรัพย์สินเงินทองครบตามจำนวนที่ถูกกำหนดไว้ โดยเป็นการบังคับให้จ่ายร้อยละ 2.5 ของทรัพย์สินที่ตนมี (2) ซะกาตฟิฏรฺ เป็นการจ่ายทาน เพื่อเป็นการชำระล้างแก่ผู้ถือศีลอด จากคำพูดที่ไม่ดี และหยาบคาย และเพื่อเป็นอาหารแก่คนยากจนในวันอีด เริ่มตั้งแต่วันแรกของเดือนรอมฎอนแต่จะได้ผลบุญมากที่สุดได้แก่เวลาเช้าก่อนละหมาดอีด (บรรจง, 2543) อิสลามได้ระบุถึงผู้ที่มีสิทธิรับซะกาต ยกตัวอย่างเช่น คนยากจนหรือขัดสน ผู้ที่เดินทาง หญิงม่าย เด็กกำพร้า เป็นต้น (บรรจง, 2551)

2.5 การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นการประกอบศาสนกิจอีกรูปแบบหนึ่งของการเคารพสักการะต่ออัลลอฮ์ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นหลักศาสนบัญญัติที่อิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องปฏิบัติครั้งหนึ่งในชีวิตหากมีความสามารถและมีความพร้อมในการปฏิบัติ คือมีร่างกายที่แข็งแรง มีทรัพย์สินที่เพียงพอ (มัสลิน, 2551) เพื่อจุดมุ่งหมายที่ต้องการแสดงถึงความนอบน้อม ขอมจำนนต่ออัลลอฮ์ และเป็นการแสดงให้เห็นถึงเอกภาพ และพลังอำนาจของพระองค์ในการเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของมุสลิมทั่วโลก อีกด้วย (สุพล, 2549)

3. หลักการคุณธรรม และจริยธรรม (อิหฺซาน)

อิสลามเป็นระบอบแห่งวิถีชีวิต มีความสมบูรณ์และครอบคลุมในทุกด้าน อิสลามไม่เพียงแต่เป็นคำสอนในเรื่องของความศรัทธา และการประกอบพิธีทางศาสนาบัญญัติเท่านั้น แต่อิสลามยังได้กำหนดจรรยาบรรณออกมาในรูปแบบที่คิงาม (สุพล, 2549) จรรยาบรรณในอิสลามจึงมีรากฐานมาจากคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ โดยคำว่า อิหฺซาน หมายถึง ความดี หรือสิ่งที่คิงาม ซึ่งหมายรวมถึงการทำให้ความดีต่างๆ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (บรรจง, 2550) กล่าวคือ ผู้กระทำความคิงามที่เริ่มต้นด้วยการตั้งเจตนาอย่างบริสุทธิ์ และการกระทำทุกอย่างนั้นจะมีอัลลอฮ์ ทรงเฝ้ามองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดี หรืออยู่ในที่เร้นลับหรือเปิดเผย เพราะเหล่านี้จะเป็นป้อมปราการและปกป้องดูแลบุคคลคนหนึ่งให้มีจิตใจที่อบอุ่น ถ่อมตน ห่างไกลจากพฤติกรรมสิ่งชั่วร้ายต่างๆ และนำพาบุคคลนั้นสู่ความสงบสุขในชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรมที่คิงาม (บรรจง, 2551) ซึ่งหลักคำสอนอิสลามล้วนแต่เพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรมที่คิงาม โดยทรงบัญญัติให้กระทำแต่ความดีในทุกกิจการงาน เช่น การเคารพบิดามารดา การละทิ้งสิ่งที่ต้องห้าม การเชื่อมความสัมพันธ์กับเครือญาติ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การบริจาคทาน (มัสลิน, 2551)

จะเห็นได้ว่า อิสลามมิใช่เป็นเพียงศาสนา แต่ยังเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ดังนั้นมุสลิมผู้ศรัทธาจะต้องนำเอาอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ตื่นจนหลับ กล่าวได้ว่า ทุกพฤติกรรมของมุสลิมจะต้องอยู่บนครรลองของอิสลามทั้งสิ้น ซึ่งสถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการดูแล ชัดเกล้าจิตใจให้สมาชิกในครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในครรลองของอิสลาม โดยที่มีบิดาและมารดาเป็นบุคคลที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนบุตร เพื่อให้บุตรสามารถดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง ดังนั้นศาสนาอิสลามจึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของบิดามารดาไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้มุสลิมผู้ศรัทธาสามารถรับทราบถึงบทบาทของตนเองและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

อิสลามได้กำหนดบทบาทของมุสลิมไว้ตามสถานภาพของบุคคล โดยแยกเป็นสถานภาพของผู้หญิงและผู้ชายให้เห็นเด่นชัด เนื่องจากบทบาทบางอย่างมีความเกี่ยวข้องกับสภาพร่างกายหรือสรีระ โดยสถานภาพหรือบทบาทของผู้หญิงในอิสลามได้ถูกกำหนดขึ้นจากความประสงค์แห่งพระผู้เป็นเจ้าของพระองค์ทรงกำหนดคิฮัต หน้าที่ ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญของผู้หญิง โดยทั้งหมดจะอยู่ภายใต้ขอบเขตของความเป็นธรรมชาติแห่งผู้หญิง (เกษตรชัย และดลมนรรัตน์, 2553) ซึ่งอิสลามได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ และสถานภาพของผู้หญิงในครอบครัว ซึ่งสามารถจำแนกดังนี้

1. บทบาทของผู้หญิงในฐานะภรรยา ภรรยาเป็นการแสดงถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างชายหญิงที่ได้ถูกยกให้มีคุณค่าขึ้นด้วยการแต่งงานและการมีครอบครัว ซึ่งการใช้ชีวิตฉันท์สามีภรรยาอย่างถูกต้องตามหลักการศาสนานั้น ทั้งสองจะต้องแสดงบทบาท ความรับผิดชอบที่แตกต่าง โดยมีเป้าหมายของการ

ใช้ชีวิตคู่ คือความสุขและเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกครอบครัว ซึ่งในฐานะการเป็นภรรยาสามารถจำแนกบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

1.1 มีหน้าที่เชื่อฟังสามี และปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีให้ครบถ้วนอย่างสมบูรณ์ ภายใต้อำนาจของอิสลาม (อิสมาแอ, 2547) ดังหะดีษรายงานโดยตริมีซีย์ หมายเลขหะดีษที่ 1159 ความว่า “ถ้าหากว่าฉันสามารถสั่งให้คนบางคนก้มกราบคนบางคนได้แล้ว ฉันจะสั่งให้ผู้หญิงก้มกราบต่อหน้าสามีของเธอ ทั้งนี้เพราะอัลลอฮ์ ทรงบัญญัติให้สตรีมีหน้าที่ต่อสามีของเธอ” (อิสมาอีล, 2549)

1.2 มีหน้าที่รับผิดชอบกิจการภายในครอบครัวทั้งหมด โดยภรรยาสามารถแสดงความคิดเห็นหรือให้คำแนะนำในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการของครอบครัวได้อย่างเต็มที่ (อิสมาแอ, 2547) ดังหะดีษรายงานโดยบุคอรี หมายเลขหะดีษที่ 893 ความว่า “ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ และจะถูกสอบสวนในสิ่งที่ตนรับผิดชอบ ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบในครอบครัวและจะถูกสอบสวน ผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบในบ้านสามีของเธอ และจะถูกสอบสวน คนรับใช้เป็นผู้รับผิดชอบทรัพย์สินของนายและเขาจะถูกสอบสวน” (สมาคมนิติศึกษานักศึกษาไทยมุสลิม, 2549)

1.3 มีหน้าที่ในการรักษาเกียรติ และความบริสุทธิ์ของสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง สามี ทั้งนี้เพื่อป้องกันการกล่าวร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้ อันเป็นสาเหตุของการทำลาย (สมาคมนิติศึกษานักศึกษาไทยมุสลิม, 2549) ดังหะดีษรายงานโดยนาซาอี หมายเลขหะดีษที่ 3231 ความว่า “ภรรยาที่ดีเลิศนั้น คือ สตรีที่เมื่อใดสามีมองไปยังนาง นางจะทำให้สามีปลื้มปิติยินดี และหากสามีใช้นาง นางก็จะเชื่อฟัง และหากสามีไม่อยู่กับนาง นางก็จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินสมบัติของสามีและตัวนางเอง” (อิสมาอีล, 2549)

1.4 มีหน้าที่ในการปลอบโยน และเป็นกำลังใจอยู่เคียงข้างสามี โดยให้ความช่วยเหลือสามีให้ทำในสิ่งที่ดีงาม (เกษตรชัย และดลมนรรัตน์, 2553)

1.5 มีหน้าที่ในการสร้างความผูกพันกับเครือญาติของสามี เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง ปู่ย่า เป็นต้น โดยเฉพาะถ้าภรรยาต้องอาศัยในบ้านหลังเดียวกับพ่อแม่ของสามี ภรรยาจะต้องทำดี แสดงความรักความห่วงใย และให้ความเคารพเสมือนพ่อแม่ของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การมีชีวิตอยู่ในครอบครัวมีความสุขมากยิ่งขึ้น (สมาคมนิติศึกษานักศึกษาไทยมุสลิม, 2549)

จะเห็นได้ว่า ผู้หญิงในฐานะของภรรยาในอิสลามนั้น เป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญในครอบครัว นั่นคือ การเสริมสร้างครอบครัวให้มีความสุข โดยได้เปรียบบทบาทของภรรยาเสมือนเป็นเสาหลักของครอบครัวอันทรงอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของครอบครัวอีกด้วย

2. บทบาทผู้หญิงในฐานะเป็นมารดา ซึ่งฐานะการเป็นมารดาของอิสลามนั้น เป็นตำแหน่งที่ได้รับการยกย่อง และมีเกียรติอย่างสูงสุด อันเนื่องมาจากบทบาทสำคัญของมารดา ที่ประกอบไปด้วยสิทธิและหน้าที่ซึ่งได้รับการยอมรับว่า มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตอยู่ของประชาชาติอิสลาม (สมาคมนิติศึกษานักศึกษาไทยมุสลิม, 2549) ซึ่งบทบาทของมารดาที่ได้รับการยอมรับและยกย่องถึงความ

เสียสละ อดทนต่อความยากลำบากในการเลี้ยงดูบุตรในฐานะของฝากจากพระเจ้า เพื่อให้บุตรสามารถเติบโตและดำรงชีวิตที่ดีตามแนวทางอิสลาม โดยสามารถจำแนกบทบาทมารดาที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเตรียมตัวเป็นมารดาในขณะที่ตั้งครรภ์ ซึ่งศาสนาให้ความสำคัญมาก เนื่องจากพฤติกรรมของมารดาในขณะที่ตั้งครรภ์จะส่งผลกระทบต่อทารกที่อยู่ในครรภ์ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นมารดาจะต้องมีพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้ทารกในครรภ์ได้เรียนรู้และซึมซับ เช่น การอ่านอัลกุรอาน การละหมาด หรือการเลือกรับประทานอาหารในสิ่งที่ศาสนาอนุมัติ เป็นต้น (มัฆนูน, 2548)

1.2 การเลี้ยงดูเอาใจใส่บุตร มารดาเป็นผู้ให้กำเนิด และดูแลเลี้ยงดูบุตรจนเติบโตใหญ่ด้วยความรัก ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของความเป็นแม่ที่สอดคล้องกับสภาพร่างกายและสัญชาตญาณ (มัฆนูน, 2548) โดยเฉพาะในวัยทารกที่บุตรยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง ซึ่งความรักและความเอาใจใส่ของมารดาจะเป็นรากฐานสำคัญของบุตรในการเติบโตเป็นคนดี มีจิตใจที่เข้มแข็งต่อไป (อิสมาอีล, 2549)

1.3 การอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดีมีคุณธรรมและการปลูกฝังศาสนาให้กับบุตร ซึ่งบทบาทการเป็นมารดาตามแนวทางศาสนาอิสลามนั้น ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของมารดา เพราะการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีและบรรลุถึงหน้าที่แห่งการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์อย่างแท้จริง ก็เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับบุตรได้เติบโตเป็นคนดีตามแนวทางอิสลาม (มัฆนูน, 2548)

1.4 การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นหน้าที่สำคัญที่อิสลามกำชับอย่างจริงจัง เพราะบุตรจะได้รับการเรียนรู้สิ่งที่ดีได้จากความประพฤติอันเป็นแบบอย่างที่ดีที่ใกล้ชิดตัวนั้นคือมารดา เพื่อนำมาเป็นแนวทางและความเชื่อให้กับตนเอง (สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม, 2549)

จะเห็นได้ว่า สถานภาพของมารดาที่อิสลามมอบหมายให้นั้นถือว่าเป็นเกียรติและทรงคุณค่าอย่างสูงสุดในฐานะผู้ดำรงไว้ซึ่งประชาชาติอิสลาม เพราะบทบาทต่างๆ ของมารดานั้น ล้วนแต่เป็นการเอื้ออำนวยต่อเป้าหมายการดำรงอยู่ของอิสลามแทบทั้งสิ้น นับตั้งแต่การให้กำเนิด การดูแลเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนการอบรมสั่งสอนบุตรเพื่อให้เป็นมุสลิมที่ดีต่อไป

สรุปได้ว่า ศาสนาอิสลามนั้นเป็นศาสนาที่ได้มีการกำหนดบทบาทของมุสลิมได้อย่างชัดเจน ทั้งหญิงและชายไว้ โดยที่แต่ละบทบาทก็จะมีหน้าที่ความสำคัญที่แตกต่างกันไป โดยเมื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงมุสลิมพบว่า บทบาทมารดาเป็นบทบาทที่สำคัญมาก โดยสามารถจำแนกบทบาทของมารดาในครอบครัวได้ 2 บทบาท คือ (1) บทบาทภรรยา ซึ่งมีหน้าที่ดูแลบ้านและครอบครัว เชื้อฟังกาฮ์และปฏิบัติตามคำสั่งสามีตรงเท่าที่ยังอยู่ในขอบเขตของศาสนาอิสลาม (2) บทบาทมารดา มีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ส่งเสริมการมีบุตรให้มากตามความสามารถ การให้ความรักและความอบอุ่นให้แก่บุตร การปลูกฝังศาสนาให้กับบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของสุซาดา (2553) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สตรีมุสลิมในปัจจุบันยังคงมีทัศนะที่ว่าตนเองต้องปฏิบัติหน้าที่สำคัญตามศาสนาที่ได้บัญญัติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะหน้าที่การอบรม

เลี้ยงดูบุตรซึ่งเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญและเป็นบทบาทหลักของสตรีมุสลิม เนื่องจากหน้าที่การเป็นมารดาเป็นหน้าที่ที่สำคัญในการสร้างประชาชาติมุสลิมให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (เกษตรชัย และคดมนรจัน, 2553) และจากการศึกษาสถานภาพสตรีในอิสลาม กรณีศึกษาสตรีมุสลิมภายหลังการแต่งงานในจังหวัดนครศรีธรรมราชของปริญญาภรณ์ (2546) พบว่า ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสภาพสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง แต่สถานภาพ บทบาทหน้าที่ตลอดจนความคาดหวังและทัศนคติของสตรีมุสลิมภายหลังการแต่งงานส่วนใหญ่ก็ยังคงสอดคล้องกับหลักการอิสลาม กล่าวคือ สตรีมุสลิมยังเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเป็นภรรยาที่ดี และมารดาที่ต้องอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นอย่างดี ภายใต้อาณัติที่มีความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ศาสนาอิสลามยังส่งเสริมและสนับสนุนการแต่งงานและการมีบุตรตั้งแต่ผู้หญิงมุสลิมเริ่มมีประจำเดือน เนื่องจากการมีบุตรเป็นการขยายประชาชาติมุสลิมให้เพิ่มขึ้น และครอบครัวมีจำนวนบุตรยิ่งมากยิ่งจะได้รับความจำเริญและความโปรดปรานจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้ายิ่งขึ้นอีกด้วย (มัสลิน, 2551) เมื่อศึกษาในกลุ่มมารดามุสลิมในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า หญิงมุสลิมมักจะแต่งงานและตั้งครุภักดิ์ตั้งแต่อายุยังน้อย ส่งผลให้มารดามุสลิมมีบุตรมาก โดยมีบุตรเท่าความสามารถที่ตนเองจะมีได้ และจะไม่มี การคุมกำเนิด เนื่องจากเชื่อว่าบุตรเปรียบเสมือนของฝากจากพระเจ้า (ต่วนนุรอัยนี, 2551) นอกจากนี้ ในครอบครัวมุสลิมมีทัศนะที่ว่า การแต่งงานจะช่วยป้องกันไม่ให้บุตรสาวเสียความบริสุทธิ์ก่อนแต่งงาน เพราะการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานเป็นสิ่งที่ผิดหลักศาสนาอย่างมหันต์ (วันเต็ม, สุภาณี, ฤทัยพร, และอุมาพร, 2546) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มุสลิมนั้นจะมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระเจ้าผู้เป็นเจ้ายู่ตลอดเวลา ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของมุสลิมจะอยู่ในกรอบของศาสนา โดยการดำเนินชีวิตจะอยู่บนหลักการ 3 ประการด้วยกัน คือหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรม โดยแต่ละหลักการนั้นมี ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หากขาดประการหนึ่งประการใดแล้ว ศาสนาของบุคคลนั้นก็ไม่ใช่สมบูรณ์ (อับดุลเลาะ และสมเจตน์, 2551) ดังนั้นมารดามุสลิมที่มีการยึดมั่นในหลักการศาสนาอย่างเคร่งครัดย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามแนวทางของศาสนาอิสลามเช่นกัน

การอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยมารดาที่สูญเสียสามี

พวงเพ็ญ, สุกัญญา, วาสินี, และโสภี (2543) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูบุตรที่มีมารดาเพียงคนเดียว คือเป็นการอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยมารดาจากครอบครัวที่มีลักษณะไม่เหมือนกับรูปแบบครอบครัวแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชุมชนมักจะพบปัญหา และเป็นกลุ่มเสี่ยงสูงในการใช้ชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ยากจน เกิดผลกระทบต่อเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งมารดาต้องรับหน้าที่ในการแสดงบทบาททั้งบิดา และมารดาของบุตรในเวลาเดียวกัน และมักจะไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดู

บุตร ดังนั้นจึงมักฝึกให้บุตรรู้จักช่วยเหลือตัวเองให้เร็วที่สุด เช่นการรับประทานอาหาร การรักษาความสะอาดส่วนต่างๆ ของร่างกาย การแต่งกาย การออกกำลังกาย ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระส่วนหนึ่งของมารดา และเมื่อบุตรมีความสามารถในการทำงานได้บ้างก็จะให้บุตรหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

เกศณี (2539) กล่าวว่าการอบรมเลี้ยงดูที่มีมารดาเพียงคนเดียว คือเป็นการหาเลี้ยงครอบครัว และการใช้วิธีการต่างๆ ในการอบรมเลี้ยงดู สั่งสอน แนะนำ และปฏิบัติต่อเด็ก เพื่อที่จะส่งเสริม และสนองตอบความต้องการของเด็ก ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ คุณธรรมจริยธรรม ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งมารดาที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแต่เพียงผู้เดียวนั้นมักเกิดจากสาเหตุจากบิดามารดาแตกแยก หย่าร้าง หรือบิดาถึงแก่กรรม โดยผลการศึกษาพบว่ามารดาจะมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรในลักษณะสอนให้บุตรยอมรับ และเข้าใจในสภาพครอบครัว โดยเฉพาะมารดาที่มีภาระรับผิดชอบต่างๆ ในครอบครัวโดยบอกให้บุตรรับรู้ และเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่สอนให้บุตรรู้จักใช้จ่ายในสิ่งจำเป็น

ลำไย (2545) กล่าวว่าการอบรมเลี้ยงดูที่มีมารดาเพียงคนเดียว คือเป็นวิธีการ หรือการปฏิบัติของมารดา ที่มีการติดต่อสื่อสารกับเด็ก ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของเด็กในด้านการให้ความรัก และการลงโทษ ลักษณะสำคัญของมารดาเลี้ยงดูเพียงคนเดียว คือครอบครัวที่อยู่ในลักษณะบ้านแตกเกิดความแตกแยกในครอบครัว หรือครอบครัวที่ขาดบิดาจากการเสียชีวิต โดยมีมารดาเพียงคนเดียวในการอบรมสั่งสอน ซึ่งครอบครัวในลักษณะนี้มารดามักดึงเอาตัวบุตรติดตัวเป็นเพื่อนแก้เหงา หรือเพื่อช่วยงานบ้าน การกระทำเช่นนี้เป็นสาเหตุให้เด็กชายเจริญเติบโตเลียนแบบมารดา ผิดเพศ ในครอบครัวที่ขาดบิดา เด็กชายกับมารดาจะมีความใกล้ชิดกันเป็นพิเศษ เด็กจะเป็นลูกติดมารดา ส่วนเด็กหญิงก็จะไม่มีต้นแบบในการทำหน้าที่ของผู้ชาย นอกจากนี้ถ้าบุตรมีปัญหา ผู้ที่แก้ไขให้เขาทุกอย่างคือมารดา และมารดาไม่ปล่อยให้บุตรตัดสินใจด้วยตัวเอง

สรุปการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยมารดาที่สูญเสียสามี คือเป็นการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่มีมารดาเป็นผู้ดูแลเพียงคนเดียวมีหน้าที่ทั้งหาเลี้ยงครอบครัว สั่งสอน แนะนำสิ่งต่างๆ ให้กับบุตรเพื่อให้บุตรสามารถดำรงชีวิตได้โดยไม่มีบิดาคอยช่วยเหลือหรือให้การดูแล โดยผลที่ต้องการจากการอบรมเลี้ยงดูนั้นมารดาต้องการให้บุตรได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้เป็นไปตามพัฒนาการที่เด็กควรจะเป็น และให้เหมือนเด็กในครอบครัวทั่วไป ซึ่งมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่มีลักษณะเฉพาะแต่แตกต่างไปจากครอบครัวปกติ เช่นมารดามักอบรมสั่งสอนให้บุตรรับรู้และเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบากมากขึ้น ให้รู้จักการประหยัดและรู้จักใช้จ่ายมากขึ้น อบรมสั่งสอนให้บุตรสามารถช่วยเหลือตนเองในเรื่องง่ายๆ ให้เร็วและมากที่สุด เช่นการทำความสะอาด การรับประทานอาหารเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระที่มารดาจะต้องทำหน้าที่ในการหารายได้และดูแลบุตร

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในครอบครัวมารดาที่สูญเสียสามี

การปรับตัวของมารดาที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพัง ไม่ว่าจะมิสาเหตุมาจากการหย่าร้าง หรือเสียชีวิตของคู่สมรส ทำให้โครงสร้างครอบครัว รูปแบบ ระบบความสัมพันธ์ บทบาทของมารดาในครอบครัว เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรตามลำพังมีผลกระทบ ดังนี้

1. ผลกระทบด้านมารดา

1.1 ด้านสุขภาพร่างกาย เมื่อมีการสูญเสียสามีทำให้มารดาทำงานหนัก เพื่อหารายได้กับครอบครัว ทำให้เกิดความรู้สึกเหนื่อยล้า สุขภาพร่างกายทรุดโทรมและอาจเกิดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการสูญเสีย เช่นปวดศีรษะ ปวดท้อง ตกใจง่าย แน่นหน้าอก เป็นต้น (อรุโณทัย, 2552) จากการศึกษาความเครียดและการเผชิญความเครียดของหญิงแม่ที่สามีเสียชีวิตจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ กรณีศึกษาหญิงแม่ในศูนย์รอดันบาดู จังหวัดนราธิวาสของพรทิพย์ (2549) พบว่าความเครียดที่เกิดขึ้นมีผลต่อร่างกายโดยอาการที่พบบ่อย คือมีอาการแน่นท้อง ท้องอืด มากที่สุดและช่วงเวลาของภาวะวิกฤตที่มารดาส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือเป็นช่วงเวลาของการปรับตัวคือ 4-6 สัปดาห์ หากมารดาไม่สามารถปรับตัวได้อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพระยะยาวหรือมีอาการโรคเครียดหลังเกิดเหตุการณ์ (PTSD) เกิดขึ้น 1-1/2 ปี เช่นปวดศีรษะบ่อย ความดันโลหิตสูง โรคกระเพาะอาหารใจสั้น นอนไม่หลับหรือหลับไม่สนิท หงุดหงิดง่าย ไม่มีสมาธิได้ (กรมสุขภาพจิต, 2546)

1.2 ด้านจิตใจและอารมณ์ เมื่อมีการสูญเสียบุคคลที่รักที่มีความสำคัญต่อตนเอง ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ เช่นวิตกกังวลถึงความไม่แน่นอนในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น ไม่รู้ว่าจะจัดการกับชีวิตตนเองอย่างไร เนื่องจากมารดาต้องรับภาระความรับผิดชอบในครอบครัวผู้เดียว ก็อาจเกิดความรู้สึกกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาของบุตร ยังมีบุตรหลายคนยังพบกับปัญหามากขึ้น (พิมพ์ร่ำไพ, 2549; อรุโณทัย, 2552) หากสามีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและผูกพันกับมารดา มาก ยิ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจมารดามากขึ้น (มารีณี, 2551) จากการศึกษาภาวะสูญเสียและเศร้าโศก: ประสบการณ์ของหญิงแม่จากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยของผานิต (2549) พบว่าปฏิกิริยาด้านจิตใจและความรู้สึกเมื่อสามีเสียชีวิต คือมารดาต้องใช้ชีวิตเพียงลำพังทำให้มารดาที่มีความกังวลกับชีวิตข้างหน้ามารดาจะมีความรู้สึกถึงความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากสามีมีส่วนในการช่วยเหลือทั้งเป็นคู่คิดตัดสินใจ ด้านแรงงานและด้านความปลอดภัย โดยจะแสดงพฤติกรรมออกมา คืออยู่คนเดียวเงียบๆ เมื่อมีคนมาพูดคุยด้วยหรือสอบถามเรื่องราวต่างๆจะมีแสดงความรู้สึกหงุดหงิด รำคาญใจ ซึ่งจะมีผลกระทบมากขึ้นอยู่กับสัมพันธ์ภาพของมารดากับสามี กล่าวคือหากมารดามีสัมพันธ์ภาพดีกับสามีก่อนแยก

หย่าหรือสามีเสียชีวิตจะมีการปรับตัวก็จะเสียใจอย่างมาก คิดฆ่าตัวตาย ค่ำมเหล้า ปวดศีรษะ ซึมเศร้าได้มากกว่ามารดาที่มีความสัมพันธ์ไม่ดีกับสามีก่อนเสียชีวิต (พวงเพ็ญ, สุกัญญา, วาสิณี, และโสภี, 2543)

1.3 ด้านเศรษฐกิจของครอบครัว เนื่องจากหน้าที่หลักของมารดาในสังคมไทยนั้นจะมีหน้าที่คอยดูแลบุตร ดูแลเรื่องงานบ้าน การเรียนของบุตร (พิมพ์ร่ำไพ, 2549) เมื่อสามีเสียชีวิตจะทำให้เพิ่มภาระหน้าที่รับผิดชอบแก่มารดา เช่นค่าใช้จ่ายต่างๆ โดยเฉพาะในครอบครัวที่บุตรกำลังเล่าเรียนย่อมส่งผลให้หญิงม่ายมีความเครียดเพิ่มสูงขึ้นและต้องดิ้นรนหารายได้เป็นอย่างมาก (ผานิต, 2549) นอกจากนี้จากสถานการณ์ความไม่สงบทำให้รายได้จากการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวลดลงเนื่องจากความยากลำบากในการประกอบอาชีพจากความไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้น (อรุโณทัย, 2552)

1.4 ด้านการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ โดยปกติบิดาจะเป็นผู้นำครอบครัวมีหน้าที่หารายได้มาเลี้ยงครอบครัวแต่เมื่อครอบครัวขาดผู้นำครอบครัว ขาดคนหารายได้ ครอบครัวต้องลำบากในการหารายได้มาจุนเจือ (ผานิต, 2549) เมื่อเป็นเช่นนั้นทำให้มารดาต้องรับผิดชอบครอบครัว หารายได้เลี้ยงดูบุตร มีหน้าที่เป็นบิดาและมารดาในขณะเดียวกัน ต้องทำงานหนักมากขึ้น จึงทำให้บ่อยครั้งรู้สึกถึงการรับผิดชอบของตนเองที่หนักและมากเกินไป ก่อให้เกิดความเครียดส่งผลต่อสุขภาพ การพักผ่อน การมีกิจกรรมกับบุตรๆ ที่ลดลงและการขาดความเอาใจใส่ดูแลบุตร (พฤตฉิมิ, 2550)

2. ผลกระทบด้านตัวเด็ก

ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวมารดาเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพังมีผลกระทบโดยตรงต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก โดยเฉพาะในด้านจิตใจ อารมณ์และสังคม เนื่องจากบุตรต้องการมากกว่ามารดาเพียงคนเดียวคนหนึ่งแม้จะมีตัวแทนของบิดาหรือมารดาอยู่ในครอบครัวเดียวกันก็ตาม (สุพัตรา, 2545) เพราะการมีบิดามีความสำคัญและมีความหมายต่อบุตรอย่างมาก เช่นเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายทำให้เห็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชายเพื่อจะได้รู้ว่าบทบาทสามีหรือบิดานั้นเป็นอย่างไร มีความรับผิดชอบอย่างไร เด็กผู้ชายจะทราบว่าเมื่อโตขึ้น เขาจะปฏิบัติตัวอย่างไร เด็กผู้หญิงจะได้รู้จักบทบาทของผู้ชายและหัดปรับตัวเข้ากับบทบาทของผู้ชาย ตลอดจนบิดาอาจช่วยปลูกฝังลักษณะทั่วไปของผู้ชายให้แก่บุตร เช่นความเข้มแข็งเป็นต้น ดังนั้นจึงสามารถสรุปผลกระทบต่อบุตรในภาวะที่ขาดบิดา ดังนี้

2.1 พัฒนาการด้านจิตใจ เนื่องจากเมื่อมีการสูญเสียบิดาทำให้มารดาที่อยู่กับบุตรจะเป็นฝ่ายเข้าหาบุตรมากขึ้น เพื่อทดแทนความรู้สึกสูญเสียที่เกิดขึ้นผลที่ตามมาจะทำให้บุตรไม่สามารถแยกตัวเองออกไปจากมารดา เพราะเด็กไม่สามารถแยกตัวเป็นอิสระจากมารดาที่เลี้ยงดูตนได้เหมือนเด็กทั่วไป (พรสุข, 2548; อูมาพร, 2546) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเด็กชายที่อยู่กับมารดาเพียงลำพังก่อนอายุ 5 ปีมักเกิดภาวะขาดบิดาส่งผลเกิดโรคทางจิตใจ (Psychosexual) และมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในด้านต่างๆ เช่นลักขโมย หรือเสพของมีนเมา สิ่งเสพติดมากกว่าครอบครัวปกติ (สุพัตรา, 2545)

2.2 พัฒนาการทางด้านสังคม เนื่องจากความใกล้ชิดที่มากเกินไปกับมารดาทำให้การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปได้ยาก (อุมาพร, 2546) เมื่อบุตรมีปัญหาบุตรมักจะแก้ไขหรือเผชิญปัญหาด้วยตนเองอาจทำให้เกิดปัญหาต่อสังคม เช่นปัญหาเสเพลติด ปัญหาเด็กเร่ร่อน จากการศึกษาพบว่า การติดสารเสพติดของเยาวชนในกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังทางด้านครอบครัวของเด็ก โดยเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีมารดาหรือบิดาดูแลเพียงลำพังจะมีการติดสารระเหยในอัตราที่สูงกว่าเด็กครอบครัวปกติ นอกจากนี้เด็กผู้หญิงที่มีมารดาเลี้ยงดูเพียงลำพังมีแนวโน้มของการนัดเพื่อนต่างเพศ มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานถึงมีแนวโน้มการตั้งครรรภ์และการกลายเป็นมารดานอกสมรสในเวลาต่อมามากกว่าเด็กผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในครอบครัวปกติ (Kelvin & Robert, 1997)

2.3 บทบาทการรับผิดชอบ ในครอบครัวที่มีมารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรตามลำพังต้องรับภาระหลายอย่างแทนบิดาที่จากไปทำให้กลายเป็นผู้ใหญ่กว่าวัย คิดมาก วิตกกังวล มีความโกรธ ความขมขื่นเพราะตนต้องรับผิดชอบมากเกินไป และส่วนใหญ่ความต้องการของตนเองไม่ได้รับการตอบสนองเหมือนเด็กที่อยู่ในครอบครัวทั่วไป (อุมาพร, 2546) และเด็กมักทำสิ่งต่างๆที่บิดาเคยทำให้มารดา และพยายามดูแลมารดามากขึ้นหรือคอยใกล้ชิดเป็นเพื่อนแก้เหงามารดา สาเหตุนี้อาจทำให้พัฒนาการความเป็นตัวเองของเด็กเร็วเกินไปส่งผลให้มีการออกไปใช้ชีวิตนอกบ้านก่อนที่ตนเองจะมีความพร้อม (พรสุข, 2548)

2.4 พฤติกรรมการแสดงออก เนื่องจากครอบครัวที่ขาดบิดาไม่ว่าจะเนื่องจากบิดาเสียชีวิต หรือจากการหย่าร้าง มารดามักดึงเอาตัวบุตรติดตัวไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา การกระทำเช่นนี้เป็นสาเหตุให้เด็กชายวัยเจริญเติบโตเลียนแบบมารดา ผิดเพศ และเมื่อบุตรมีปัญหาผู้ที่แก้ไขให้เขาทุกอย่างคือมารดาโดยที่มารดาไม่ปล่อยให้บุตรตัดสินใจเองซึ่งผลที่ตามมาจากการอบรมเลี้ยงดูลักษณะนี้คือเด็กชายจะมีโอกาสแสดงออกถึงพฤติกรรมทำทางเป็นผู้หญิงได้ นอกจากนี้หากบิดาจากไปขณะที่บุตรยังเล็กมากและไม่มีผู้ชายอื่นมาเป็นตัวอย่างให้บุตรเลียนแบบพฤติกรรมกระทำของผู้ชายและการทำหน้าที่บทบาทของบิดา อาจทำให้เด็กชายไม่สามารถจำแนกบทบาทของบิดาและมารดาได้ (เกศณี, 2539)

3. ผลกระทบต่อครอบครัว

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวในกรณีครอบครัวมีความขัดแย้งขึ้นจะทำให้บุตรไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร (พฤตฉิณี, 2550) เนื่องจากเมื่อก่อนหากเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุตรกับบิดามารดาจะช่วยยับยั้งไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้น เช่นมารดาอาจเป็นคนคอยยับยั้งบิดาไม่ให้โทสะกับบุตร และกรณีที่มีมารดาเพียงคนเดียวหากเกิดความขัดแย้งกับบุตรก็จะไม่มีใครทำหน้าที่เป็นยับยั้งความขัดแย้งเนื่องจากไม่มีบิดาทำให้ความสัมพันธ์อาจมีปัญหาเพราะเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาก็อาจมีความรุนแรงยิ่งกว่าส่งผลให้บุตรมีความรู้สึกถึงความห่างเหินของครอบครัวได้ (อุมาพร, 2546)

มารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

จากปัญหาความขัดแย้งและเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2551 ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน (อาภาภรณ์, 2551) รวมทั้งทำให้สังคมชายแดนใต้ที่เคยอยู่อย่างสมานฉันท์บนความหลากหลายทางความเชื่อ และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป จากสังคมที่มีแต่ความไว้วางใจกัน สามีภรรยาใคร่กลมเกลียว กลับกลายเป็นบรรยากาศของความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้อย่างมาก ตัวอย่างเช่น ประชาชนในพื้นที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนเวลารวมทั้งเส้นทางในการออกทำงาน เกิดการอพยพออกนอกพื้นที่ ส่งผลให้รายได้ของบุคคลและครอบครัวลดลงเป็นต้น (ศิริศักดิ์, 2552) จากการรายงานถึงเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ตั้งแต่ปี 2547 - 2551 พบว่ามีเหตุการณ์ความไม่สงบจำนวน 8,663 ครั้ง เป็นเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดนราธิวาสสูงสุดจำนวน 3,052 ครั้ง รองลงมาคือปัตตานีจำนวน 2,734 ครั้ง และยะลา 2,462 ครั้ง (เมตตา, อภิรติ, นิตยา, และศุภวรรณ, 2551) และจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดขึ้นซึ่งกินระยะเวลายาวนานต่อเนื่องกันมาเรื่อยๆ ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งบาดเจ็บ เสียชีวิต โดยพบว่านราธิวาสมีอัตราการบาดเจ็บและเสียชีวิตสูงสุด คือผู้บาดเจ็บ 1,641 ราย และเสียชีวิต 819 ราย รองลงมาคือยะลา มีผู้บาดเจ็บ 1,143 ราย เสียชีวิต 550 ราย และปัตตานี มีผู้บาดเจ็บ 682 ราย เสียชีวิต 542 ราย (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้, 2550) ซึ่งผู้ได้รับผลกระทบในจังหวัดนราธิวาสทั้งที่บาดเจ็บ พิการและเสียชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 81.4 อายุเฉลี่ย 37.5 ปี (เมตตา และคณะ, 2551) และจากการสำรวจข้อมูลครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ พบว่า สตรีมีายที่อาศัยในจังหวัดนราธิวาสที่เกิดจากสถานการณ์ความไม่สงบ มีจำนวน 237 ครอบครัว และจำนวนเด็กกำพร้า 422 ราย โดยร้อยละ 75 กำพร้าบิดา ร้อยละ 16 กำพร้าทั้งบิดาและมารดา และร้อยละ 9 กำพร้ามารดา (เมตตา และคณะ, 2551) เมื่อจำแนกเด็กกำพร้าตามระดับการศึกษาพบว่า ระดับก่อนวัยเรียนหรือชั้นอนุบาลมีจำนวนสูงสุดร้อยละ 64.2 รองลงมาเป็นระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไปร้อยละ 35.8 (กุลธิดา, 2551) ดังนั้นจากการเสียชีวิตของประชาชนที่เป็นเพศชาย ย่อมส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อผู้หญิง และครอบครัว ซึ่งการสูญเสียเสาหลักของครอบครัว ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้กลายเป็นหญิงม่ายที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง นอกจากนี้จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในประเทศไทย ร้อยละ 83 (สำนักงานสถิติจังหวัดนราธิวาส, 2553) ดังนั้นการสูญเสียดังกล่าวมารดามุสลิมส่วนใหญ่จึงได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก ตลอดจนเมื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนราธิวาสพบว่า มารดา

ประกอบอาชีพต่างๆ โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นแม่บ้าน ร้อยละ 29.06 และรับจ้างทั่วไปร้อยละ 24.76 ของอาชีพทั้งหมด (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551) จะเห็นได้ว่าอาชีพเหล่านั้นเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ส่งผลให้มารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบจะต้องแบกรับภาระหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว ตลอดจนจะต้องประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย แต่ทั้งนี้ในบางครอบครัวอาจยังไม่สามารถประกอบอาชีพอย่างที่เคยทำมาก่อนเนื่องจากความไม่ปลอดภัย ก็ยอมส่งผลให้ครอบครัวที่ทุกข์ยากอยู่แล้วมีความยากลำบากมากขึ้น (อาภาภรณ์, 2551)

จะเห็นได้ว่าการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบและโครงสร้างของครอบครัวเป็นอย่างมาก (สุชาดา, ถนอมศรี, และวันดี, 2554) กล่าวคือมารดาที่สูญเสียสามีต้องเข้ามารับบทบาทหน้าที่เป็นเสาหลักของครอบครัวอย่างกะทันหัน โดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน ต้องเป็นผู้นำครอบครัวแทนสามีเพื่อหาเลี้ยงชีพ ประกอบกับต้องดูแลรับผิดชอบสมาชิกภายในครอบครัวทุกคน ซึ่งอาจรวมถึงพ่อแม่และญาติพี่น้องของฝั่งสามีด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของอาภาภรณ์ (2551) ที่ได้ศึกษาประสบการณ์ของผู้หญิงที่ดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับบาดเจ็บจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบและนับถือศาสนาอิสลาม พบว่าจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นส่งผลให้ผู้หญิงมีประสบการณ์ถึงภาวะที่ตนเองตั้งตัวไม่ทันหรือเป็นเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน และตนเองยังรับรู้ถึงภาระที่หนักมากจากการที่ต้องรับภาระเพียงลำพัง เนื่องจากลักษณะครอบครัวของจังหวัดนราธิวาสส่วนใหญ่ผู้ชายทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน ซึ่งส่งผลให้มารดาที่สูญเสียสามีต้องเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากแม่บ้านไปเป็นผู้ดูแลและผู้จัดการเรื่องต่างๆ ภายในบ้าน ประกอบกับมารดาที่สูญเสียสามีในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส มักจะมีการศึกษาน้อยและประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนเป็นส่วนใหญ่ (ธีรศักดิ์, 2552) ยิ่งส่งผลให้มารดาที่มีความวิตกกังวลมากยิ่งขึ้นและอาจเกิดการปรับตัวที่ไม่ดีได้ แต่ในขณะที่เดียวกันถึงแม้ว่ามารดาที่สูญเสียสามีจะต้องเพิ่มภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว หารายได้เข้ามาจุนเจือครอบครัว แต่หน้าที่หลักของตนเองก็ยังคงต้องปฏิบัติอยู่อย่างเคร่งครัดตามหลักการของศาสนาอิสลามนั้นคือการอบรมเลี้ยงดูบุตร แต่ด้วยภายใต้ภาวะวิกฤตดังกล่าวที่เกิดจากการสูญเสียหัวหน้าครอบครัว และการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้เด็กมีความเสี่ยงที่จะขาดโอกาสศึกษาที่ดีและโอกาสในการได้รับการอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนอย่างใกล้ชิดจากมารดา (อรุโณทัย, 2552) เนื่องจากมารดาจะต้องทำงานนอกบ้านหรือทำงานหารายได้เพิ่มขึ้นจากภาระรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยที่ตนเองต้องรับภาระเพียงลำพัง ถึงแม้ว่ามารดาที่สูญเสียสามีในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส จะได้รับสวัสดิการต่างๆ จากรัฐบาลทั้งในด้านทุนการศึกษาบุตร เงินยังชีพรายเดือนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน/นักเรียน/นักศึกษา และ

แหล่งให้ความรู้หรือส่งเสริมให้มารดาสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตร แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของมารดา เนื่องจากมารดาต้องรับภาระมากกว่านั้น (ซีรศักดิ์, 2552)

นอกจากนี้การที่มารดาต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหัน ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งด้านร่างกาย และจิตใจเป็นอย่างมาก ซึ่งสาเหตุหลักส่วนใหญ่มาจากความเครียด ความวิตกกังวลและนำไปสู่ความผิดปกติทางจิตได้ในอนาคต (มารินี, 2551) โดยมารดามักจะแสดงอาการให้เห็น เช่น นอนไม่หลับ ขาดสมาธิในการทำงาน หงุดหงิดง่าย ปวดศีรษะ ปวดท้อง แน่นหน้าอก เป็นต้น (อรุณทัย, 2552) สอดคล้องกับศึกษาของสุชาดา ถนอมศรี และวันดี (2554) ได้ศึกษาการสร้างเสริมสุขภาพจิตของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างคือสตรีที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 60 พบว่าจากเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งทางด้านจิตวิญญาณของมารดาในระดับสูงสุด กล่าวคือจากสภาพการดังกล่าวอาจส่งผลในการบั่นทอนกำลังใจ มีผลกระทบต่อความหวังและความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตของตนเอง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมารดา ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยมารดามักจะแสดงอาการซึมเศร้า หม่นหมอง เป็นต้น

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิม

ความหมายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิม

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการให้ความหมายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาได้มีบุคคลต่างๆศึกษาและให้ความหมายไว้ดังนี้ พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาหมายถึง เป็นการอบรมสั่งสอนปกป้องคุ้มครอง ด้วยวิธีการต่างๆที่ผู้เลี้ยงดูเด็กใช้ในการอบรมเลี้ยงดูและดูแลเด็ก (รสสุคนธ์, 2548) เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กทุกด้านตามวัย ทั้งด้านโภชนาการ การป้องกันอุบัติเหตุ การปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายทั้งหลาย การดูแลสุขภาพ การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ส่งผลให้เด็กแข็งแรงสมบูรณ์และมีความเฉลียวฉลาดตามศักยภาพ นอกจากนี้ต้องมีการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ จริยธรรมและสร้างนิสัยที่ดี (ศิริกุล, สุธรรม, และดวงพร, 2546) ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกด้าน คือด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสังคม บุคลิกภาพ และด้านสติปัญญา (ดวงเดือน, 2546) นอกจากนี้เมื่อได้ศึกษาพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามุสลิมยังพบว่า เป็นกิจกรรมของมารดาที่ช่วยเพิ่มพูนความสามารถและความถนัดของบุตรให้มีความสมบูรณ์ในด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ สังคม และด้านจริยธรรมตามหลักการของอิสลาม โดยทุกขั้นตอนในการพัฒนาความสามารถของบุตรในด้านต่างๆ จะมีแนวทาง

อิสลามร่วมด้วยโดยอาศัยอัลกุรอานและแนวทางปฏิบัติของศาสนทูต เพื่อให้บุตรเจริญเติบโตเป็นบุคคลคนหนึ่งที่มีความสมบูรณ์ตามแบบฉบับอิสลามในทุกด้าน ทั้งด้านความศรัทธา ด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ (ฟาริดาห์, 2551)

สรุปพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา เป็นการปฏิบัติ การกระทำหรือกิจกรรมของมารดาในการสั่งสอนและดูแลเพื่อให้บุตรมีพัฒนาการด้านต่างๆเป็นไปตามวัย โดยสามารถตอบสนองความต้องการและพัฒนาของเด็กในด้านต่างๆ คือด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม จิตใจ อารมณ์ และด้านจริยธรรม ซึ่งในการดูแลทุกพัฒนาการของบุตรจะมีหลักศาสนาอิสลามเข้ามาเกี่ยวข้อง

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมในแต่ละด้าน

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านร่างกาย

การที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมและตอบสนองความต้องการพัฒนาการทางด้านร่างกายของบุตรนั้น มารดาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการทางด้านร่างกายของบุตรในวัยนี้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ เด็กวัยก่อนเรียนจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเคลื่อนไหว และความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็กในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้มากขึ้นเทียบเท่าได้กับผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถประเมินกล้ามเนื้อมัดใหญ่จากการเคลื่อนไหว เช่น การนั่ง เดิน กระโดด การประเมินกล้ามเนื้อมัดเล็ก จากการใช้มือหยิบจับสิ่งของชิ้นเล็กๆ หรือ การประสานงานระหว่างการใช้มือและตาของบุตร (นิตยา และอรพินท์, 2546) โดยแต่ละช่วงอายุนั้น จะมีความสามารถในการทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547; กรมอนามัย, 2551) นอกจากนี้พัฒนาการด้านนี้ยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านสัดส่วน น้ำหนักและส่วนสูง ซึ่งเด็กวัยนี้จะมีอัตราการเจริญเติบโตช้าลงแต่สม่ำเสมอ โดยที่มารดาสามารถติดตามการเจริญเติบโตจากการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง โดยนำผลการชั่งน้ำหนัก และส่วนสูงดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับกราฟมาตรฐานที่เหมาะสมกับอายุของบุตรได้ (จันทิตตา, 2546)

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านร่างกาย เป็นกิจกรรมหรือการกระทำในการดูแลบุตรให้มีการเจริญเติบโตของอวัยวะต่างๆ เพื่อให้อวัยวะนั้นๆ สามารถทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มที่และได้รับการพัฒนาสมรรถภาพให้เป็นไปตามพัฒนาการอย่างเหมาะสม (ปราโมทย์, 2545) เช่น การส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อทำได้โดยการให้เด็กเล่นหรือทำกิจกรรมที่หลากหลายที่สามารถเพิ่มความสามารถของกล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็กได้ เป็นต้น (Ress, 2006) ซึ่งในศาสนาอิสลามให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับพัฒนาการด้านร่างกาย เนื่องจากเมื่อร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้ว

บุคคลนั้นก็จะมีความพร้อมในการปฏิบัติสิ่งต่างๆ ในหลักการอิสลามได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีสุขภาพที่แข็งแรง ยกตัวอย่าง เช่น ดูแลทำความสะอาดของร่างกาย ดูแลเรื่องอาหารที่รับประทานต้องปลอดภัย มีคุณภาพและศาสนานุ่มนวล (ภักคินี, 2548) ดูแลป้องกันอุบัติเหตุและอันตรายจากโรคต่างๆที่สามารถป้องกันได้ (พรทิพย์, 2545) โดยสามารถแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูทางด้านร่างกาย ดังนี้

1. การดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ มารดาควรดูแลให้บุตรได้รับประทานอาหารปลอดภัยจากเชื้อโรค มีปริมาณและรสชาติที่เหมาะสม เป็นอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ

อาหารที่ถูกหลักโภชนาการในเด็กวัยก่อนเรียน ควรเป็นอาหารที่ครบ 5 หมู่ที่มีรสชาติดี สีสัน รูปแบบที่น่ารับประทาน และมีปริมาณที่เหมาะสม ดังนี้

1.1 อาหารที่จัดเตรียมควรเป็นอาหารที่มีคุณค่า เหมาะสมกับวัย และมีปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งสามารถจัดเตรียมได้ดังนี้ (สำหรับ และถัดดา, 2548)

1.1.1 อาหารกลุ่มข้าว ธัญญาพืช ก๋วยเตี๋ยว วันละ 4-6 ทัพพี เด็กควรได้รับข้าวที่ขัดสีน้อย เช่น ข้าวกล้องบ้าง เพื่อให้ได้รับวิตามิน และใยอาหารเพิ่มขึ้น

1.1.2 ผักสุก วันละ 2-3 ทัพพี ควรได้รับผักหลายชนิด

1.1.3 ผลไม้ 2 ส่วนต่อวัน ตัวอย่าง ผลไม้ 1 ส่วน ได้แก่ กกล้วย 1 ลูก ส้ม 1 ลูก ฝรั่งครึ่งลูก มะละกอก่อนเป็นชิ้นพอคำ 6 ชิ้น

1.1.4 นมวันละ 2-3 แก้ว/กล่องหรือผลิตภัณฑ์จากนม

1.1.5 เนื้อสัตว์ ปลา ไก่ ถั่วเมล็ดแห้ง 2-3 ส่วนต่อวัน ตัวอย่าง 1 ส่วน ได้แก่ เนื้อสัตว์ ปลาหรือไก่ 2 ช้อนกินข้าว หรือไข่ 1 ฟอง

1.1.6 การปรุงอาหารด้วยเครื่องปรุงรส ผงชูรส ซอส เกลือ เท่าที่จำเป็น ใช้น้ำมันในการปรุงอาหารให้น้อยลง หลีกเลี่ยงอาหารที่ใช้น้ำมัน หรือทอดจนกรอบ

1.2 อาหารว่างเป็นอาหารที่บริโภคระหว่างมื้อหลัก ควรบริโภคอาหารว่างประมาณวันละ 2 มื้อ ซึ่งอาหารที่ดีควรจำกัดปริมาณน้ำตาล น้ำมัน และเกลือไม่ให้สูงเกินไป (Klunklin & Channoonmuang, 2006) ยกตัวอย่าง เช่น ผลไม้สดตัดเป็นชิ้น 1 จานเล็ก หรือประมาณ 6-8 คำ และเครื่องดื่มที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เช่น นมเปรี้ยว น้ำผลไม้ เป็นต้น ส่วนอาหารที่มีรสหวาน ควรให้บางโอกาสไม่ควรให้เป็นรางวัล หรือให้ก่อนอาหารเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดฟันผุ ทุกโภชนาการหรือโรคอ้วน

ทั้งนี้ในหลักการศาสนาอิสลาม ได้มีการบัญญัติในการดูแลเรื่องอาหาร และปริมาณของอาหารที่ควรรับประทานที่มารดาควรดูแลให้บุตร ไว้ดังนี้

การดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ มารดาควรดูแลให้บุตรได้รับประทานอาหารที่ศาสนานุ่มนวลและมีประโยชน์ (ภักคินี, 2548) ดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอัลมาอิดะฮ์ โองการที่ 88 ความ

ว่า “และจงบริโภคจากสิ่งที่อัลลอฮฺได้ทรงให้เครื่องยังชีพแก่ผู้เจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่อนุมัติ และที่ดีมีประโยชน์และจงยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ผู้ซึ่งพวกเจ้าศรัทธาในพระองค์” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545) กล่าวคือ ให้มุสลิมทุกคนรับประทานอาหารที่เป็นที่อนุมัติและเป็นประโยชน์ ซึ่งอาหารที่ศาสนาอนุมัติหรืออาหารฮาลาล หมายถึงในส่วนของประกอบของอาหารในแต่ละมื้อ เช่น ไข่ เนื้อ หรือเครื่องปรุงรสต่างๆ นั้น จะต้องเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุมัติให้มุสลิมสามารถรับประทานได้ ได้แก่ (1) อาหารสำเร็จรูปที่มุสลิมสามารถบริโภคได้ต้องมีตราฮาลาล ซึ่งตราฮาลาลนี้จะผ่านการตรวจสอบจากสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย (แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548) (2) อาหารที่มาจากพืชสามารถบริโภคได้โดยไม่มีข้อห้าม ยกเว้น สิ่งที่หมักกลายเป็นสุรา (แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548) สำหรับอาหารที่มาจากสัตว์สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท สัตว์บกและสัตว์น้ำ สัตว์น้ำสามารถบริโภคได้ทั้งสิ้น ไม่ว่ามีชีวิตหรือตายแล้วก็ตาม สำหรับสัตว์บกมีข้อห้ามหลายประการ เช่น ห้ามบริโภคสุกร สุนัข สัตว์ที่ตายเอง ถูกฆ่าเพื่อบูชายัญ ถูกรัดคอตาย ถูกตีตาย สัตว์ที่ล่าสัตว์อื่นเป็นอาหาร และต้องเป็นสัตว์ที่ขณะเชือดได้กล่าวนามของพระเจ้าเท่านั้นจึงสามารถรับประทานได้ (กษัตริย์, 2548) ดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอัลบะเกาะเราะฮฺ โองการที่ 173 ความว่า “แท้จริงพระองค์ทรงห้ามรับประทานซากสัตว์ เลือด เนื้อสุกร และสัตว์ที่เชือดเพื่อสิ่งอื่นใด นอกเหนือจากอัลลอฮฺ” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545)

ปริมาณอาหารที่รับประทานมีความเหมาะสม ดังหะดีษรายงานโดยอิหม่ามมุฮัมมัด หมายความว่า “การรับประทานอาหารที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น เขาจะต้องแบ่งกระเพาะออกเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับอาหาร ส่วนหนึ่งสำหรับเครื่องดื่มและอีกส่วนหนึ่งสำหรับไว้หายใจ” (กษัตริย์, 2548) ดังนั้นมารดาควรเตรียมอาหารให้บุตรในปริมาณที่พอควรไม่มากหรือน้อยเกินไป

2. การเฝ้าระวังและติดตามการเจริญเติบโตของบุตร ได้แก่ ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง เนื่องจากน้ำหนักเป็นเครื่องบ่งชี้ที่บอกสุขภาพของบุตรจึงควรหมั่นดูแลให้เหมาะสมตามวัย และได้สัดส่วนกับความสูงของบุตร ซึ่งมารดาสามารถตรวจสอบได้จากกราฟมาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็กไทยอายุแรกเกิดถึง 6 ปี (กรมอนามัย, 2551)

3. ดูแลให้ได้รับวัคซีนและตรวจสอบพัฒนาการเด็กโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือพยาบาล ซึ่งวัคซีนที่เด็กควรได้รับในช่วงวัยก่อนเรียน ได้แก่ วัคซีนป้องกันคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก และหัด โปлио ครั้งที่ 5 รับเมื่ออายุ 4 ปี (กรมอนามัย, 2551)

4. ดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย เนื่องจากเด็กวัยนี้มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่กับการเล่น ส่งผลให้ร่างกายสกปรกได้ง่าย เป็นสาเหตุสำคัญที่สามารถให้บุตรมีการเกิดเชื้อโรคดังกล่าวได้ง่ายเช่นกัน (กรมอนามัย, 2551)

ซึ่งในหลักศาสนาอิสลามจะให้ความสำคัญกับเรื่องความสะอาด และเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังบุตรให้มีลักษณะนิสัยในการรักสะอาด ดังหะดีษรายงานโดยบุคอรีและมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 2067 ความว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา” (กษิณีย, 2548) ซึ่งปกติแล้วในแต่ละวันมุสลิมจะต้องมีการอาบน้ำละหมาดวันละ 5 เวลา ดังนั้น มารดาสามารถฝึกให้บุตรช่วยเหลือตนเองในเรื่องการรักษาความสะอาดในส่วนต่างๆ ของร่างกายในช่วงเวลาที่อาบน้ำละหมาดได้เช่นกัน โดยการทำ ความสะอาดร่างกายได้ดังนี้

4.1 ทำความสะอาดปากและฟัน โดยที่มารดาสามารถดูแลปากและฟันได้ดังนี้

4.1.1 ตรวจสอบสุขภาพฟันของบุตรตั้งแต่บุตรเริ่มมีฟันน้ำนมเพื่อสร้างความคุ้นเคย โดยตรวจเป็นประจำทุก 6 เดือน หรือทุก 1 ปี เพื่อตรวจดูทันตสุขภาพและประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดโรคของช่องปากและฟัน

4.1.2 มารดาควรดูแลให้บุตรแปรงฟันอย่างสม่ำเสมอ คือ เช้าและก่อนนอน โดยใช้แปรงสีฟันขนาดเล็กที่มีขนแปรงนุ่ม หน้าตัดเรียบ หรือให้บุตรได้แปรงฟันทุกครั้งขณะอาบน้ำละหมาด เพื่อทำการละหมาด ซึ่งใน 1 วันจะละหมาด 5 เวลา (มัมูน, 2548)

4.1.3 มารดาควรใช้เส้นใยขัดฟัน (dental floss) เพื่อกำจัดเศษอาหารและแผ่นคราบจุลินทรีย์บริเวณซอกฟันเพราะขนแปรงอาจเข้าไปทำความสะอาดไม่ทั่วถึง

4.1.4 การใช้ฟลูออไรด์เป็นวิธีหนึ่งในการป้องกันฟันผุและเสริมสร้างความแข็งแรงให้แก่ฟัน โดยมารดาอาจเริ่มใช้ยาสีฟันที่ผสมฟลูออไรด์ได้ตั้งแต่บุตรอายุ 6 เดือน (มิชิโอะ, 2550)

โดยเฉพาะการแปรงฟัน อิสลามให้ความสำคัญมาก เนื่องจากปากจะเป็นประตูสำคัญที่สุดที่จะนำเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกาย และหากปล่อยให้ปากมีกลิ่นเหม็นย่อมเป็นที่รังเกียจ นอกจากการแปรงฟัน ยังเป็นที่สนับสนุนในการปฏิบัติตามท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ดังหะดีษรายงานโดยคอบรีและมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 252 ความว่า “หากฉันไม่กลัวว่า จะเกิดความยากลำบากแก่ประชาชาติของฉันแล้ว ฉันจะใช้พวกเขาให้แปรงฟัน พร้อมกับอาบน้ำละหมาด ณ ทุกละหมาด” (แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548)

4.2 ทำความสะอาดผิวหนัง โดยการอาบน้ำควรให้บุตรอาบน้ำทุกวันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง หรือให้อาบน้ำในช่วงเวลาที่ต้องอาบน้ำละหมาดก็ได้ (มัมูน, 2548) ซึ่งโดยธรรมชาติเด็กวัยนี้ จะชอบเล่นน้ำในอ่างน้ำ (มิชิโอะ, 2550) ดังนั้น มารดาควรระวังไม่ให้เล่นน้ำมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้บุตรเป็นหวัดได้ และเมื่ออาบน้ำเสร็จควรเช็ดตัว เช็ดศีรษะให้แห้ง

4.3 ทำความสะอาดผม ให้บุตรทำเป็นประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง (มิชิโอะ, 2550) ซึ่งเด็กวัยนี้มักไม่ชอบการสระผม ดังนั้น มารดาควรใช้ยาสระผมที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก และขณะสระผมต้องระมัดระวังไม่ให้ น้ำเข้าหู เมื่อสระผมเสร็จเช็ดให้แห้งและเช็ดภายในหูให้แห้ง

4.4 ทำความสะอาดมือ ซึ่งเป็นอวัยวะที่ใช้จับใช้ทำสิ่งต่างๆสารพัด ดังนั้น จึงควรระวัง และรักษาความสะอาดอยู่เสมอ โดยฝึกให้เด็กล้างมือด้วยน้ำสะอาดและสบู่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) ก่อนรับประทานอาหาร หลังจากเข้าห้องน้ำ และควรตัดเล็บมือให้สั้นอยู่เสมอ ซึ่งการล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารนั้นท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้แสดงเป็นแบบอย่าง ดังหะดีษรายงานโดยดิร มิซีย์ หมายเลขหะดีษที่ 1846 ความว่า “ความจำเริญในอาหารคือ การทำความสะอาดมือก่อนและหลัง การรับประทานอาหาร” (มัฆนูน, 2548)

4.5 ทำความสะอาดเท้า ซึ่งเป็นอวัยวะที่ต้องรับน้ำหนักของร่างกายในขณะที่เคลื่อนไหว ไปมา เท้าจะต้องสัมผัสสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลาจึงสกปรกง่าย มารดาจึงควรฝึกให้บุตรหมั่นทำความสะอาดเท้าด้วยสบู่และน้ำสะอาดหลังได้เหยียบย่ำสิ่งสกปรกพร้อมทั้งเช็ดให้แห้ง และควรสวมรองเท้าที่เหมาะสมกับเท้าไม่คับ หรือหลวมเกินไป (มิชิโอะ, 2550)

5. คู่มือเรื่องการพักผ่อนนอนหลับ โดยจัดที่นอนในที่อากาศถ่ายเทดี และจัดเวลานอนตาม เวลาที่เหมาะสมซึ่งโดยทั่วไปเด็กอายุ 3-4 ปี ต้องนอนหลับวันละ 10-14 ชั่วโมงต่อวัน อาจมีนอน กลางวันบ้างประมาณ 1-2 ชั่วโมง ส่วนในเด็กอายุ 5-6 ปี ต้องนอนหลับพักผ่อนวันละ 9-13 ชั่วโมงต่อวัน แต่เด็กวัยนี้จะไม่ค่อยนอนกลางวัน (กุลยา, 2547)

อิสลามสนับสนุนให้ก่อนเข้านอนมารดาควรให้บุตรอาบน้ำละหมาด กล่าวคืออาอฺหรือ อ่านบิสมิลลาฮ์ก่อนนอน ขณะนอนให้บุตรนอนตะแคงขวา ตามจริยวัตรท่านศาสนทูต เนื่องจากการ นอนตะแคงซ้ายจะมีผลต่อหัวใจและทำให้การหายใจติดขัดได้ ดังหะดีษรายงานโดย บุคอรีย์และมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 6311 ความว่า “เมื่อท่านจะนอน ท่านจงเอาน้ำละหมาดดั่งน้ำละหมาดเพื่อการละหมาด ของท่าน จากนั้นท่านจงนอนบนซีกตัวด้านขวา” (แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548)

6. ด้านการจัดกิจกรรม และการออกกำลังกาย เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัด ใหญ่ ซึ่งการออกกำลังกายโดยจัดกิจกรรมให้มีการเคลื่อนไหวจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนา กล้ามเนื้อและการสนองตอบความต้องการของเด็ก สอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก ซึ่งเด็กในวัยนี้จะซุกซน และไม่ยอมอยู่นิ่ง ช้อแนะนำในการจัดกิจกรรมหรือการออกกำลังกายนั้น ควรมุ่งหวังให้บุตรเกิดความ เพลิดเพลินสนุกสนานไม่ควรบังคับบุตร โดยจัดกิจกรรมเท่าที่บุตรต้องการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547; จิรนนท์, 2545) ซึ่งมารดาสามารถจัดกิจกรรมได้ดังนี้

6.1 จัดกิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ ได้แก่ การวิ่งกลางแจ้ง การปีนป่าย การกระโดดในลักษณะต่างๆ เช่น การกระโดดคบ การเดินเข้าจังหวะ กระโดด การว่ายน้ำ

อิสลามสนับสนุนให้เล่นกีฬา ดังที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ สนับสนุนให้การออกกำลังกายไว้ในหะดีษรายงานโดยอัลมุสนัด หมายเลขหะดีษที่ 323 ความว่า “จงสอนลูกหลานของท่านให้ว่ายน้ำ ยิงธนู และขี่ม้า” (กษิดิษ, 2548) ซึ่งการออกกำลังกายดังกล่าว สามารถบริหารร่างกายได้ทุกส่วนแล้ว ยังเป็นการฝึกสมาธิ นอกจากนี้ เพื่อเป็นการฝึกฝน และเตรียมพร้อมหากต้องมีการออกรบเพื่อปกป้องศาสนาอิสลาม

6.2 จัดกิจกรรมการเล่นที่ส่งเสริมพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก ได้แก่ การหยิบจับสิ่งเล็กๆ เช่น เมล็ดคัพพัญ์พีช หรือการฝึกวาดรูปภาพพระบายสี การร้อยลูกปัด การคิดตี และการเคาะเครื่องดนตรี

7. ดูแลเรื่องการขับถ่าย โดยที่มารดาควรดูแลอย่างใกล้ชิดและสอนการขับถ่ายควบคู่ไปกับปฏิบัติจริง โดยมารดาฝึกด้วยการเตือนให้บุตรเข้าห้องน้ำและให้บุตรช่วยเหลือตนเองในการทำความสะดวกหลังจากเข้าห้องน้ำ (กุลยา, 2547; ดวงเดือน, 2546) โดยที่มารดาไม่ควรแสดงอาการรังเกียจ และควรแสดงว่าเป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่เรื่องสกปรกน่ารังเกียจ

8. ดูแลและป้องกันบุตรจากโรคร้ายต่างๆ และรักษาพยาบาลแก่บุตรเมื่อเจ็บป่วยอย่างถูกวิธี โดยท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวในหะดีษรายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 2204 ความว่า “ทุกๆ โรคนั้นมียารักษา และถ้ายานั้นถูกต้องตรงกับโรค เขาก็จะหายป่วยอย่างแน่นอน โดยอนุมัติของอัลลอฮ์” (แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548) ดังนั้นมารดาต้องดูแลบุตรอย่างดีและเมื่อบุตรป่วยไข้ก็ให้รักษา แต่ทั้งนี้เด็กวัยนี้มักเจ็บป่วยและมีปัญหาทางสุขภาพบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในโรกระบบทางเดินหายใจ อูจจาละร่วง และอุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมารดาสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลบุตรเบื้องต้นในโรคเหล่านี้ ได้ดังนี้

8.1 โรกระบบทางเดินหายใจ เด็กวัยก่อนเรียนมักมีปัญหาเกี่ยวกับการเป็นหวัด เนื่องจากเด็กวัยนี้มีสภาพร่างกายที่มีความต้านทานค่อนข้างต่ำและเด็กมีกิจกรรมมากโอกาสในการสัมผัสเชื้อโรคในระบบทางเดินหายใจได้ง่าย จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดหวัดบ่อยครั้ง นอกจากนี้ เด็กในวัยนี้มีความสามารถในการดูแลตนเองยังไม่เต็มที่ซึ่งต้องอาศัยผู้ดูแลอยู่ (ศิริคริน และสรวงสุดา, 2551) ซึ่งจากการศึกษาของศิริคริน และสรวงสุดา (2551) ศึกษาพฤติกรรมและการดูแลของผู้ดูแลเด็กโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบทางเดินหายใจที่เข้ารับการรักษาในแผนกกุมารเวชกรรมโรงพยาบาลนราธิวาสราชนครินทร์ พบว่า พฤติกรรมการดูแลเด็กของผู้ดูแลมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงที่เกิดขึ้นของโรคระบบทางเดินหายใจ กล่าวคือเมื่อผู้ดูแลมีพฤติกรรมดูแลและป้องกันการเกิดโรคในระบบทางเดินหายใจในระดับต่ำ จะส่งผลให้เด็กมีอาการเจ็บป่วยและเกิดโรคแทรกซ้อนที่รุนแรงได้มากขึ้น ซึ่งการเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจจะมีเชื้อไวรัสเป็นสาเหตุสำคัญโดยระยะแรกจะมีน้ำมูกไหลประมาณ 2-3

วัน ถ้าร่างกายแข็งแรงได้รับการบำรุงสุขภาพ ได้รับอาหารอย่างเพียงพอพักผ่อนเต็มที่ก็จะสามารถหายได้เอง 2-3 วัน แต่ถ้ามีข้ออาจให้ยาลดไข้ เช็ดตัวลดไข้ ถ้าอาการไม่ดีขึ้นควรรีบไปพบแพทย์ (นวลจันทร์, 2546) นอกจากนี้ การเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจสามารถติดต่อไปยังผู้อื่นได้โดยการไอหรือจาม ดังนั้น วิธีการป้องกันที่ดีที่สุด คือ การปิดปากและจมูกขณะไอ จาม ซึ่งมารยาทในการไอ จามตามหลักการอิสลาม (ฟาริดาห์, 2551) มีดังนี้

1. ใช้มือหรือผ้าเช็ดหน้าปิดปากเพื่อทำให้เสียงเบาที่สุด
2. หลังจามให้กล่าวคำว่า “อัลฮัมดุลิลลาฮฺ” มีความหมายว่า การสรรเสริญเป็นของอัลลอฮฺ ซึ่งเป็นการกล่าวขอบคุณพระเจ้าที่ทำให้จามเพื่อเป็นการนำเชื้อโรคที่อยู่ในร่างกายออกจากร่างกาย (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548)
3. และหากบุตร หรือตนเองได้ยินเสียงผู้อื่นจาม บุตรและตนเองจะต้องกล่าวตอบรับว่า “ยัรฮัมูกลลอฮฺ” มีความหมายว่า ขออัลลอฮฺทรงเมตตาท่าน ซึ่งเป็นการกล่าวขอความเมตตาจากพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของผู้ที่จามห่างไกลจากโรค (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพะมุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2548)

8.2 โรคอุจจาระร่วง เป็นปัญหาสำคัญของระบบทางเดินอาหารที่พบบ่อย ส่วนมากจะเกิดในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี โดยสาเหตุที่สำคัญส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับประทานอาหารที่มีเชื้อโรค (Hockenberry & Wong, 2003) อุจจาระร่วงเป็นภาวะที่มีการถ่ายอุจจาระเป็นน้ำมากกว่า 3 ครั้งต่อวัน หรือถ่ายมีมูกปนเลือดอย่างน้อย 1 ครั้ง หรือถ่ายเป็นน้ำปริมาณมากๆ เพียงครั้งเดียวต่อวัน (Hockenberry & Wong, 2003) เมื่อเด็กอยู่ในภาวะอุจจาระร่วงมักจะทำให้ร่างกายเกิดการเสียสมดุลจากการสูญเสีย น้ำ อิเล็กโตรไลต์และสารอาหาร (สุวรรณ, นลินี, ปานิยา, และปริญสุดา, 2547; Hockenberry & Wong, 2003) การรักษาโรคอุจจาระร่วงเบื้องต้นที่ง่ายและสะดวกคือ จิบสารละลายน้ำตาลเกลือแร่ Oral Rehydration solution (ORS) (วันดี และนิพัทธ์, 2548)

9. อุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมักจะพบบ่อยเนื่องจากเด็กวัยนี้ มีความสามารถในการปีนป่าย ขอบคัน และสำรวจ ซึ่งมารดาสามารถป้องกันในการเกิดอุบัติเหตุดังกล่าว (พรทิพย์, 2545) ได้ดังนี้

- 9.1 เก็บของใช้ที่เกิดอันตรายให้มิดชิด ห้ามเก็บไว้ในขวดน้ำหวาน น้ำอัดลมทำให้เข้าใจผิด
- 9.2 ของเล่นอันตรายไม่ควรให้เด็กเล่น เช่น ของเล่นมีปลายแหลม ปืน เป็นต้น
- 9.3 ไม่ควรให้เด็กรับประทานอาหารในระหว่างที่เดินหรือวิ่ง โดยเฉพาะอาหารประเภท ถั่ว ข้าวโพดคั่ว ผลไม้ที่มีเมล็ด เนื่องจากอาจทำให้เกิดการสำลักได้

9.4 การเล่นซ่อนหาเป็นการเล่นที่เด็กชอบ เด็กอาจเข้าไปแอบซ่อนในที่อันตรายอาจทำให้หายใจไม่ออกและเสียชีวิต ดังนั้น ในสถานที่ที่เป็นอันตรายควรปิดห้องให้เรียบร้อยและในห้องที่มีปลั๊กไฟควรระมัดระวังที่เด็กจะให้นิ้วใส่เข้าไปในปลั๊ก

9.5 อุบัติเหตุทางน้ำอาจเกิดได้บ่อย ดังนั้น ไม่ควรให้เด็กเล่นน้ำโดยลำพังเป็นอันขาด

พฤติกรรมกรอบมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านสติปัญญา

การที่มารดาจะมีพฤติกรรมกรอบมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมและตอบสนองความต้องการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของบุตรนั้น มารดาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กวัยก่อนเรียนซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือเด็กวัยนี้จะยึดตัวเองเป็นหลัก คิดว่าวัตถุมีความคิด และความรู้สึก แต่ยังคงคิดแบบมีเหตุผลไม่ได้ และยังไม่สามารถยอมรับความคิดของผู้ใหญ่ในเรื่องของเหตุผล ได้อย่างเต็มที่ แต่เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักคิดแบบมโนคติ (Imagination) คือสามารถคิดได้ว่าหากเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นแล้วผลที่ตามมาจะเป็นอย่างไร (ประกาย, 2547; ลดาวัลย์, 2545) ซึ่งตามทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของเพียเจต์ ได้กล่าวว่าเด็กวัยก่อนเรียนจะอยู่ในพัฒนาการขั้นก่อนปฏิบัติการ (ลดาวัลย์, 2545; Dehart, Sroufe, & Cooper, 2004) คือเด็กมีความคิดที่เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่รับรู้โดยเด็กจะใช้ความคิดในการแก้ปัญหาได้ แต่ความเข้าใจเหตุผลนั้นยังไม่สมบูรณ์ ลักษณะที่สำคัญของความคิดในเด็กวัยก่อนเรียนคือ จะมีความคิดฝันและจินตนาการค่อนข้างมาก ยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง คิดว่าคนอื่นจะคิดแบบเดียวกับตน มีความสนใจอยากรู้อยากเห็น นอกจากนี้ความสามารถด้านภาษานั้นเป็นสิ่งที่หนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญาได้เช่นกัน (อรุณนิตย์, 2548) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสามารถในด้านความรู้ความเข้าใจ การสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้นมารดาจึงมีบทบาทในการกระตุ้นกระบวนการคิดของเด็กโดยใช้วิธีการสื่อสาร พูดคุย กับเด็กให้มาก เพื่อให้เด็กกล้าแสดงความคิดของตนเองมากขึ้น (Booth & Kelly, 2002)

พฤติกรรมกรอบมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านสติปัญญา เป็นกิจกรรมหรือการกระทำในการดูแลบุตรให้บุตรได้มีการวิเคราะห์ รู้คิด รู้เหตุผล รู้จักสังเกต จดจำ และมีความสามารถในการแก้ปัญหา (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) โดยลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเองตามโอกาสและความเหมาะสมให้มากที่สุด ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาโดยให้บุตรมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันเพื่อเกิดการเรียนรู้ ฝึกบุตรให้ได้คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ รู้จักตัดสินใจ (ดวงเดือน, 2546) นอกจากนี้ดูแลให้บุตรสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันทำงานด้วยตนเอง (สุธรรม, ศิริกุล, ดวงพร, และสายใจ, 2548) โดยการเรียนรู้ดังกล่าวต้องควบคู่กับการเรียนรู้ทางด้านศาสนา เนื่องจากพระผู้เป็นเจ้าได้ทรงสร้างสติปัญญา

ของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้ตระหนักถึงพระองค์ (ภักคินี, 2548) โดยสามารถแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสติปัญญา ได้ดังนี้

1. ฝึกให้บุตรปฏิบัติตามคำสั่งง่ายๆ เช่นหยิบของ ทิ้งขยะให้ลงถังขยะ เก็บของเล่นให้เป็นที่เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547)

2. ฝึกให้บุตรมีสมาธิในด้านการฟัง เด็กวัยนี้มักมีชอบฟังนิทานหรือเรื่องเล่าต่างๆ ซึ่งเป็นการช่วยเสริมสร้างจินตนาการต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) โดยจัดบรรยากาศที่เป็นกันเอง (อรัญญินิตย์, 2547) ใช้คำพูดง่ายๆ หรืออาจจะเป็นเสียงเพลงที่มีเนื้อเรื่อง หรือทำนองที่สั้นๆง่ายๆ และชัดเจน

ทั้งนี้มารดาควรเล่าเรื่องศาสนทูตหรือจริยวัตรของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ให้บุตรได้ฟัง เพราะสิ่งที่บุตรได้รับการบอกเล่าจะทำให้บุตรจดจำถึงคุณสมบัติที่ดีของบุคคลต่างๆ เพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักการอิสลามต่อไป (มยุรา, 2546)

3. ฝึกให้บุตรได้แสดงออกในด้านการอ่าน เป็นการจัดเตรียมความพร้อมโดยการจัดหาหนังสือที่มีรูปภาพให้ดูและอ่านนิทานต่างๆที่มีเรื่องราวน่าสนใจ โดยมุ่งเน้นที่ให้บุตรเกิดความเพลิดเพลิน เพื่อให้บุตรมีความสนใจ และรู้สึกอยากอ่านมากขึ้น (Raikes et al., 2006)

อิสลามสามารถส่งเสริมบุตรด้านการอ่านโดยการให้บุตรอ่านอัลกุรอานตั้งแต่อายุ 3 ปีขึ้นไป โดยอาจจะอ่านตามมารดา ก่อนเข้านอน หรืออ่านตอนเช้า และท่องจำอัลกุรอานในบทสั้นๆ โดยมารดาควรสอนติดต่อกันทุกวันๆ ละประมาณ 1-2 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุตรรักในการอ่าน คัมภีร์ของพระเจ้ายิ่งขึ้น (อิสมาอีล, 2549) นอกจากนี้หลักการศาสนาแล้วอัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญ มุสลิมทุกคนควรอ่านและทำความเข้าใจถึงความหมาย เนื่องจากอัลกุรอานเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการละหมาด และเป็นแนวทางที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของมุสลิม ดังหะดีษรายงานโดยบุคอรีย์ หมายเลขหะดีษที่ 5027 ความว่า “ผู้ที่ดีที่สุดในหมู่พวกท่าน คือ ผู้ที่เรียนอัลกุรอานและสอนอัลกุรอาน” (บรรจง, 2549)

4. ฝึกให้บุตรได้แสดงออกในด้านการพูด โดยการกระตุ้นให้เด็กได้พูดคำสั้นๆ ที่มีความหมายจากคน และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่นมารดาชี้ให้รู้จักส่วนต่างๆ ของใบหน้าและร่างกาย หรือสิ่งของในบ้าน นอกจากนี้มารดาควรหมั่นพูดโต้ตอบกับบุตรด้วยคำพูดที่ชัดเจน ซึ่งการที่มารดาพูดคุยกับบุตรอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้บุตรมีการเรียนรู้ด้านภาษา และเรียนรู้คำศัพท์ที่มากขึ้นจึงถือว่าการส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาอีกด้วย (Pan, Rowe, Singer, & Snow, 2005; Tomopoulos et al., 2006)

อิสลามควรสอนบุตร รู้จักกล่าวสลาม ขอบคุณ ขอโทษ ซึ่งคำพูดดังกล่าวศาสนาสนับสนุนให้พูดจนเป็นนิสัย โดยเฉพาะกล่าวสลาม ดังหะดีษรายงานโดยติรมิซีย์ หมายเลขหะดีษที่ 2167 ความว่า “แท้จริงผู้ที่มีความพิเศษกับอัลลอฮ์มากที่สุด คือคนที่เริ่มให้สลามก่อนคนอื่น” (บรรจง, 2551)

5. ฝึกให้บุตรได้แสดงออกในด้านการเขียน ซึ่งการเขียนของเด็กวัยนี้ยังไม่ใช่เป็นการเขียนอย่างแท้จริง เป็นเพียงการเตรียมความพร้อมในด้านการเขียนของเด็กเท่านั้น สามารถฝึกให้บุตรเขียนตามรอยปะ หรือขีดเขียนที่ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน หรือวาดภาพระบายสีซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ จะเป็นการเตรียมความพร้อมของกล้ามเนื้อเล็กอีกด้วย (Raikes et al., 2006)

มารดาสามารถฝึกให้บุตรเขียนตัวอักษรภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ใช้ในคัมภีร์อัลกุรอาน จะทำให้บุตรมีความคุ้นชิน และสามารถอ่านอัลกุรอานได้คล่องมากขึ้น (ฟารีดาห์, 2551) เนื่องจากอิสลามสนับสนุนให้ทุกคนมีความชำนาญในการอ่านอัลกุรอาน ดังหะดีษรายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 798 ความว่า “ผู้ที่ชำนาญในการอ่านอัลกุรอานนั้นจะอยู่ร่วมกับมลาอิกะฮ์ ผู้จดบันทึกอีกทั้งมีเกียรติ และผู้ที่อ่านอัลกุรอานอย่างตะกุกตะกักแต่เขาพยายามอ่าน เขาจะได้ผลบุญสองเท่า” (บรรจง, 2549)

6. จัดหาหนังสือที่มีเนื้อหา ความรู้ต่างๆ ที่หลากหลาย และมีสีสัน เพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินและอยากเรียนรู้ หรือพาบุตรไปที่ร้านหนังสือเพื่อให้บุตรมีโอกาสในการเลือกหนังสือด้วยตนเอง (คะนิง, 2547)

มารดาสามารถสอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับอิสลามให้บุตร เช่น หนังสือ เพลง เกม สมุดภาพระบายสีแบบอิสลาม หรือนิทานแนวอิสลาม เพื่อให้บุตรเข้าใจอิสลามในเรื่องต่างๆ เช่น การทำความดี ความเชื่อ การศรัทธา เป็นต้น (ฟารีดาห์, 2551) ดังหะดีษรายงานโดยอบู ดาวูด หมายเลขหะดีษที่ 3664 ความว่า “ผู้ใดที่ศึกษาหาวิชาความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ ที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหาหนทางความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ แต่เขาไม่ได้ศึกษาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อจะได้รับค่าตอบแทนในโลกคุณยาแน่นอนเขาจะไม่ได้รับกลิ่นสวนสวรรค์ในวันสิ้นโลก” (มัสลัน, 2551)

7. ดูแลให้บุตรมีกิจกรรมการเล่นทางศิลปะอื่นๆ เช่นการต่อเติมรูปภาพ การติดปะเศษวัสดุตามจินตนาการของเด็ก (จिरันท์, 2545; มิชิโอะ, 2550) หรือให้เล่นของเล่นที่มาจากธรรมชาติ เช่นป่านดินเหนียว เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ตามจินตนาการของตนเอง

8. ฝึกความสามารถในการรับรู้วัตถุต่างๆ เช่นการรับรู้ขนาด และรูปร่างของวัตถุที่หลากหลาย รับรู้สีต่างๆ หรือรับรู้เกี่ยวกับเนื้อวัสดุ เช่นหยาบ ละเอียด (จिरันท์, 2545)

9. ฝึกความสามารถในการนับเลข หรือบวกเลขอย่างง่าย

10. ฝึกให้บุตรปฏิบัติกิจวัตรประจำวันหรือทำงานบ้านง่ายๆ ตามความสามารถของตนเอง เช่นอาบน้ำ แปรงฟัน ล้างจาน และรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะการทำงานและเป็นการส่งเสริมให้บุตรมีลำดับความคิดในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น (มิชิโอะ, 2550)

11. สนับสนุนให้บุตรเล่นและทำงานเป็นกลุ่ม จากการศึกษาของคะนิง (2547) พบว่าผลการจัดกิจกรรมการเล่นที่มีต่อความพร้อมทางด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัย คือการจัดกิจกรรมการเล่นแบบ

กลุ่มจะส่งผลให้เด็กมีความสามารถทางด้านสติปัญญาสูงกว่าการจัดประสบการณ์การเล่นแบบเดี่ยว อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 เนื่องจากการเล่นหรือทำกิจกรรมเป็นกลุ่มจะเป็นการเปิดโอกาสที่จะได้ เรียนรู้ และพัฒนาการพูด การมีปฏิสัมพันธ์ กระบวนการคิด และการแสดงความคิดต่างๆ ที่หลากหลาย นอกจากนี้การเล่นแบบกลุ่มจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีความสนุกสนาน ซึ่ง สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่สนับสนุนเรื่องมิตรภาพ และการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อเป็นการฝึกและ ประสานความร่วมมือระหว่างกันและกัน (ฟารีดาห์, 2551) ดังนั้น มารดาจึงควรสนับสนุนให้บุตรได้ เล่นกับเพื่อนๆ กันเป็นกลุ่ม

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านสังคม

การที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมและตอบสนองความต้องการ พัฒนาการทางด้านสังคมของบุตรนั้น มารดาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการ ทางด้านสังคมของเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือเด็กวัยนี้จะสนใจสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบทำตามและเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น เป็นวัยที่มีความสามารถในการ สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวในสังคมโดยการมีส่วนร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น มีความ รับผิดชอบและรู้กาลเทศะ ตลอดจนมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพและใช้ชีวิตร่วมกับบุคคล อื่น (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) มารดาสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านนี้โดยการจัดกิจกรรมให้เด็ก รู้จักการเล่นด้วยกัน หรือการหยอกเล่นกับผู้ปกครองถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ เช่นช่วงเวลาในการดู โทรทัศน์ก็ตาม (Mahoney et al., 1999) ตลอดจนการที่สนับสนุนให้เด็กเล่นร่วมกับเด็กคนอื่นๆ นั้นจะ ทำให้เด็กรู้จักสังคมมากขึ้นส่งผลให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อให้ ตนเองสามารถเป็นบุคคลที่ยอมรับของเพื่อนในกลุ่ม แต่ทั้งนี้เด็กแต่ละคนจะมีพัฒนาการเรียนรู้ทาง สังคมได้ดีหรือไม่นั้นต้องอาศัยกรอบคร่าวในการสนับสนุนและอบรมเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กสามารถดำเนิน ชีวิตต่อไปในสังคมได้ในอนาคต

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านสังคม เป็นกิจกรรมหรือการกระทำใน การดูแลบุตรให้มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ และใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น มีทักษะการ ปรับตัวในสังคม มีความรับผิดชอบ รู้กาลเทศะ (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) เพื่อฝึกให้บุตรสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นและมีมนุษยสัมพันธ์อันดี (ศิริกุล, สุธรรม, และดวงพร, 2546) แต่ทั้งนี้บุตรต้องเรียนรู้ถึง กฎเกณฑ์หรือมารยาทต่างๆ ของสังคมที่อยู่บนพื้นฐานต่างๆ ของหลักการอิสลาม (ฟารีดาห์, 2551) โดย สามารถแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้านสังคม ดังนี้

1. ฝีกอบรมในเรื่องมารยาทการทักทายโดยกล่าวสลาม (ภักคินี, 2548) ซึ่งเป็นมารยาทการทักทายที่เป็นสากลของมุสลิม อีกทั้งยังเป็นการให้ความเคารพ และการมอบความสันติสุขให้แก่กันเมื่อพบเจอบุคคลต่างๆ ที่เป็นมุสลิมทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก หรือกล่าวเมื่อออกจากบ้านและเข้าบ้าน กล่าวเมื่อต้องการทักทายบิดามารดา ญาติพี่น้อง หรือผู้ใหญ่ โดยกล่าวว่า “อัสสะลามอะลัยกุม” และผู้ที่ได้ยินจะต้องกล่าวสลามตอบรับว่า “วะอะลัยกุมุสสะลาม” นอกจากนี้ อิสลามยังส่งเสริมให้มีการสัมผัสมือขณะกล่าวสลามแต่ต้องเป็นชายกับชาย หญิงกับหญิง ถ้าหากต่างประเทศต้องเป็นผู้ที่ศาสนบัญญัติไม่อนุญาติให้แต่งงานอย่างถาวร เช่น บิดากับบุตรสาว พี่ชายกับน้องสาว เป็นต้น หรือเด็กก็ควรให้สลามผู้ใหญ่ก่อน (บรรจง, 2551) ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัน-นิสาอฺ โองการที่ 86 ความว่า “เมื่อพวกเขาได้รับคำอวยพรด้วยคำอวยพรหนึ่ง พวกเขาจึงกล่าวตอบด้วยคำอวยพรที่ดีกว่านั้น หรือคำเช่นเดียวกัน แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงกำหนดนับในทุกสิ่ง” (มยุรา, 2546)

2. ฝีกปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทในสังคมทุกๆ เรื่อง เช่น การรับประทานอาหาร การเดิน การพูด การแสดงความเคารพ เช่น การสวัสดี การกล่าวคำขอบคุณ หรือขอโทษ (สุภาพร, 2549) เพื่อให้บุตรได้เรียนรู้การปรับตัว และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

ซึ่งการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันมุสลิมทุกคนจะต้องรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าอยู่เสมอ เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ให้ชีวิต ดังหะดีษรายงาน โดยอัล-บัยฮินะฮ์ หมายเลขหะดีษที่ 5 ความว่า “และพวกเขามิได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใด นอกจากการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์” (บรรจง, 2551) ดังนั้น ก่อนการทำกิจกรรมใดๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหาร นอน เข้าบ้าน ก่อนเข้าห้องน้ำให้กล่าวด้วยพระนามของพระเจ้าโดยกล่าวว่า “บิสมิลลาฮ์” หรือกล่าวคูอาก่อนทำแต่ละกิจกรรมและกล่าว “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” ซึ่งเป็นการขอบคุณอัลลอฮ์ที่ได้ให้การงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้สำเร็จ

3. ดูแลและอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการแต่งกายให้กับบุตร ให้เหมาะสมตามวัย และถูกกาลเทศะ นอกจากนี้ เสื้อผ้าควรสวมใส่ให้ถูกต้องตามฤดูกาล เช่น ฤดูร้อนควรเป็นเสื้อผ้าเบา สบาย ไม่หนาจนเกินไป และช่วยในการระบายอากาศ และซับเหงื่อได้ (จินตนาและปิยะวรรณ, 2546)

ทั้งนี้อิสลามได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายอย่างชัดเจน โดยวางหลักการและแบบอย่างการแต่งกายไว้ให้ทั้งหญิงและชาย ซึ่งหลักการในการแต่งกายนอกจากจะปกปิดร่างกายให้มิดชิด เรียบร้อย ไม่เป็นที่ขู่ยออารมณ์ ยังต้องการให้รักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากศาสนาอื่น (ภักคินี, 2548; อับดุลเลาะ, และสมเจดน์, 2551) โดยมีรูปแบบการแต่งกายดังนี้

1.1 การแต่งกายของชายมุสลิมจำเป็นต้องปกปิดตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า ห้ามนุ่งกางเกงขาสั้น หรือกางเกงที่เห็นขาอ่อน โดยจัดหากางเกงขายาวให้บุตรได้สวมใส่ เป็นต้น

1.2 การแต่งกายของผู้หญิงมุสลิมจำเป็นต้องปกปิดทั่วร่างกาย คือ ตั้งแต่ศีรษะ เว้นใบหน้าและฝ่ามือ ดังนั้น ผู้หญิงมุสลิมจึงจำเป็นต้องคลุมศีรษะหรือฮิญาบ โดยผ้าคลุมศีรษะนั้นต้องปิดลงมาถึงหน้าอกและเสื้อผ้าที่สวมใส่จะต้องไม่บางหรือรัดรูป โดยฝึกให้บุตรสาวได้คลุมศีรษะ สวมเสื้อแขนยาว กางเกงขายาวไม่รัดรูป เป็นต้น (มัยมูน, 2548)

4. อบรมสั่งสอนให้บุตรมีความเข้าใจในเรื่องบทบาทของเพศชายและหญิง เช่น ผู้ชายไม่รังเกียจผู้หญิง ผู้หญิงต้องแต่งกายให้เรียบร้อยเมื่อออกจากบ้าน ไม่แต่งตัวโป๊ เป็นต้น เพื่อให้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้แสดงบทบาทของตนเองได้ถูกต้องยิ่งขึ้น (ดวงเดือน, 2546)

โดยเฉพาะในศาสนาอิสลามนั้น จะให้ความสำคัญมากเกี่ยวกับการวางตัวหรือการแสดงบทบาททางเพศทั้งเพศหญิงและเพศชาย เช่น ในที่สาธารณะที่มีเพศตรงข้ามอยู่ด้วย เพศหญิงไม่ควรพูดคุยเสียงดังเนื่องจากเสียงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เพศชายมีความสนใจยิ่งขึ้น หรือผู้ชายไม่ควรแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เพื่อเป็นการแสดงอำนาจของตน เป็นต้น (ฟารีดาห์, 2551)

5. ฝึกให้บุตรมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ ภายในครอบครัว เพื่อให้บุตรเกิดการเรียนรู้ถึงบทบาทตัวเอง รวมทั้งพัฒนาถึงความรู้สึกรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น (กุลยา, 2547) ซึ่งเป็นกิจกรรมง่ายๆ เช่น รดน้ำต้นไม้ทุกเย็น ทิ้งขยะ เป็นต้น

6. ฝึกการมีส่วนร่วมกับครอบครัว เนื่องจากเด็กวัยนี้ชอบทำงานตามแบบผู้ใหญ่ เช่น กวาดบ้านถูบ้าน ซักผ้า มารดาคอไว้ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้บุตรเกิดทักษะและมีความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือมารดา (กุลยา, 2547; สุภาพร, 2549; Mahoney et al., 1999)

7. จัดกิจกรรมให้บุตรรู้จักการเล่นด้วยกันอย่างถูกต้อง เช่น การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และฝึกให้รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น โดยรูปแบบการเล่นอาจมีลักษณะเป็นบทบาทสมมติ เล่นประกอบเรื่องเป็นกลุ่ม (จิรนนท์, 2545) ซึ่งส่งผลให้บุตรเข้าใจในกฎกติกาทำให้เกิดการเรียนรู้และรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเล่นให้เหมาะสมกับวัยนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อช่วยในการพัฒนาด้านต่างๆ ของเด็กให้สมวัยยิ่งขึ้น (วรชญ, 2551)

8. การสร้างนิสัยการมีเพื่อน ซึ่งเป็นทักษะทางสังคมด้านมนุษยสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยฝึกบุตรให้รู้จักการเล่นกับผู้อื่น สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น โดยที่มารดาอาจพาบุตรไปเล่นกับเพื่อนพาเพื่อนมาเล่นกับบุตรที่บ้าน หรือพาไปที่ต่างๆ เพื่อให้ได้รู้จักกับคนอื่นเช่น ตลาด สนามเด็กเล่น (ปราโมทย์, 2545)

อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมรักและสร้างสัมพันธภาพที่ดีด้วยกัน ดังหะดีษรายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 2585 ความว่า “มุสลิมกับมุสลิมเป็นพี่น้องกัน จะต้องไม่รังเกียจ (ก่อความอธรรม) แก่เขา ไม่ข่มขู่เขา และไม่เหยียดหยามเขา” (มัสลัน, 2551) ซึ่งมารดาอาจซึมซับหลักการสอน

ดังกล่าว โดยการให้บุตรได้เล่นกับเพื่อนบ้าน หรือนำบุตรไปฟังบรรยายธรรมที่มีสติจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามไปพร้อมกัน

9. สนับสนุนบุตรให้ศึกษาและเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ โดยการไปท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ จากหนังสือ และโทรทัศน์ เพื่อสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมอื่นๆ (กุลยา, 2547)

อิสลามส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในโลก (กักคินี, 2548) เพื่อให้ทราบถึงความยิ่งใหญ่ และความสามารถของผู้ทรงสร้าง ดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอันนัมล โองการที่ 69 ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด พวกท่านจงท่องเที่ยวไปในแผ่นดิน และจงดูว่าผลสุดท้ายของผู้กระทำผิดเป็นอย่างไร” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545)

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านจิตใจและอารมณ์

การที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมและตอบสนองความต้องการพัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุตรนั้น มารดาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ เด็กวัยนี้เริ่มมีลักษณะอารมณ์ประเภทต่างๆ อย่างที่ผู้ใหญ่มี เช่น อารมณ์โกรธ อิจฉา อายากรู้อยากเห็น พอใจ ไม่พอใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุข (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546; ชญาพร, 2549; ปราโมทย์, 2545; ประกาย, 2547) และสามารถควบคุมการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสมกับวัย และสถานการณ์ได้มากขึ้น แต่ทั้งนี้การที่เด็กจะมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ตลอดจนสามารถแสดงทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้นั้น ต้องอาศัยการอบรมเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ที่เด็กได้รับและสุขภาพของเด็ก (สุภาพร, 2549) ถึงแม้ว่าเด็กในวัยนี้มักมีจิตใจและอารมณ์ในลักษณะที่รุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว แต่ทั้งนี้ เมื่อเด็กมีวุฒิภาวะมากขึ้นเด็กก็จะมีพัฒนาการที่สามารถควบคุมจิตใจและอารมณ์ได้ดียิ่งขึ้น

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นกิจกรรมหรือการกระทำในการดูแลบุตรให้มีความสามารถในการแสดงความรู้สึก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว และเป็นสุขได้อย่างเหมาะสม (วันเพ็ญ, 2550) และสามารถควบคุมการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือต่อตนเอง (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) โดยในศาสนาอิสลามจะมีแบบอย่างจากท่านศาสนทูตในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งการฝึกการแสดงออกในด้านอารมณ์นั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการอิสลาม เพื่อให้จิตใจและอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวผูกพันอยู่กับพระเจ้า โดยสามารถแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูทางด้านจิตใจและอารมณ์ ดังนี้

1. สอนและว่ากล่าวตักเตือนบุตรในเรื่องของพฤติกรรมทางอารมณ์ที่บุตรแสดงออกมา เช่น ท่าทางอแง พูดต่อว่าผู้อื่น ร้องไห้เมื่อถูกขัดใจ (ดวงเดือน, 2546)

ขั้นตอนในการตักเตือนหรือการทำโทษบุตรตามแนวทางอิสลามมีดังนี้ เมื่อตักเตือนและอธิบายเหตุผลด้วยคำพูดไม่สำเร็จ ขั้นต่อไปคือ การไม่พูดคุยกับบุตรจนกว่าบุตรจะไม่แสดงพฤติกรรมดังกล่าว และหากยังไม่สำเร็จให้ทำการลงโทษด้วยการตี (ภักคินี, 2548) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มารดาสามารถปฏิบัติได้ง่าย

2. มารดาควรรีให้กำลังใจบุตรในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้สำเร็จ และไม่เปรียบเทียบผลงานความสามารถ หรือสิ่งอื่นๆ ของบุตรกับเด็กคนอื่น โดยมารดาควรสนับสนุนให้บุตรได้ทำงานตามความสามารถของตน ชมเชยและยกย่องในความสามารถของบุตรและสิ่งทีบุตรทำได้ดี และให้โอกาสบุตรได้แก้ตัวในเรื่องที่บุตรทำผิดพลาด (สุภาพร, 2549)

3. มารดามีการสัมผัสทางกาย ด้วยการกอด หอม ลูกศิรชะ ซึ่งเป็นวิธีการแสดงความรักต่อบุตร เมื่อเด็กทำความดี เพื่อเป็นการให้กำลังใจบุตร และเป็นแสดงถึงความรัก ความผูกพันที่มีให้บุตร (กุลยา, 2547)

ศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ก็เป็นแบบอย่างในเรื่องการแสดงถึงความรัก ความเอาใจใส่ต่อบุตร โดยท่านมักจะกอด หอม บุตรหลานด้วยความรักอยู่เสมอ (ภักคินี, 2548)

4. สร้างบรรยากาศในครอบครัวให้มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ไม่ทะเลาะวิวาทที่รุนแรงในครอบครัว โดยมารดาพยายามอยู่ใกล้ชิดกับบุตรร่วมทำกิจกรรมกับบุตรอยู่เสมอ (ปราโมทย์, 2545)

5. ให้อิสรภาพบางประการโดยหลีกเลี่ยงคำว่า “อย่า” ควรใช้เฉพาะที่จำเป็นและควรอธิบายให้บุตรเข้าใจเมื่อต้องการห้ามให้กระทำสิ่งใด (กุลยา, 2547)

6. ฝึกฝนให้บุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี โดยที่มารดาจะต้องแสดงถึงความเชื่อมั่นในความสามารถของบุตร จะส่งผลให้บุตรมีกำลังใจเกิดความเชื่อมั่น ในการทำสิ่งที่ยากยิ่งขึ้นต่อไป (กุลยา, 2547)

7. ให้บุตรแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง เช่น ให้บุตรทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ต่างๆ เช่นการวาดภาพหรือสร้างสรรค์งาน เช่น พับกระดาษ เปะกระดาษ (กุลยา, 2547)

8. ฝึกฝนให้บุตรกล่าวประโยคปฏิญาณตนซึ่งเป็นการกล่าวนามนิกถึงอัลลอฮ์ และศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ โดยการฝึกให้บุตรกล่าวหรือมารดาอาจใช้กล่อมบุตรขณะบุตรนอนหลับด้วยคำเหล่านี้คือ คำว่า “ลาอีลาฮะอิลลัลลอฮ์” และ “มุฮัมมะดุลรอซูลุลลอฮ์” หมายความว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์” และ “ท่านมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์” ซึ่งคำดังกล่าวเป็นคำปฏิญาณ หรือ การยืนยัน ด้วยวาจาถึงพระเจ้าและศาสนทูต (บรรจง, 2551) และเป็นหลักปฏิบัติข้อแรกของอิสลามอีกด้วย

9. ฟีกหัดให้บุตรระหมาด การระหมาดถือเป็นศาสนกิจแรกที่มีความสำคัญมาก ทำให้เกิดความผูกพันกับอัลลฮูโดยศาสนาได้เปรียบเทียบการระหมาดว่า เป็นเสาหลักของศาสนา (มยุรา, 2546) ตามแนวทางการปฏิบัติในเรื่องการระหมาดของศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ดังหะดีษรายงาน โดยอาบี ดาวูด หมายเลขหะดีษที่ 495 ความว่า “พวกท่านจงสั่งใช้ลูกๆ ให้ระหมาดเมื่อเขามีอายุ 7 ขวบ และจงเข็ยนดีให้พวกเขาระหมาดเมื่ออายุครบ 10 ปี พร้อมแยกที่นอนระหว่างพวกเขา” (อิสมาอีล, 2549) ดังนั้น ก่อนบุตรอายุ 7 ปี มารดาควรเริ่มฟีกให้บุตรได้ระหมาด อาจจะเป็นการระหมาดร่วมกับมารดา หรือไประหมาดที่มีสยิดทุก 5 เวลา เพื่อให้บุตรเกิดความเคยชิน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเมื่อถึงเวลาที่ศาสนาได้บัญญัติให้ปฏิบัติ

10. ฟีกหัดให้บุตรถือศีลอด การถือศีลอดเป็นศาสนากิจที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อฟีกฝน และขัดเกลาจิตวิญญาณ การถือศีลอด สามารถเริ่มกระทำได้เมื่อบุตรมีความพร้อมจะอดทนต่อการอดอาหาร โดยการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนเป็นช่วงเวลาที่บังคับให้มุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด (อิสมาอีล, 2549) ดังนั้นการฟีกหัดให้บุตรได้สัมผัสตั้งแต่เด็ก จะทำให้เกิดความเคยชิน และปฏิบัติได้ทันทีเมื่อถึงเวลา โดยมารดาสามารถฟีกให้บุตรถือศีลอดเท่าที่บุตรจะทนได้ เช่น เริ่มจาก 1-2 ชั่วโมง เป็นครึ่งวันแล้วค่อยๆ เพิ่มเวลาเป็นทั้งวัน เป็นต้น (ฟารีดาห์, 2551; สุภากรณ์, 2551)

พฤติกรรมกรอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนด้านจริยธรรม

การที่มารดาจะมีพฤติกรรมกรอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมและตอบสนองความต้องการพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของบุตรนั้น มารดาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของเด็กวัยก่อนเรียน ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ เด็กวัยนี้จะเริ่มเรียนรู้ เลียนแบบและรับเอาแบบอย่างการกระทำของผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่เฉพาะแต่ท่าทางภายนอก (นวนละออง และวารุณี, 2552) แต่หมายรวมถึงความคิด ความรู้สึก ซึ่งการเลียนแบบนั้นจะซึมซับลงไปนิจิตใจโดยที่เด็กเองไม่รู้ตัว โดยขั้นตอนแรกเด็กจะกระทำตามโดยยังไม่เข้าใจเหตุผล ต่อไปจะค่อยๆ เรียนรู้เหตุผลในการตัดสินใจในการกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง และไม่กระทำในสิ่งที่ผิด เด็กจะเรียนรู้ทั้งจากคำอธิบายและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ การลงโทษและรางวัลเป็นการตัดสินใจถูกความผิด ซึ่งเด็กในวัยนี้จะหลบหลีกการถูกลงโทษโดยจะทำตามกฎเกณฑ์ หรือคำสั่งบิดามารดา (ศิริกุล, และปราณี, 2550) ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมในเด็กจะเกิดได้ดีเมื่อเด็กมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู แต่ถ้าความสัมพันธ์นี้บกพร่องการเกิดจริยธรรมในเด็กก็จะบกพร่องไปด้วย ซึ่งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรมในเด็กวัยนี้ซึ่งอยู่ในระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นระดับที่บุคคลจะทำตามกฎเกณฑ์โดยที่มีผู้มีอำนาจกำหนดให้ เช่น บิดา

มารดา ตั้งกฎเกณฑ์ให้เด็กตัดสินใจเลือกทำ โดยพัฒนาการด้านนี้ จะเริ่มพัฒนาจากสิ่งที่เด็กเก็บเกี่ยวจาก ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวันทั้งในบ้านและสังคมรอบตัว (ศิริกุล, สุธรรม, และดวงพร, 2546)

พฤติกรรมกรอบมรรยาทก่อนเรียนด้านจริยธรรม เป็นกิจกรรมหรือการกระทำในการดูแลให้บุตรมีจริยธรรม ยกตัวอย่างเช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ประหยัด รู้จักการดูแลตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา การมีมารยาทที่ดีต่อมารดา พี่น้องและบุคคลอื่น ๆ เป็นต้น (กุลยา, 2547; นวนละออง และวารุณี, 2552) ซึ่งพัฒนาการทางด้านจริยธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ทำให้ทราบว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดจากกฎเกณฑ์ต่างๆ (Burkhardt & Natbaniel, 2002) นอกจากนี้ในศาสนาอิสลามยังมีการกำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมเพื่อแสดงถึงความศรัทธา และเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่มุ่งจะขัดเกลาจิตใจให้สงบ เพื่อแสดงถึงความเคารพและภักดีต่อเอกองค์อัลลอฮ์ (รอมือเลาะ, 2551) โดยปฏิบัติตามแนวทางของ คัมภีร์อัลกุรอานและการปฏิบัติของท่านศาสนทูต (ฟัยซอล, ปราณี, และมารุต, 2550) โดยสามารถแสดงพฤติกรรมกรอบมรรยาททางด้านจริยธรรม ดังนี้

1. ฝึกให้บุตรมีวินัย และมีความรับผิดชอบ เช่น การจัดของเล่นเก็บเข้าของเครื่องใช้ทั้งของตนเองและของครอบครัวให้มีระเบียบ (อุมามพร, 2546)
2. การฝึกให้เด็กมีความซื่อสัตย์สุจริต เช่น การรู้จักแยกแยะสิ่งของของตนเองและของผู้อื่น ไม่นำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ไม่พูดโกหกและยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อทำผิด (มาลีรัตน์, 2549)
3. ฝึกบุตรให้รู้จักประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย เช่น การใช้และรักษาสีของของตนเองและของส่วนรวมอย่างคุ้มค่า หรือรู้จักออมเงิน (นวนละออง และวารุณี, 2552) เช่น ฝึกให้บุตรเก็บเงินใส่กระปุกเมื่อเหลือจากการซื้อของเล่นหรือให้บุตรเก็บเงินใส่กระปุกทุกวัน

ศาสนาอิสลามรังเกียจมากกับบุคคลที่ฟุ่มเฟือย โดยมีแนวทางในการปฏิบัติดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอัลฟุรคอน โองการที่ 67 ความว่า “บรรดาผู้ที่เมื่อพวกเขาใช้จ่าย พวกเขาที่ไม่สุรุษสุร่าย และไม่ตระหนี่ และระหว่างทั้งสองสภาพนั้น พวกเขาอยู่สายกลาง” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545) ดังนั้นมารดาควรสนับสนุนให้เป็นคนที่ไม่ตระหนี่ ไม่ฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่จนเกินไปตามหลักการอิสลาม

4. ฝึกให้บุตรมีสัจจะ เช่น รักษาคำพูด รักษาสัญญา และไม่เป็นคนหลอกหลวง เช่น เมื่อมารดาสัญญาอะไรกับบุตร มารดาต้องพยายามรักษาสัญญา เช่นเดียวกันเมื่อบุตรสัญญาไม่ว่ากับเพื่อนหรือกับมารดา มารดาจะต้องคอยเตือนให้บุตรทำตามสัญญาที่สัญญาไว้ หรือฝึกให้บุตรรู้จักแยกแยะสิ่งของของตนเองและของผู้อื่น ไม่นำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ไม่พูดโกหกและยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อทำผิด (มาลีรัตน์, 2549)

อิสลามให้ความสำคัญกับสิ่งนี้มาก โดยให้ทุกคนหลีกเลี่ยงสิ่งดังกล่าว ดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอัศศ็อฟ โองการที่ 2-3 ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ทำไมพวกเจ้าจึงกล่าวพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่น่าเกลียดยิ่ง ณ อัลลอฮ์ การที่พวกเจ้าพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545) ดังนั้น มารดาควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติให้บุตรได้ปฏิบัติตามในเรื่องการมีสัจจะ (ฟัยซอล, ปราณิ, และมารุต, 2550)

5. ฝึกให้เด็กมีความเมตตา มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น ไม่ให้บุตรรังแกผู้อื่นและสัตว์ ไม่ทำลายต้นไม้ รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเหมาะสม และเสียสละเพื่อส่วนร่วม (กนกพร, 2549)

อิสลามไม่ได้จำกัดความเมตตาเพียงมุสลิมเท่านั้น แต่ให้ความเมตตาต่อทุกคน ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นต้น ดังหะดีษรายงานโดยบุคอริฮ์ หมายเลขหะดีษที่ 7376 ความว่า “อัลลอฮ์จะไม่ทรงเมตตาสำหรับผู้ที่ไม่มีความเมตตาต่อผู้อื่น” (สุพล, 2549) ดังนั้น มารดาควรอบรมดูแลให้บุตรมีจิตใจที่เมตตา มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับทุกคนเพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์

6. ฝึกหัดให้บุตรเป็นผู้ให้หรือชอบให้ทาน เพื่อฝึกบุตรให้มีจิตใจที่ชอบบริจาค หรือช่วยเหลือผู้อื่นที่ลำบากกว่าตน และเป็นการขัดเกลาจิตใจให้อ่อนโยนไม่เห็นแก่ตัว (นวนละอองและวารุณี, 2552)

อิสลามที่ได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ เพื่อให้มุสลิมทุกคนห่างไกลจากความตระหนี่ถี่เหนียว และความโลภ และให้เป็นคนมีเมตตาเผื่อแผ่ มีจิตสำนึกต่อความรักใคร่พี่น้องมุสลิม และเพื่อนมนุษย์ที่ยากไร้ เป็นการสร้างคุณธรรมทางจิตใจด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้เกิดขึ้นในจิตใจบุตร (ฟารีดา, 2551; รอมือเลาะ, 2551) ดังนั้น การฝึกบุตรให้มีการบริจาคอยู่บ่อยๆ เช่น ของเล่น ขนม จะทำให้บุตรห่างไกลจากสิ่งเหล่านั้น มีจิตใจที่อ่อนโยนในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

7. ฝึกบุตรให้เป็นคนที่ให้อภัยผู้อื่น เป็นการกระทำที่แสดงถึงความมีใจกว้าง จะส่งผลให้บุตรเป็นบุคคลที่จิตใจอ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว (กนกพร, 2549)

การให้อภัยเป็นคุณสมบัติหนึ่งของท่านศาสนทูต ดังในคัมภีร์อัลกุรอานบทอัล-อะฮฺรอฟ โองการที่ 199 ความว่า “เจ้า(มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัย และจงใช้ให้ประชาชาติของเจ้ากระทำในสิ่งนี้ จงหลีกเลี่ยงจากพวกเบาปัญญาทั้งหลาย” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545) โดยสามารถฝึกบุตรได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อบุตรเล่นกับเพื่อนจนเกิดอุบัติเหตุ มารดาควรสอนให้บุตรให้อภัยเพื่อน ไม่โกรธหรือต่อว่าเพื่อนที่ทำให้ตนได้รับบาดเจ็บ

8. ฝึกให้บุตรสามารถระงับความโกรธ ซึ่งความโกรธจะส่งผลให้เด็กเป็นบุคคลที่มีอารมณ์ และพฤติกรรมที่ก้าวร้าวได้ในอนาคต

อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมควบคุมความโกรธอยู่เสมอ ซึ่งอารมณ์โกรธเป็นคุณสมบัติหนึ่งของมารร้าย เช่น เมื่อบุตรโดนเพื่อนล้อเลียนด้วยสิ่งที่บุตรไม่พอใจจนทำให้เกิดความโกรธ มารดาจะต้องอธิบายถึงผลเสียจากอารมณ์ดังกล่าวให้บุตรทราบ (ฟัยซอล, ปราณิ, และมารุต, 2550)

9. ฝึกบุตรเป็นบุคคลที่ให้ความรัก และความเป็นพี่น้องซึ่งกันและกัน เนื่องจากอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมมีความรัก (รอมีเอาะ, 2551) ความเป็นพี่น้องกัน เพราะเมื่อมีความรักจะทำให้มีการถนอมน้ำใจกัน สามัคคีกัน ดังหะดีษรายงานโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษที่ 45 ความว่า “คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านยังไม่ศรัทธาที่สมบูรณ์ จนกว่าเขาจะรักที่จะให้ได้แก่พี่น้องของเขา ซึ่งสิ่งที่เขารักที่จะให้ให้กับตนเอง” (สุพล, 2549) โดยการปลูกฝังบุตรให้มีน้ำใจและแสดงความรู้สึกเจ็บปวดร่วมกับพี่น้องมุสลิมที่ประสบภัยพิบัติ เคารพกรรมหรือความทุกข์ยากต่างๆ (รอมีเอาะ, 2551) โดยการแสดงออกด้วยการช่วยเหลือด้วยวิธีการต่างๆ เท่าที่จะทำได้ เช่น บริจาคสิ่งของ เงินหรือการขอพรจากอัลลอฮ์ เพื่อให้มุสลิมทุกคนได้พ้นทุกข์ หรืออันตรายที่เกิดขึ้น

10. การอบรมสั่งสอนเรื่องจริยธรรมในครอบครัว ได้แก่ มารยาทต่อมารดา ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงถึงการมีความนอบน้อม ถ่อมตน อาจจะแสดงโดยการใส่คำพูดที่สุภาพ และไม่แสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมที่ก้าวร้าว

อิสลามมีคำสอนและกำชับในการแสดงความเคารพต่อบุพการี ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัล-อิสรออ์ โองการที่ 23-24 ความว่า “องค์อภิบาลของเจ้าได้สั่งว่า พวกเจ้าอย่าได้เคารพภักดีผู้อื่นนอกจากพระองค์ และกับบิดามารดานั้นจะต้องทำดี ดังนั้นอย่ากล่าวกับทั้งสองว่า “อุฟ” (ซึ่งเป็นคำกล่าวที่แสดงถึงความไม่พอใจ) และอย่าขู่มุขท่านทั้งสอง และจงกล่าวกับท่านทั้งสองด้วยคำพูดที่ดี และจงขอว่า โอ้ผู้อภิบาลฉันทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเช่นที่พวกเขาได้เลี้ยงดูฉันมา เมื่อครั้งยังเยาว์วัย” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย, 2545)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษาของมารดา (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546; สุธรรม, 2547) ลักษณะครอบครัว (รสสุคนธ์, 2547; สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา (สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547; Mercer, 2004) แรงสนับสนุนทางสังคม (พิสมัย และนุชมาศ, 2546; Narumon, 2007) และการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา (รสสุคนธ์, 2547; วันเพ็ญ, 2550; อุทัยวรรณ, พิมพาภรณ์, และปริศนา, 2550; Bland, Kegler, Escoffery, & Malcoe, 2005; Sander & Woolley, 2004) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระดับการศึกษาของมารดา

ระดับการศึกษาของมารดา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร กล่าวคือ มารดาที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาจะมีการดูแลบุตร และส่งเสริมพัฒนาการบุตร ได้ดีกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ดวงหทัย, บุญสนอง, และศุภสิทธิ์, 2547; พัยซอล, ปราณี, และมารุต, 2551; สุภาภรณ์, 2551) เนื่องจากการศึกษาช่วยให้มารดามีโอกาสได้รับความรู้ ทราบถึงแหล่งความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตร พัฒนาการของบุตร ช่วยให้มารดาสามารถเลือกสรรสื่อที่เป็นประโยชน์ต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรเกิดการพิจารณาตัดสินใจและกระทำสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล เช่น มารดามีวิธีการตอบโต้พูดคุยกับบุตรที่เหมาะสมตามวัย (Isaranurug, Nanthamongkolchai, & Kaewsiri, 2005) และการศึกษาทำให้มารดามีความก้าวหน้าทางความคิดและสติปัญญา ส่งผลให้มารดาสามารถนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรในทุกพัฒนาการตามวัยอย่างเหมาะสม (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546) และเมื่อศึกษาในกลุ่มมารดามุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้พบว่ามารดามุสลิมที่มีการศึกษาสูงทั้งทางด้านสามัญและศาสนาจะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ได้ดีกว่ามารดาที่มีการศึกษาค่ำกว่า (พัยซอล, ปราณี, และมารุต, 2551) โดยเฉพาะในด้านจริยธรรมเนื่องจากมารดาสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในด้านศาสนา มาประยุกต์ใช้การอบรมเลี้ยงดูบุตร ได้ดีกว่ามารดาที่มีการศึกษาค่ำกว่า (ฟารีดาห์, 2551) จึงส่งผลให้มารดามีการพฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูที่มีความสอดคล้องพัฒนาการของเด็กและอยู่ในกรอบของศาสนาที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของมารดากับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของมารดานั้น พบว่ามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการที่ดีและเหมาะสมตามวัย (จินตนา และปิยะวรรณ, 2546; สุธรรม, 2547) กล่าวคือการศึกษาทำให้มารดามีความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามพัฒนาการ ได้ดีกว่าหรือมารดามีโอกาสที่จะหาความรู้จากหนังสือ ตำรา นิตยสาร ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของบุตร จากการศึกษาของจินตนาและปิยะวรรณ (2546) ได้ศึกษาสถานการณ์และปัจจัยทางประชากรที่มีผลต่อพฤติกรรมเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กปฐมวัยของประเทศไทย ปี 2546 โดยทำการศึกษการเลี้ยงดูของมารดาในทุกกลุ่มอายุของบุตรในมารดาที่มีบุตรอยู่ในกลุ่มอายุ 3-6 ปี พบว่าการศึกษาของมารดา มีความสัมพันธ์ต่อการเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามพัฒนาการเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) เนื่องจากมารดาที่มีการศึกษาสูงจะมีความสามารถในการค้นหาความรู้เพิ่มเติมได้มากกว่าส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ต่างๆ ในวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามพัฒนาการในทุกด้านตามวัย (Isaranurug, Nanthamongkolchai, & Kaewsiri, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร (2547) ได้ศึกษาปัจจัยด้าน

ครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยในพื้นที่ 4 จังหวัดของประเทศไทย โดยศึกษาในมารดาที่มีบุตรอยู่ในกลุ่มอายุ 3-6 ปี พบว่าการศึกษาของมารดา มีความสัมพันธ์ต่อการเลี้ยงดูบุตรของมารดา เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการที่สมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เพราะยิ่งมารดามีการศึกษาสูงก็จะสามารถให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา รวมถึงสนับสนุนด้านการเรียนของบุตร นอกจากนี้เมื่อศึกษาในกลุ่มมารดามุสลิม พบว่าการศึกษาของมารดามุสลิมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูบุตร กล่าวคือมารดาที่มีการศึกษาที่ดีจะมีโอกาสประกอบอาชีพที่มั่นคง มีส่วนในการสร้างและเลือกสิ่งแวดล้อมที่ดีแก่บุตร ได้มากกว่ามารดาที่มีการศึกษาดำ (สุภาพรณ, 2551) โดยเฉพาะมารดาที่มีการศึกษาระดับสูงทั้งด้านสามัญและศาสนาจะยิ่งส่งเสริมในการนำศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนเอง ได้อีกด้วย (พิยชอล, ปราณี, และมารุต, 2551; ฟารีดาห์, 2551)

ลักษณะครอบครัว

ลักษณะครอบครัว ในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้ คือ (1) ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Families) เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวคือ บิดา มารดา และบุตร เป็นครอบครัวที่แยกตัวมาจากครอบครัวขยาย (ภัทรา, 2547) (2) ครอบครัวขยาย (Extended Families) เป็นครอบครัวที่มีสมาชิก 3 รุ่นขึ้นไป คือมีสมาชิกเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา และบุตรหรือมีญาติพี่น้องร่วมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นครอบครัวดั้งเดิมของไทยซึ่งปัจจุบันมีน้อยลง (ภัทรา, 2547) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ลักษณะครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา กล่าวคือบุตรที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายจะมีการดูแลบุตรและส่งเสริมพัฒนาการบุตรได้ดีกว่าครอบครัวเดี่ยว (นลินี, 2551; รสสุคนธ์, 2548; สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) เนื่องจากครอบครัวเป็นแหล่งให้การสนับสนุนแก่มารดาซึ่งในมารดาที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อาจไม่มีเวลาดูแลบุตรมากนักทำให้บุตรขาดโอกาสได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ นอกจากนี้การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวน้อยกว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวขยาย เพราะถึงแม้ว่ามารดาจะไม่มีเวลาดูแลบุตรอย่างเต็มที่แต่ก็มีบุคคลอื่นๆที่อยู่ในครอบครัว เช่น ย่า ยาย น้า อา ช่วยดูแลและอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่บุตรอย่างต่อเนื่องทำให้บุตรมีพัฒนาการที่สมวัยมากกว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว (สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพิยชอล ปราณี และมารุต (2551) ศึกษาในครอบครัวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าลักษณะครอบครัวที่ขาดผู้เฒ่าอาจเกิดมาจากการหย่าร้าง การเสียชีวิตของบิดาหรือมารดา ประกอบกับครอบครัวนั้นไม่มีญาติพี่น้องในการช่วยดูแลบุตรเลย จะส่งผลให้บุตรมีพฤติกรรมที่รุนแรงได้ในอนาคต เนื่องจากบุตรมักขาดความเมตตารักใคร่ ความอบอุ่นใจ ขาดการดูแลเอาใจใส่ (รติวรรณ, 2550)

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะครอบครัวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับลักษณะครอบครัวนั้น พบว่ามีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยทำนายพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรมีพัฒนาการที่ดี (รสสุคนธ์, 2547; สุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร, 2547) จากการศึกษาของสุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร (2547) ได้ศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยในพื้นที่ 4 จังหวัดของประเทศไทยในกลุ่มมารดาที่มีบุตรอยู่ในกลุ่มอายุ 3-6 ปี พบว่าลักษณะครอบครัวของเด็กเป็นปัจจัยที่อิทธิพลและมีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เนื่องจากเด็กที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวอาจเป็นไปได้ว่าเด็กกลุ่มนี้อาจไม่ได้รับการกระตุ้นหรือส่งเสริมพัฒนาการจากมารดาเท่าที่ควรเพราะส่วนใหญ่มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านจึงไม่มีเวลาดูแลหรืออบรมเลี้ยงดูบุตรได้อย่างเต็มที่ (Campbell & Ramey, 2000; Nathamongkolchai & Munsawaengsub, 2009) ซึ่งแตกต่างจากครอบครัวขยายถึงแม้มารดาไม่มีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรแต่ก็ยังมีความเชื่อใจที่ช่วยในการอบรมเลี้ยงดูบุตรสอดคล้องกับการศึกษาของนลินี (2551) ซึ่งศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าลักษณะครอบครัวมีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) โดยอธิบายว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายมักจะมีญาติพี่น้องช่วยดูแลเรื่องอาหาร ความสะอาดในขณะที่มารดาอยู่หรือไม่อยู่กับเด็กด้วยก็ตาม นอกจากนี้เมื่อมีการศึกษาในมารดาที่เลี้ยงดูบุตรในวัยอื่นๆ เช่น การศึกษาของรสสุคนธ์ (2548) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของมารดาการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร และพฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรในจังหวัดพัทลุง โดยศึกษาในกลุ่มมารดาที่มีบุตรอายุ 4-12 เดือนพบว่าลักษณะครอบครัวของมารดามีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยในการทำนายพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรเพื่อตอบสนองความต้องการตามพัฒนาการของบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เช่นกัน

ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา

ประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา เป็นประสบการณ์ที่มารดาเคยผ่านการอบรมเลี้ยงดูบุตรในวัยนี้มาก่อนซึ่งทำให้มารดาเกิดการเรียนรู้การอบรมเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น การมีประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรคนก่อนถึงแม้ว่าต้องอบรมเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพังตนเองก็มีความมั่นใจมากกว่ามารดาที่ไม่เคยมีประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรมาก่อนเลย (Mercer, 2004) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของแบนดูรา (Bandura) กล่าวว่าบุคคลที่มีประสบการณ์โดยตรงจะสามารถส่งเสริมให้บุคคลมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้นในการปฏิบัติสิ่งเหล่านั้นเนื่องจากมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ตรงของตนเองและถ้า

ประสบการณ์นั้นๆ ประสบความสำเร็จด้วยแล้วก็ยิ่งส่งผลให้บุคคลนั้นมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถ
กระทำกิจกรรมในลักษณะคล้ายกันได้อีกสำเร็จเช่นกัน (Bandura, 1997)

*ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดากับพฤติกรรมการอบรม
เลี้ยงดูบุตรของมารดา* จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา
พบว่ามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา (สุธรรม, ศิริกุล, และ
ดวงพร, 2547; Mercer, 2004) จากการศึกษาของสุธรรม, ศิริกุล, และดวงพร (2547) ได้ศึกษาปัจจัยด้าน
ครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กปฐมวัยในพื้นที่ 4 จังหวัดของประเทศไทย ศึกษาในมารดาที่มี
บุตรอยู่ในกลุ่มอายุ 3-6 ปี พบว่ามารดาที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กมาก่อนจะมีความสามารถในการ
จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับบุตรมากกว่าโดยบุตรจะได้รับการตอบสนองความต้องการตรง
ตามพัฒนาการมากกว่ามารดาที่ไม่มีประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรมาก่อนเนื่องจากมารดาที่เคยมี
ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรจะทำให้ทราบว่าเด็กในช่วงวัยนี้ต้องการหรือไม่ต้องการสิ่งใดและ
ลักษณะกิจกรรมที่จัดให้บุตรนั้นมีผลต่อพัฒนาการต่อไปของบุตรหรือไม่อย่างไรในอนาคต และจาก
การศึกษาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบรรลุความสำเร็จในการแสดงบทบาทการ
เป็นมารดา พบว่าประสบการณ์การอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนเองที่ผ่านมามีความสัมพันธ์กับการแสดง
บทบาทการเป็นมารดา กล่าวคือมารดาที่มีบุตรคนแรกที่ไม่มีประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรจะทำ
ให้ขาดความมั่นใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและทำให้มารดารู้สึกถึงความยุ่งยากในการปรับตัวต่อ
บทบาทการเป็นมารดามากยิ่งขึ้น

แรงสนับสนุนทางสังคม

แรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) เป็นการช่วยเหลือที่มารดาได้รับจากสังคม เช่น
ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ความเอาใจใส่ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ (Cobb, 1976) การได้รับข้อมูล
ข่าวสารหรือข้อมูลย้อนกลับ ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และสามารถนำไปประเมินตนเอง เพื่อให้มารดาเกิด
ความมั่นใจในการกระทำ ตลอดจนการช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุสิ่งของต่างๆ จากบุคคลอื่นที่อยู่
ใกล้ชิดหรืออยู่ในสังคมของตน (House, 1981) ซึ่งอาจเป็นสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน
บุคลากรในทีมสุขภาพ ที่ติดต่อสัมพันธ์กับมารดา (ปริยานุช 2550) ซึ่งแรงสนับสนุนทางสังคมนับว่า
เป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้มารดาสามารถจัดการกับปัญหา เมื่อมารดาเผชิญกับความเครียดหรือภาวะวิกฤต
และช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและปรับภาวะวิกฤตให้เป็นภาวะปกตินำไปสู่พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรที่ดี
ขึ้น (รัตนา, 2552) จากการทบทวนวรรณกรรม แรงสนับสนุนทางสังคมของมารดา หมายถึงการ
ช่วยเหลือที่มารดาได้รับจากสังคม เช่นความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ความเอาใจใส่ คำแนะนำที่เป็น

ประโยชน์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือข้อมูลย้อนกลับเพื่อการเรียนรู้ และสามารถนำไปประเมินตนเองทำให้มารดาเกิดความมั่นใจในการกระทำ ตลอดจนการช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุสิ่งของต่างๆ จากบุคคลอื่นที่อยู่ใกล้ชิดหรืออยู่ในสังคม อาจเป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อน บุคลากรในทีมสุขภาพ โดยการติดต่อสัมพันธ์กับมารดา มารดาที่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมได้อย่างเพียงพอจะช่วยให้มารดาสามารถจัดการกับปัญหา ความเครียดหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับมารดาส่งผลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา

ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร (นฤภรณ์, 2545; May & Mahlmeister, 1990) กล่าวคือแรงสนับสนุนทางสังคมที่มารดาได้รับนั้นเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเผชิญความเครียดทำให้มารดาเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์เกิดความรู้สึกมั่นใจในตนเองในความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ (Narumon, 2007; Ruchala & Jame, 1997) จากการศึกษาของนฤภรณ์ (2545) เรื่องปัจจัยจิตวิทยาที่เป็นตัวทำนายพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ได้แก่แรงสนับสนุนทางสังคมของมารดา ซึ่งแรงสนับสนุนทางสังคมของมารดามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมารดาในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในระดับสูง ($r=0.81$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.01$) ซึ่งอธิบายไว้ว่าการที่มารดาได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมนั้นทำให้มารดาเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง เกิดความรู้สึกมั่นใจในตัวเอง (Cobb, 1976; House, 1981) นอกจากนี้บุคคลที่ให้การช่วยเหลือมารดาไม่ว่าจะเป็นสามี บิดามารดา หรือญาติพี่น้องของมารดา จะช่วยเหลือแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรมาก เป็นที่ปรึกษาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อให้บุตรได้รับการตอบสนองความต้องการได้ตรงตามพัฒนาการมากยิ่งขึ้น (นฤภรณ์, 2545; ภัทรา, 2551; Warren, 2005) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกนิษฐา (2545) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความสามารถของผู้ดูแลในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) ในระดับปานกลาง ($r=0.58$) โดยได้อธิบายไว้ว่าเมื่อผู้ดูแลได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะเกี่ยวกับด้านการเงินจะทำให้ผู้ดูแลเหล่านั้นดูแลและให้การสนับสนุนเด็กวัยก่อนเรียนได้เต็มที่ทั้งเรื่องของการเล่นในการส่งเสริมพัฒนาการ โอกาสในการศึกษาเรียนรู้ด้านอื่นๆ

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่ต้องเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง พบว่าในภาวะที่มารดาต้องสูญเสียสามีนั้นถือว่าเป็นภาวะวิกฤตของชีวิต ซึ่งช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่มารดาต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เป็นอย่างมากจาก

การศึกษาของอาภากรณ์ (2551) ศึกษาประสบการณ์ของผู้หญิงที่ดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับบาดเจ็บจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย พบว่าหลังจากที่สามีเสียชีวิตหรือบาดเจ็บอย่างกะทันหันส่งผลให้ตนเองต้องมีการรับผิชอบมากขึ้นทั้งในเรื่องของรายจ่ายภายในบ้าน การดูแลสมาชิกทุกคนในครอบครัวเพียงลำพัง ซึ่งมารดาส่วนใหญ่ไม่เคยประกอบอาชีพมาก่อนหรือต้องจัดการสิ่งต่างๆภายในครอบครัว ดังนั้นเมื่อตนเองต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่จึงทำให้เกิดภาวะความเครียดมากขึ้น (สุชาดา, ถนอมศรี, และวันดี, 2554; รัตนา, 2552) ทั้งนี้ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาพบว่าปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาเลี้ยงดูตามลำพังนั้นคือการได้รับแรงสนับสนุนจากสังคมหลังจากสามีเสียชีวิต โดยมีบิดา มารดา ญาติพี่น้องของตนเองให้การช่วยเหลือ ทำให้มารดาที่เลี้ยงดูบุตรตามลำพังสามารถปรับตัวด้านบทบาทการเป็นมารดาได้มากกว่ามารดาที่อยู่กับบุตรตามลำพัง เพราะบิดามารดา ญาติพี่น้องของตนเองจะช่วยแบ่งเบาภาระไปได้บางส่วน เช่นค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ใช้ในการเลี้ยงดูบุตรและเป็นที่ปรึกษาเมื่อมารดามีความรู้สึกเครียดเมื่อต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร (รัตวรรณ, 2550; Warren, 2005) ซึ่งช่วงเวลาที่ลำบากที่สุดของมารดาที่เลี้ยงดูบุตรตามลำพัง คือช่วงก่อนที่บุตรจะเข้าโรงเรียนนั่นเอง (รัตนา, 2552) เนื่องจากช่วงนี้บุตรจะติดมารดา และหากฝากบุตรตามสถานที่เลี้ยงดูเด็กจะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง (รัตนา, 2552) สอดคล้องกับการศึกษาของธีรศักดิ์ (2552) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสวัสดิการโดยรัฐสำหรับสตรีแม่ๆที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าจากการที่หน่วยงานของรัฐให้การช่วยเหลือในด้าน เช่น ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ายังชีพของบุตรรายเดือน การดูแลเยียวยาทางด้านจิตใจ การให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เป็นต้นซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้หญิงแม่ๆมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตและเป็นการลดภาระในการเลี้ยงดูบุตรเป็นอย่างมาก แต่ในทางตรงกันข้ามหากมารดาที่ต้องเลี้ยงดูบุตรตามลำพังไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสังคมย่อมทำให้มารดา มีการปรับตัวด้านบทบาทไม่ดีส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ไม่ดี เช่นมารดาที่บุตรตามสถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้ามากขึ้นหรือปล่อยปะละเลยไม่สนใจบุตรเลย (Skunk, Keeberg, & Frid, 1997)

แนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคม

แรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) เป็นตัวแปรด้านจิตสังคมมีอิทธิพลต่อภาวะสุขภาพและสวัสดิการของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวต่อความเครียดและภาวะวิกฤตได้อย่างเหมาะสม (Schaefer, Coyne, & Lazarus, 1981; Tilden, 1985) แนวคิดเกี่ยวกับแรงสนับสนุนทางสังคมนี้มีนักวิชาการหลายท่านให้คำจำกัดความไว้หลากหลาย แต่มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันดังนี้ แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วยความ

รักใคร่ห่วงใย ความไว้วางใจ ความช่วยเหลือด้านการเงิน (House, 1981) หรือเป็นความใกล้ชิดของบุคคล ความช่วยเหลืออาจอยู่ในรูปแบบการให้สิ่งของ ช่วยเหลือด้านแรงงาน การให้คำแนะนำ ข้อมูล ข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับและการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งการช่วยเหลือนี้จะทำให้บุคคลรับรู้ว่าคุณค่าของคนให้ความรัก เอาใจใส่ ยกย่องมองเห็นคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ (Cobb, 1976)

ความสำคัญของแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อบุคคล ทำให้สามารถเผชิญกับปัญหาหรือภาวะเครียดได้ดียิ่งขึ้นซึ่งเฮิร์ส (House, 1981) ได้ศึกษาแรงสนับสนุนทางสังคมกับภาวะสุขภาพร่างกายและสภาพจิตใจของบุคคลพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมจะทำให้บุคคลมีประสบการณ์ที่ดี มีอารมณ์ที่มั่นคง ซึ่งส่งผลให้ระบบต่อมไร้ท่อในระบบประสาทและระบบต่อต้านการเกิดโรค (Endocrine and immune system) ทำงานดีขึ้น หรืออาจส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดี เกิดการตัดสินใจทางสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้แรงสนับสนุนทางสังคมช่วยให้บุคคลนั้นเพิ่มความอดทนต่อความเครียดและทำให้เงื่อนใยของปัญหาที่เกิดขึ้นลดความรุนแรงลง ซึ่งความเครียดจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนเรารู้สึกว่าตนเองไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รู้สึกด้อยและไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ภาวะเช่นนี้จะรบกวนความสมดุลของระบบต่อมไร้ท่อในระบบประสาทและระบบต่อต้านการเกิดโรค (Neuron endocrine and immune system) ทำให้ง่ายต่อการเกิดโรคและขณะเดียวกันก็จะทำให้คนมีพฤติกรรมทางสุขภาพที่เสี่ยงและเกิดความล้มเหลวในการดูแลสุขภาพตนเองและบุคคลอื่นที่อยู่ในความดูแลของตนเองอีกด้วย (Cohen & Wills, 1985; Narumon, 2007) นอกจากนี้โคเฮนและวิลล์ (Cohen & Wills, 1985) ยังพบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ช่วยลดความเครียดทำให้บุคคลเพิ่มความอดทนต่อปัญหา โดยศึกษาในบุคคลที่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมต่ำ เช่นกลุ่มที่ทำงานหนักพบกับความเครียดมากมักเสี่ยงต่อการเกิดโรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจมากกว่าผู้ที่มีแรงสนับสนุนทางสังคมมาก ดังนั้นเห็นได้ว่าบุคคลใดที่มีแรงสนับสนุนทางสังคมอย่างเพียงพอทำให้บุคคลนั้นสามารถปรับตัวต่อความเครียดได้ดีกว่า ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี และเมื่อต้องดูแลผู้อื่นก็จะดูแลได้เป็นอย่างดีอีกด้วย (พิสมัย และนุชมาศ, 2546; Narumon, 2007)

ประเภทของแรงสนับสนุนทางสังคม มีความแตกต่างตามแนวคิดของนักทฤษฎีแต่ละคน ซึ่งได้แบ่งประเภทแรงสนับสนุนทางสังคมไว้ดังนี้

เชฟเฟอร์ คอนนี และลาซาลัส (Schaefer, Coyne, & Lazarus, 1981) แบ่งชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ ได้แก่การให้ความใกล้ชิด ความรักใคร่ผูกพัน ความมั่นคง ความไว้วางใจ การยอมรับ ความห่วงใย เอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกที่ว่าคุณเป็นที่รักและห่วงใย เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากร ได้แก่การให้ความช่วยเหลือ โดยตรงด้านสิ่งของ เงินทอง เวลา แรงงาน

3. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร ได้แก่การให้ข้อมูล คำแนะนำที่สามารถช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่างๆ หรือเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังปฏิบัติอยู่

ธอยส์ (Thoits, 1986) แบ่งชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 5 ชนิด คือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ การที่บุคคลได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ การยอมรับ เห็นคุณค่าและรู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร การที่บุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารรวมทั้งได้รับคำแนะนำและข้อมูลย้อนกลับ

3. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากร การได้รับความช่วยเหลือ ด้านแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของ เงินทอง ทำให้บุคคลที่ได้รับนั้นสามารถดำรงบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบได้ตามปกติ

4. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า เป็นความรู้สึกที่ทำให้บุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นให้การยอมรับและเห็นคุณค่าของตน

5. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นสิ่งที่คนในสังคมแสดงออกเพื่อให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกถึงการเป็นสมาชิกและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม

เฮิร์ (House, 1981) กล่าวว่าแรงสนับสนุนทางสังคมมี 4 ประเภท ประกอบด้วย

1. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลเชื่อว่ามิบุคคลที่ให้อำนาจใจ เอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ ซึ่งแสดงถึงความรัก ความห่วงใยส่งผลให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าในตนเองรวมทั้งยอมรับนับถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมินเปรียบเทียบ เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลมีการประเมินเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่ามีผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันที่ตนเองสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้และทำให้ทราบว่าภาระการกระทำของตนเองนั้นอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมกำหนดหรือไม่ เช่นการได้รับข้อมูลย้อนกลับ การเห็นพ้องและการยอมรับพฤติกรรมผู้อื่นเพื่อนำไปประเมินตนเองซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติ

3. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เช่นคำแนะนำ ข้อเสนอแนะ การตักเตือน การให้ความรู้ เป็นต้น

4. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากร เป็นความช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นของบุคคล ในเรื่องเงิน เวลา แรงงานและการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

เพนเดอร์ (Pender, 1996) แบ่งแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ เป็นความช่วยเหลือสนับสนุนให้บุคคลมีส่วนร่วม มีความรู้สึกถึงความรัก ความห่วงใยที่ได้รับ
2. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นความช่วยเหลือบุคคลให้เกิดความเข้าใจ ว่าควรทำอย่างไร ถึงจะมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อตนเองสูงสุด
3. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากร เป็นความช่วยเหลือในด้านการเงิน แรงงาน สิ่งของเพื่อให้บุตรได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น
4. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับ เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลเข้าใจและยอมรับถึงศักยภาพที่เป็นจริงของตนเองเป็นอย่างไร

สรุปประเภทแรงสนับสนุนทางสังคมจากแนวคิดของหลายนักทฤษฎี พบว่ามีความคล้ายคลึงกันดังนี้ (1) แรงสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้รู้สึกถึงการได้รับความรัก ความห่วงใย การดูแลเอาใจใส่จากบุคคลอื่นในสังคมส่งผลให้บุคคลนั้นรู้สึกกว่าตนเองได้รับการยกย่อง และเห็นคุณค่ามากขึ้น (2) แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสารเป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจเรื่องนั้นๆ เพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการให้คำแนะนำ คำปรึกษาซึ่งได้รับจากผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่สามารถให้ความไว้วางใจ ส่งผลให้บุคคลนั้นมีความมั่นใจในการปฏิบัติ สิ่งหนึ่งสิ่งใดมากขึ้น (3) แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมินเปรียบเทียบเป็นความช่วยเหลือที่ทำให้บุคคลมีการประเมินเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นในสังคมที่อยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ตนเองสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติมากขึ้นและ (4) แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากรเป็นความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และ แรงงาน ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของบุคคลในการสรรหาเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่าแรงสนับสนุนดังกล่าวมีความสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

แหล่งที่มาของแรงสนับสนุนทางสังคมบุคคลทุกคนในสังคมไม่ได้เป็นแหล่งของแรงสนับสนุนทางสังคมนอกจากผู้ที่จัดอยู่ในระบบเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของกลุ่มสังคมทั้งหมดที่สามารถเชื่อถือได้ว่าจะให้แรงสนับสนุนทางสังคมได้ (Tilden, 1985) ชนิดของแรงสนับสนุนทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามแหล่งที่มาของแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งเฮิร์ (House, 1981 as cites in Tilden, 1985) ได้แบ่งกลุ่มแหล่งที่มาของแรงสนับสนุนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มไม่เป็นทางการ (informal) เป็นกลุ่มที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ มีความผูกพันใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติพี่น้อง เพื่อน และ (2) กลุ่มที่เป็นทางการ (formal) เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยเกี่ยวข้องกับบทบาทการทำงาน วิชาชีพ หรือบริการประชาชน ซึ่งมีลักษณะการช่วยเหลือที่เฉพาะเจาะจง เช่น ทีมสุขภาพหรือหน่วยงานให้ความช่วยเหลือต่างๆ ซึ่งเฮิร์ (House) เน้นว่าเมื่อมีเหตุการณ์ที่ทำให้

เกิดความเครียดบุคคลนั้นจะต้องการแรงสนับสนุนทางสังคมจากคู่สมรส ญาติ หรือเพื่อนมากกว่ากลุ่มที่เป็นทางการซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเมย์และแมททิทเทอร์ (May & Mahlmeister, 1990) พบว่าถ้ามารดาได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอ จะช่วยให้มารดาปรับตัวได้ดีขึ้นและแรงสนับสนุนทางสังคม มักมีเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่อย่างไรก็ตามแหล่งต่างๆ นั้นไม่ได้คงที่อยู่ตลอดเวลา หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดชีวิตของคน และครอบครัวเป็นแหล่งของแรงสนับสนุนทางสังคมที่ใกล้ชิดและสำคัญของมารดามากที่สุด ได้แก่สามี มารดาของตนเอง และเพื่อนร่วมงาน (รัตน, 2552) โดยเฉพาะเพื่อนวัยเดียวกันหรืออยู่ในสถานการณ์เดียวกันจะเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญต่อมารดา (Borkowski, Nat, Schellenbach, & Whitman, 1991)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแรงสนับสนุนทางสังคมผู้วิจัยได้นำแนวคิดและรูปแบบการสนับสนุนทางสังคมของมารดา ตามแนวคิดของ House (1981) มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แรงสนับสนุนทางสังคมทางด้านอารมณ์ เป็นความช่วยเหลือที่ทำให้มารดาเชื่อว่าบุคคลอื่นๆ ในสังคมให้กำลังใจ เอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ โดยแสดงถึงความรัก ความห่วงใย ความสนใจ ส่งผลให้มารดาเห็นคุณค่าในตนเองรวมทั้งยอมรับนับถือตนเองและเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ (House, 1981) โดยเฉพาะมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบและต้องอบรมเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพังย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจอย่างมาก สอดคล้องกับผลศึกษาความเครียดของหญิงม่ายภายหลังการสูญเสียสามีของพรทิพย์ (2549) พบว่าจากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นจะมีผลทางด้านจิตอารมณ์อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะหญิงม่ายจะวิตกกังวลและเครียดถึงความไม่แน่นอนในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นทั้งในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือปัญหาอื่นๆ ซึ่งตนเองจะต้องตัดสินใจหรือจัดการกับปัญหาเพียงลำพัง (รัตวิพรรณ, 2550) ดังนั้นหากมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนครราชสีมา ได้รับแรงสนับสนุนทางด้านอารมณ์อย่างเพียงพอย่อมทำให้มารดาเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ และมีกำลังใจที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรให้ดี หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ต่อไป

2. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมินเปรียบเทียบ เป็นความช่วยเหลือที่มารดาเชื่อว่าตนเองเป็นบุคคลหนึ่งที่คนในสังคมให้การยอมรับ โดยที่มารดามีการประเมินเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นในสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่ามีผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน และมารดาสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ ส่งผลให้มารดาทราบว่าการมีพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนเองนั้นอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมกำหนดและยอมรับ ส่งผลให้มารดาสามารถปรับตัวต่อบทบาทที่เปลี่ยนแปลงได้ (อรุโณทัย, 2552) โดยความช่วยเหลือในด้านการประเมินเปรียบเทียบอาจอยู่ในรูปแบบการได้รับข้อมูลย้อนกลับ การเห็นพ้อง และการฝึกให้มารดายอมรับพฤติกรรมของผู้อื่น เพื่อมารดาสามารถนำไปประเมินตนเองต่อไป (House, 1981)

3. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นความช่วยเหลือที่มารดาได้รับโดยอยู่ในรูปแบบของข้อมูลข่าวสารที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติหรือแก้ไขปัญหาค้างๆ ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ เช่นคำแนะนำ ข้อเสนอแนะ การตักเตือน ความรู้ต่างๆ (House, 1981) ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งจากการศึกษาของอูโธทัย (2552) ได้ศึกษาการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของหญิงแม่ที่เข้าร่วมและที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมหญิงแม่ พบว่าหญิงแม่ที่เข้าร่วมชมรมจะมีการปรับตัวได้ดีกว่าหญิงแม่ที่ไม่เข้าร่วมชมรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) โดยเฉพาะในเรื่องการดูแลบุตรและการทำกิจกรรมร่วมกับบุตร เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชมรมหญิงแม่นั้นเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมทางหนึ่งที่ทำให้มารดามีโอกาสในการรับข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือเป็นเวทีหนึ่งที่ใช้ในการสอบถามข้อสงสัยต่างๆ กับบุคคลอื่นที่มีความรู้ยิ่งกว่า เป็นต้น ดังนั้นหากมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนราธิวาส ได้รับแรงสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ ย่อมทำให้มารดาเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรเพียงลำพัง

4. แรงสนับสนุนทางสังคมด้านทรัพยากร เป็นความช่วยเหลือทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ (House, 1981) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต่อมารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะในครอบครัวที่สูญเสียสามีอย่างกะทันหันส่งผลให้มารดาต้องทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายต่างๆ เพียงลำพัง มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างลำบาก มีความเครียดเพิ่มขึ้น และต้องดิ้นรนหารายได้เป็นอย่างมาก (ผานิต, 2549) เนื่องจากภาวะปกติสตรีในสามจังหวัดชายแดนใต้จะทำหน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลบุตรและสามี ไม่เคยทำงานนอกบ้าน ทำให้มารดาที่สูญเสียสามีต้องรับผิดชอบภาระของครอบครัวแทนสามีไว้เพียงลำพัง (จันจิรา, 2554) ดังนั้นหากมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดนราธิวาสได้รับแรงสนับสนุนด้านทรัพยากรในด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเพียงพอ จะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของมารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมาก

การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา

การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา เป็นการตัดสินใจระดับความสามารถของตนเอง เพื่อกระทำพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้ประสบผลสำเร็จตามที่คาดไว้ และเป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นในความสามารถที่จะจัดการและดำเนินการปฏิบัติพฤติกรรม (อุทัยวรรณ, พิมพาภรณ์, และปริศนา, 2550) ซึ่งพฤติกรรมนั้นจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีตามมา โดยการรับรู้สมรรถนะแห่งตนจะมีอิทธิพลต่อการเลือกกระทำในกิจกรรมต่างๆ และความพยายามในการกระทำ (จุฑารัตน์, 2549) ดังนั้นเมื่อมารดารับรู้และเชื่อมั่นในความสามารถของมารดาที่จะจัดการและกระทำกิจกรรมนั้นๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่มุ่งหวัง (รสสุคนธ์, 2548) ส่งผลให้มารดาที่มีความอดทน อุตสาหะ และกระตือรือร้น

ที่จะกระทำพฤติกรรมเพื่อให้บุตรมีสุขภาพที่แข็งแรง (พวงทิพย์, สุธิศา, และวิมล, 2551) แม้ว่าจะมีอุปสรรค ความยากลำบาก มารดาก็จะมีความอดทน ไม่ท้อถอยในการปฏิบัติพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการของบุตร (วันเพ็ญ, 2550) ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา หมายถึงความเชื่อมั่นในความสามารถในการมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการคือบุตรเจริญเติบโตเป็นไปตามพัฒนาการตามวัยในทุกด้าน และเมื่อมารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองที่สูง ย่อมส่งผลให้มารดาเกิดความพยายาม อดทน ในการแก้ปัญหาหรืออุปสรรค เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ และหากพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีต่อบุตรด้วยแล้ว ก็จะส่งผลให้มีการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดากับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดานั้น พบว่ามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดา (รสสุคนธ์, 2547; วันเพ็ญ, 2550; อุทัยวรรณ, พิมพาภรณ์, และปริศนา, 2550; Bland, Kegler, Escoffery, & Malcoe, 2005; Sander & Woolley, 2004) กล่าวคือเมื่อมารดามีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการอบรมเลี้ยงดูบุตร มารดาก็จะแสดงออกถึงความเชื่อมั่น โดยแสดงออกถึงความอดทน พยายามไม่ท้อถอยจนในที่สุดก็จะประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนเองคาดหวังไว้ (Holloway & Watson, 2002) คือบุตรเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่ดีสมวัย ซึ่งจากการศึกษาของวันเพ็ญ (2550) ศึกษาการรับรู้ประโยชน์ สมรรถนะแห่งตน และพฤติกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยหัดเดินของมารดา ผลการศึกษาพบว่าสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยหัดเดินของมารดามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r=0.59$) กับพฤติกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยหัดเดินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.01$) คือเมื่อมารดามีค่าเฉลี่ยของคะแนนสมรรถนะแห่งตนอยู่ในระดับปานกลาง ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยหัดเดินอยู่ในระดับปานกลางด้วย โดยอธิบายว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเป็นการตัดสินใจระดับความสามารถของตนเองของมารดา เพื่อกระทำพฤติกรรมที่มุ่งหวัง เมื่อมารดาเห็นว่าพฤติกรรมการเลี้ยงดูที่สอดคล้องกับพัฒนาการของบุตร น่าจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการคือบุตรมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยและประกอบกับการที่มารดามีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองส่งผลให้การทำกิจกรรมนั้นได้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของรสสุคนธ์ (2547) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของมารดา การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตรและพฤติกรรมของมารดาในการเลี้ยงดูบุตรในจังหวัดพัทลุงกลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาที่มีบุตรอายุ 4-12 เดือน พบว่าการรับรู้ความสามารถของมารดามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ($r=0.68$) กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.01$) เช่นกัน และการศึกษาของแซนเดอร์และวูลเลย์ (Sander & Woolley, 2004)

พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างในมารดาที่มีบุตรวัยในช่วงอายุ 3-8 ปี โดยได้อธิบายไว้ว่า เมื่อมารดา มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองแล้ว มารดา ย่อมจะมีความพยายามและตั้งใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรถึงแม้ว่าเด็กในวัยนี้จะเป็นวัยที่ต้องการควบคุม สิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของตนเองก็ตาม ซึ่งอาจทำให้มารดา รู้สึกเหนื่อยล้าจากการ อบรมเลี้ยงดูบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของแบนด์ เกรเลอ เอสคอฟรี และมัลคอล์ (Bland, Kegl, Escoffery, & Malcoe, 2005) ศึกษาสมรรถนะแห่งตนกับพฤติกรรมการป้องกันการได้รับสารพิษจากสาร ตะกั่วในเด็กอายุ 1-6 ปี ของมารดาชาวอเมริกันจำนวน 380 คน พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง ของมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อมารดา มีการรับรู้ความสามารถของตนเองอยู่ใน ระดับสูง ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมในการดูแลบุตร และการป้องกันบุตรจากสิ่งอันตรายอยู่ในระดับสูง โดยจะทำการหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอันตราย หรือสิ่งที่ปนเปื้อนจากสารตะกั่วที่บุตรมีโอกาสได้สัมผัสลดลง

แนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนด์รา

การรับรู้ความสามารถของตนเอง (*Perceived self-efficacy*) โดยแบนด์รา ได้ให้คำจำกัดความว่า การที่บุคคลตัดสินใจความสามารถของตนเองในการดำเนินกิจกรรมภายใต้สถานการณ์ที่จำเพาะ ที่เกิดจาก การผสมผสานการเรียนรู้ทางสังคม ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจ (*cognitive behavior*) และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ (Bandura, 1997) กล่าวคือ การที่บุคคลเกิดพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่ง ที่พึงประสงค์นั้น เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์หรือเป้าหมายที่ตนเองคาดหวังไว้ บุคคลนั้นจะต้อง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าตนเองสามารถที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นได้ ดังนั้นเมื่อบุคคล มีการรับรู้ว่าคุณมีความสามารถบุคคลนั้นก็แสดงออกถึงความอดทน พยายามไม่ท้อถอย จนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองคาดหวังไว้ (Holloway & Watson, 2002) แต่การรับรู้ความสามารถ ของตนเองอยู่ระดับสูงหรือต่ำนั้น บุคคลต้องมีการประเมินพฤติกรรมที่จะกระทำ ดังนี้ (Bandura, 1997)

1. ประเมินระดับความยากง่ายของกิจกรรม หมายถึงระดับความเชื่อมั่นของตนเองในการ แสดงพฤติกรรมซึ่งแปรผันตามความยากง่ายของพฤติกรรมที่จะกระทำ ถ้าบุคคลรับรู้ว่าคุณพฤติกรรมที่จะ กระทำนั้นง่าย ตนเองมีความสามารถเพียงพอส่งผลให้บุคคลนั้นมีการรับรู้ความสามารถของตนเอง สูงขึ้นตรงกันข้ามหากรับรู้ว่าคุณพฤติกรรมนั้นยากเกินขีดความสามารถของตนเอง ก็ส่งผลให้มีความ เชื่อมั่นในตนเองต่ำ ขาดความมั่นใจในที่สุดก็จะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมนั้นๆ
2. ประเมินความเข้มแข็งความเชื่อมั่นของตนเอง หมายถึงความเชื่อมั่นของบุคคลในการ ประเมินความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ หากบุคคลมีความเชื่อมั่นว่าคุณตนเองมีกำลัง

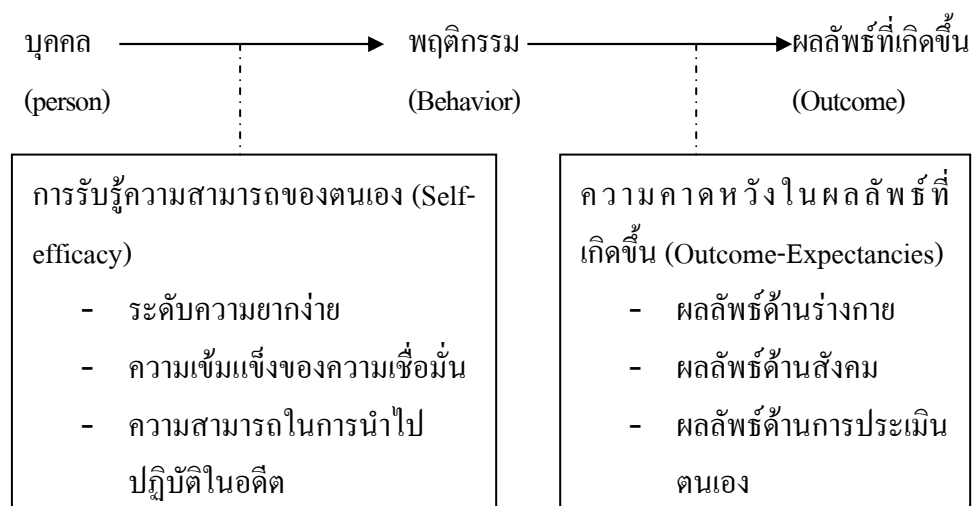
ความสามารถเพียงพอ มีความรู้สึกที่ไม่อยากหากต้องกระทำพฤติกรรมนั้นก็ทำให้บุคคลนั้นมีความพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมดังกล่าว และคงไว้ซึ่งพฤติกรรมนั้นๆ

3. ประเมินความสามารถการนำไปปฏิบัติในอดีต เป็นความมั่นใจในความสำเร็จที่เคยประสบโดยเอาทักษะนั้นเชื่อมโยงการปฏิบัติกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงกันในต่างสถานการณ์ได้จริง

และในส่วนความคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เป็นการคาดคะเนของบุคคลหรือความเชื่อของบุคคลที่ประเมินว่าพฤติกรรมที่ตนเองปฏิบัตินั้นจะนำไปสู่ผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามที่ตนเองต้องการ (พวงทิพย์, สุริศา, และวิมล, 2551) ซึ่งผลลัพธ์ที่คาดหวังสามารถเกิดได้ 3 รูปแบบ คือ

1. ผลลัพธ์ด้านร่างกายในเชิงบวก เช่นความสุขสบาย เหนียงลบ เช่นความเจ็บปวด ไม่สุขสบาย
2. ผลลัพธ์ทางสังคมในเชิงบวก เช่นการเป็นที่ยอมรับหรือความสนใจของสังคม การมีชื่อเสียง ในเชิงลบเช่น การไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่เป็นที่สนใจของสังคม
3. ผลลัพธ์ที่เกิดจากการประเมินตนเองในเชิงบวก เช่นความรู้สึกพึงพอใจและภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเอง ในเชิงลบ เช่นความรู้สึกว่ามีปมด้อย รู้สึกว่าไม่มีคุณค่าในตนเอง

จะเห็นได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของบุคคลซึ่งจะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ตนเองคาดหวังไว้ โดยสามารถอธิบายได้ ดังภาพ 2

ภาพ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Bandura, 1997)

แต่ทั้งนี้การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น จะมีผลต่อการกระทำของบุคคลซึ่งบุคคล 2 คน อาจมีความสามารถที่แตกต่างกันเนื่องจากคน 2 คน นี้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองที่แตกต่างกัน หรือในขณะที่เดียวกันคนคนเดียวกันก็สามารถรับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละสภาพการณ์ที่กำลัง

เกิดขึ้นแตกต่างกันได้เช่นกัน (สมโภชน์, 2549, สิทธิโชค, 2546) จะเห็นได้ว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กันมาก ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. เมื่อบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูงประกอบกับบุคคลนั้นคาดหวังในผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการในระดับสูงด้วย จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมอย่างแน่นอน

2. เมื่อบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูงแต่ในขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็คาดหวังในผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการในระดับต่ำอาจส่งผลให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมดังกล่าว

3. เมื่อบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับต่ำถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะคาดหวังในผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการในระดับสูง แต่ทั้งนี้ก็อาจส่งผลให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงพฤติกรรมได้เช่นกัน

4. เมื่อบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับต่ำประกอบกับบุคคลนั้นคาดหวังในผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการระดับต่ำด้วย จะส่งผลให้บุคคลนั้นไม่แสดงพฤติกรรมดังกล่าวอย่างแน่นอน

จะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองนี้มีผลต่อการตัดสินใจที่จะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ได้ดังภาพ 3

ความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น

		สูง	ต่ำ
การรับรู้ความสามารถของตนเอง	สูง	มีแนวโน้มที่จะทำ แน่นอน	มีแนวโน้มที่จะไม่ ทำ
	ต่ำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ ทำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ ทำแน่นอน

ภาพ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น (Bandura, 1997)

วิธีการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นแบนดูรา (Bandura) ได้เสนอแหล่งข้อมูลในการสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเองซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ (Bandura, 1997) 4 แหล่งดังนี้

1. ประสบการณ์ที่เคยประสบความสำเร็จ (mastery experience or performance attainment) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองมาก บุคคลที่มีประสบการณ์โดยตรงจะส่งเสริมให้บุคคลนั้นมีการรับรู้ความสามารถของตนเองดีขึ้น และการได้ลงมือปฏิบัติพฤติกรรมด้วยตนเองเป็นสิ่งที่มียุทธูปการมาก เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ถ้าบุคคลนั้นประสบความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมยิ่งส่งผลให้บุคคลนั้นมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถกระทำกิจกรรมในลักษณะคล้ายกันได้สำเร็จยิ่งขึ้น ดังนั้นหากบุคคลที่มีประสบการณ์มาก จะมีความรู้สึกมั่นใจและการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงขึ้นตามไปด้วย จากการศึกษาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 2004) เรื่องการบรรลุความสำเร็จในการแสดงบทบาทการเป็นมารดา พบว่ามารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ไม่มีประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก จะขาดความมั่นใจ ซึ่งส่งผลให้มีความยุ่งยากในการปรับตัวต่อการเป็นมารดา

2. การใช้ประสบการณ์จากบุคคลอื่นหรือการใช้ตัวแบบ (vicarious experience or modeling) การได้สังเกตตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนและได้รับผลที่พึงพอใจบุคคลจะมีการเปรียบเทียบและรับรู้ว่าคุณเองก็สามารถปฏิบัติพฤติกรรมอย่างที่ได้เห็นได้เช่นกัน หรือบุคคลนั้นมีการเผชิญกับสถานการณ์แบบเดียวกันกับตัวแบบหรือได้เห็นตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตนเอง จะทำให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมจากตัวแบบและคิดว่าตนเองน่าจะมีพฤติกรรมเช่นตัวแบบ (ศรีเรือน, 2547) ดังนั้นตัวแบบนี้ว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของผู้สังเกต (Holloway & Watson, 2002) จากการศึกษาของสมโภชน์ (2549) พบว่าลักษณะของการใช้ตัวแบบที่ส่งผลต่อความรู้สึกว่าเรามีความสามารถที่จะทำได้นั้น ได้แก่การแก้ไขปัญหของบุคคลที่มีความกลัวต่อสิ่งต่างๆ โดยที่ให้คุณตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายกับตนเอง ก็สามารถทำให้ลดความกลัวต่างๆ เหล่านั้น

3. การใช้คำพูดชักจูง (Social persuasion or Verbal persuasions) เป็นการโน้มน้าวหรือชี้แนะให้บุคคลเชื่อว่าเขาสามารถที่จะมีพฤติกรรมตามตัวแบบนั้นได้และเป็นวิธีการที่ใช้กันมาก เพราะทำได้ง่ายแต่ได้ผลน้อย (พวงทิพย์, สุธิศา, และวิมล, 2551) ดังนั้นจึงควรใช้ร่วมกับวิธีอื่น เช่นได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สมาชิกในครอบครัว แต่หากการใช้คำพูดชักจูงเพียงอย่างเดียวอาจไม่ค่อยได้ผลนัก ในการที่จะทำให้คนเราสามารถพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองซึ่งถ้าจะให้ได้ผลควรจะใช้ร่วมกับการทำให้บุคคลมีประสบการณ์ของความสำเร็จ ซึ่งอาจจะต้องค่อยๆสร้างความสามารถให้กับบุคคลอย่างค่อยเป็นค่อยไปและให้เกิดความสำเร็จตามลำดับขั้นตอนพร้อมทั้งการใช้คำพูดชักจูงร่วมกันก็ย่อมที่จะได้ผลดีในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน (สมโภชน์, 2549) ซึ่งจากการศึกษาของมอนติญีและลาชาเรต (Montigny & Lacharite, 2005) พบว่ามารดาที่มีประสบการณ์ด้านบวกในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและเคยได้รับข้อมูลและได้เห็นตัวแบบจากบุคคลอื่นหรือได้รับการชักจูงด้วยคำพูดจากบุคคลที่มีประสบการณ์ในการประสบความสำเร็จมาก่อนนั้นจะส่งผลให้มารดาที่มีระดับการรับรู้

ความสามารถของตนเองสูง มีผลต่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดามากขึ้นด้วย (อุทัยวรรณ, พิมพากรณ์, และปริศนา, 2551)

4. ความพร้อมทางด้านร่างกายและอารมณ์ (physiology state) การที่บุคคลมีความสุขสบายด้านร่างกายและจิตใจซึ่งความรู้สึกสบายใจก็จะมีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้นและสามารถมีพฤติกรรมที่ต้องการได้ ตรงกันข้ามหากบุคคลได้รับการกระตุ้นทางอารมณ์ เช่น บุคคลนั้นๆ เกิดความวิตกกังวล ความเครียดและความกลัว นำไปสู่การรับรู้ความสามารถของตนต่ำลง ถ้าอารมณ์ลักษณะดังกล่าวมากขึ้น ก็จะทำให้บุคคลไม่สามารถที่จะแสดงออกพฤติกรรมที่ต้องการได้ อันจะนำไปสู่ประสบการณ์ของความล้มเหลวได้ (พรทิพย์, 2549)

ดังนั้นจากแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของเบนดูรา (Bandura) สามารถอธิบายการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเกี่ยวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาได้ดังนี้ การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาเป็นความเชื่อมั่นของมารดาว่าตนเองมีความสามารถที่จะจัดการและดำเนินพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยที่พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่แสดงนั้นนำไปสู่สิ่งที่มีมารดาคาดหวังคือให้บุตรมีการเจริญเติบโตเป็นไปตามพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ แต่ทั้งนี้การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาจะอยู่ในระดับสูงหรือต่ำนั้น มารดาก็ต้องประเมินถึงระดับความยากง่ายของพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหากประเมินว่าพฤติกรรมดังกล่าวมีความง่ายและตนเองก็มีความสามารถในการแสดงพฤติกรรมนั้นก็ส่งเสริมให้มารดาที่มีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดี มารดาต้องประเมินความเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหากมารดาเชื่อมั่นว่าตนเองมีกำลังความสามารถเพียงพอทำให้มารดาเกิดความพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ดีได้ และหากมารดาไม่ประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวในการอบรมเลี้ยงดูบุตรมาก่อนก็จะยิ่งส่งเสริมระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองยิ่งขึ้น นอกจากนี้ความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำของมารดาว่ามีประโยชน์ต่อตนเองและบุตรด้วยแล้วก็จะทำให้มารดาที่มีความพยายามในการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ตนเองคาดหวัง ซึ่งการศึกษาค้นคว้าได้นำเอาแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของเบนดูรามาประยุกต์ใช้ โดยสามารถแบ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในการแสดงพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรวัยก่อนเรียนเจริญเติบโตเป็นไปตามพัฒนาการในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนในด้านร่างกาย เป็นความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้บุตรมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง ห่างไกลจากโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ได้ ไม่ว่าด้านการจัดหาอาหารที่เป็นประโยชน์และเป็นที่ศาสนา

อนุสติ ในเรื่องความสะอาด นอกจากนี้ยังสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีพัฒนาการในด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก ให้สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ตามวัย

2. การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนในด้านสติปัญญา เป็นความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรให้บุตรมีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดีโดยการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเล่นต่างๆ ให้บุตรตามพัฒนาการที่บุตรควรได้รับ โดยมีการศึกษาในเรื่องของศาสนาควบคู่ไปด้วยเสมอไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นทักษะในด้านการฟัง การอ่าน นอกจากนี้มารดาสามารถฝึกทักษะในด้านภาษาของบุตรซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก คือสามารถแสดงถึงความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารกับผู้อื่นได้

3. การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนในด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อให้บุตรมีสุขภาพทางด้านจิตใจที่ดี มีอารมณ์ที่เบิกบาน สามารถแสดงความรู้สึก และอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสมเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ โดยที่มารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรให้บุตรมีจิตใจที่ผูกพันอยู่กับพระผู้เป็นเจ้าตลอด เวลาด้วยการรำลึกถึง กล่าวถึง เป็นต้น

4. การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนในด้านสังคม เป็นความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อให้บุตรมีทักษะการปรับตัวในสังคม รู้จักบทบาทตนเองในสังคม ตลอดจนสามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นได้โดยอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตในแนวทางศาสนาอิสลาม เช่นการแต่งกาย การวางตัวกับคนในสังคม เป็นต้น

5. การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดาในพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนในด้านจริยธรรม เป็นความเชื่อมั่นของมารดาว่าตนเองสามารถอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อให้บุตรมีจริยธรรมที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เช่นมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความซื่อสัตย์ ซึ่งจริยธรรมดังกล่าวนี้ก็เป็นแบบอย่างทีศาสนาสนับสนุนให้ปฏิบัติเช่นกัน

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม พบว่าสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ส่งผลให้เกิดการสูญเสีย การบาดเจ็บของคนในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่เป็นเพศชายทั้งที่บาดเจ็บ พิการและเสียชีวิต ทำให้โครงสร้างครอบครัวของประชากรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก โดยพบว่าจำนวนมารดาที่สูญเสียสามีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมารดาในกลุ่มนี้ต้องรับภาระหน้าที่ในการเป็นผู้นำครอบครัวแทนสามีที่เสียชีวิตจากสถานการณ์ความไม่สงบอย่างกะทันหัน การสูญเสียดังกล่าวถือว่าเป็นภาวะวิกฤตของครอบครัวเนื่องจากสภาพสังคม วัฒนธรรม ของพื้นที่จังหวัดนราธิวาสซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาอิสลามถือว่าบิดามารดามีหน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตร โดยบิดามีหน้าที่ดูแลอบรมสมาชิกในครอบครัวให้ปฏิบัติ

ตามแนวทางของศาสนา ฮารายได้เลี้ยงครอบครัวและมารดาที่มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลครอบครัวและอบรมเลี้ยงดูบุตร แต่เมื่อมีการเสียชีวิตของหัวหน้าครอบครัวขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อมารดาในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะในกลุ่มมารดาที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบและต้องอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนเนื่องจากวัยก่อนเรียนเป็นวัยที่มีพัฒนาการทุกด้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นระยะที่สำคัญในการวางรากฐานและพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม เพื่อพัฒนาไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพที่ดีต่อไป (ลดาวัลย์, 2545) นอกจากนี้ยังเป็นระยะที่เด็กเริ่มอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่รอบตัว เริ่มเรียนรู้ลักษณะบุคลิกภาพและบทบาทต่างๆ ของเพศตรงข้าม โดยการเลียนแบบการกระทำของบิดามารดาหรือบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด (Bemdt, 1997) หากเด็กในวัยนี้ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ อย่างเพียงพออาจส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการที่ไม่เหมาะสมได้ในอนาคต ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีพัฒนาการที่ดีและเหมาะสมนั้นคือครอบครัว แต่จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวอย่างมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของมารดาไปด้วย นอกจากนี้จากการทบทวนวรรณกรรมยังพบอีกว่าการที่มารดาจะมีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามพัฒนาการได้นั้นจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ซึ่งได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคลของมารดา แรงสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ความสามารถของตนเองของมารดา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยดังกล่าวกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรวัยก่อนเรียนของมารดามุสลิมที่สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส